

Latvijas Lauksaimniecības universitātē
Ekonomikas fakultātē
Latvia University of Agriculture
Faculty of Economics

Mg. oec. **Ilze Stokmane**

**BALTIJAS VALSTU KONKURĒTSPĒJA UN
ATTĪSTĪBAS TENDENCES**

**COMPETITIVENESS AND DEVELOPMENT
TENDENCIES OF THE BALTIC COUNTRIES**

Promocijas darba
KOPSAVILKUMS
ekonomikas doktora (*Dr. oec.*) zinātniskā grāda iegūšanai

SUMMARY
of the Ph.D. thesis
for the scientific degree of Dr.oec.

(paraksts)

ISBN 978-9934-8104-9-7

Jelgava 2010

Informācija

Promocijas darbs izpildīts Latvijas Lauksaimniecības universitātes Ekonomikas fakultātē

Doktora studiju programma – Agrārā un reģionālā ekonomika, apakšnozare Reģionālā ekonomika

Promocijas darba zinātniskā vadītāja –

Dr.habil.oec., **Baiba Rivža**, LZA akadēmiķe, Latvijas Lauksaimniecības universitātes profesore

Promocijas darba zinātniskā aprobācija noslēguma posmā:

- Apspriests un aprobēts LLU EF Uzņēmējdarbības un vadības katedras, Ekonomikas katedras, Grāmatvedības un finanšu katedras un ITF Vadības sistēmu katedras akadēmiskā personāla pārstāvju sēdē 2010. gada 11. janvārī.
- Atzīts par pilnībā sagatavotu un pieņemts 2010. gada 5.februārī.

Oficiālie recenzenti:

1. Dr.habil.oec. **Oļģerts Krastiņš**, LZA akadēmiķis, Valsts emeritētais zinātnieks, Latvijas Universitātes profesors Emeritus.
2. Dr.habil.oec. **Remigijs Počs**, LZA korespondētājloceklis, Rīgas Tehniskās universitātes Inženierekonomikas un vadības fakultātes dekāns, Starptautisko ekonomisko sakaru un muitas institūta direktors, Starptautisko ekonomisko sakaru, transporta ekonomikas un loģistikas katedras vadītājs
3. Dr.habil.oec. **Maria Parlinska**, Varšavas Dzīvības zinātņu universitātes asociētā profesore, Ekonomikas fakultātes prodekāne

Promocijas darba aizstāvēšana notiks LLU Ekonomikas nozares Agrārās un Reģionālās ekonomikas apakšnozaru promocijas padomes atklātā sēdē 2010. gada 14.maijā Jelgavā, Svētes ielā 18, Ekonomikas fakultātes 212.auditorijā plkst. 10:00.

Ar promocijas darbu var iepazīties LLU Fundamentālajā bibliotēkā, Lielā ielā 2, Jelgavā un <http://llufb.llu.lv/llu-theses.htm>.

Atsauksmes sūtīt Promocijas padomes sekretārei – Svētes iela 18, Jelgava, LV-3001; tālrunis: 63025170; e-pasts: efuzn@llu.lv. Atsauksmes vēlams sūtīt skenētā veidā ar parakstu.

Padomes sekretāre – LLU asoc. profesore, Dr. oec. Anita Auziņa

Information

Ph.D. thesis had been developed at the Faculty of Economics of the Latvia University of Agriculture

Doctoral study program – Agrarian and Regional Economics, Regional Economics sub-division

Scientific advisor of Ph.D. thesis Dr. habil. oec. **Baiba Rivža**, Member of Latvian Academy of Sciences, Professor of Latvia University of Agriculture

Scientific approbation of Ph.D. thesis at the final stage:

- Discussed and approbated at the meeting of the representatives of the academic staff from the Department of Business Administration and Management, Department of Economics, Department of Accounting and Finances of the Faculty of Economics and the Department of Management Systems of the Faculty of Information Technologies of Latvia University of Agriculture on January 11, 2010.
- Found to be fully prepared and accepted on February 5, 2010.

Official reviewers:

1. Dr.habil.oec. **Oļģerts Krastiņš**, Member of Latvian Academy of Sciences, State Emeritus scientist, Professor Emeritus of University of Latvia
2. Dr.habil.oec. **Remigijs Počs**, Corresponding Member of Latvian Academy of Science, Dean of Faculty of Engineering Economics and Management of Riga Technical University, Director of International Business and Customs Institute, Head of Department of International Business, Transport Economics and Logistics
3. Dr.habil.oec. **Maria Parlinska**, Associate Professor of Warsaw University of Life Sciences, Dean's Plenipotentiary of Faculty of Economic Sciences

The defence of Ph.D. thesis will take place at the open meeting of the Promotion Council of Latvia University of Agriculture, Sub-Discipline of Agrarian and Regional Economics of the Discipline of Economics at 10:00, May 14, 2010, Room No. 212, Faculty of Economics, Svētes iela 18, Jelgava. The Ph.D. thesis is available for reviewing at the LUA Fundamental Library, at Lielā iela 2, Jelgava and <http://llufb.llu.lv/llu-theses.htm>.

You are welcome to send your comments, signed and in a scanned form to the secretary of Promotion Council – Svētes iela 18, Jelgava, LV-3001; phone: (+371) 63025170; e-mail: efuzn@llu.lv.

Secretary of the Promotion Council – Assoc. Prof., Dr. oec. Anita Auziņa

SATURS

Publicitāte	6
Publicity	10
IEVADS	14
1. Reģionālās attīstības un konkurētspējas teorētiskie aspekti	19
1.1. Reģionālās attīstības jēdziens un principi.....	19
1.2. Konkurētspējas jēdziens	21
1.3. Reģionu konkurētspējas vērtēšanas pieejas un modeļi	22
1.4. Konkurētspēju raksturojošie rādītāji.....	23
2. Reģionālās attīstības un konkurētspējas tiesiskie aspekti	24
2.1. ES reģionālās politikas un konkurētspējas normatīvu būtība	24
2.2. Eiropas Savienības tiesību akti un reģionālās politikas plānošanas dokumenti	26
2.3. Reģionālās politikas un konkurētspējas likumdošana Baltijas valstīs.....	27
3. Reģionālās attīstības tendences Baltijas valstīs	28
3.1. Sociāli ekonomiskā vide Baltijā	28
3.2. Baltijas valstu attīstības rādītāju analīze.....	31
4. Baltijas konkurētspēja un tās izvērtējums starptautiskos reitingos	38
5. Baltijas valstu konkurētspējas veicināšana un attīstības scenāriji	39
5.1. Reģionālā mārketinga loma konkurētspējas veicināšanā.....	39
5.2. Reģiona mārketinga iespēju novērtēšana.....	41
5.3. Baltijas valstu iespējamie attīstības scenāriji.....	43
Slēdzieni	47
Galvenie secinājumi	48
Galvenās problēmas un to risinājumu iespējas	50

Introduction.....	53
1. Theoretical Aspects of Regional Development and Competitiveness	59
1.1. Concept and Principles of the Regional Development	59
1.2. Concept of Competitiveness	61
1.3. Approaches to and Models for the Evaluation of Regional Competitiveness	62
1.4. Indicators Characterizing the Competitiveness	64
2. Legal Aspects of Regional Development and Competitiveness.....	65
2.1. Essence of the EU Regional Policy and Competitiveness Standards	65
2.2. Legislative Acts and Documents for the Regional Policy Planning of the European Union	66
2.3. Legislation of Regional Policy and Competitiveness in the Baltic Countries	67
3. Tendencies of the Regional Development in the Baltic Countries	69
3.1. Social and Economic Environment in the Baltic Region	69
3.2. The Analysis of the Developmental Indicators of the Baltic Countries	72
4. The Competitiveness of the Baltic Countries and Its Evaluation according to the International Ratings.....	79
5. Facilitation of the Competitiveness and the Developmental Scenarios of the Baltic Countries	81
5.1. Role of the Regional Marketing in the Facilitation of Competitiveness	81
5.2. Evaluation of the Possibilities of Regional Marketing	82
5.3. The Possible Developmental Scenarios of the Baltic Countries	84
Statements	89
Main Conclusions.....	89
Main Problems and Their Possible Solutions.....	92

PUBLICITĀTE

Promocijas darba rezultāti publicēti 13 zinātniskos rakstos starptautiskos, ārvalstu un citos Latvijas Zinātnes Padomes atzītos izdevumos:

1. Rivža B., Stokmane I. (2000) Economic and Social Analysis of the Baltic Countries. In: *6th Nordic – Baltic conference in Regional Sciences “Nordic – Baltic Sea Region on the Eve of the 21st Century”, Reports*, October 4 – 7. Riga: Reiterna nams. p. 293 – 296.
2. Stokmane I., Rivža P. (2000) Analysis of the Regions of the Baltic Countries – Estonia, Latvia and Lithuania – Using SAPARD Program Criteria of Rural Development. In: *International seminar in Lithuania “SAPARD Programme: Opportunities and Prospects for the Three Baltic Countries toward the Strategy for Integrated and Sustainable Rural Development”, book abstract*, December 15 – 17. Kaunas: Lithuanian Agricultural University, p. 9 – 10.
3. Vilciņa A., Stokmane I. (2001) Ekonomikas prioritātes un globalizācijas iespēju pieejamība lauku rajonu iedzīvotājiem. No: *Starptautiskā konference “Ekonomisko un sociālo attiecību transformācija: procesi, tendences, rezultāti”*, rakstu krājums, 30.–31.marts. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 411. – 416.lpp.
4. Vilciņa A., Stokmane I. (2001) Lauku daudzfunkcionālas attīstības iespējas. In: *International Scientific Conference “Problems and solutions for rural development”, Reports (Proceedings)*, April 5 – 6. Jelgava: Latvia University of Agriculture, p. 115 – 123.
5. Stokmane I., Rivža P. (2001) Analysis of the Agriculture Sector in the Baltic Countries. In: *The Third Nordic – Baltic Agrometric conference: proceedings of the international conference*, 24 – 26 May 2001. Jelgava: Latvia University of Agriculture, p. 114 – 117.
6. Vilciņa A., Stokmane I. (2001) Globalisation recourses and their availability for rural population. In: *International Scientific Conference “Agriculture in globalization world”, Proceedings (Volume 1) of the International Scientific Conference*, EAA No. 14/2001, June 1 – 2. Tartu: Estonian Agricultural University, p. 153 – 162.
7. Stokmane I. (2002) The Development Potential of Social-Economic Processes in Baltic Countries. In: *The 7th Nordic-Baltic Conference in Regional Science “Regional Integration and Transition in the Baltic Rim”, Book of Abstracts*, October 2 – 5. [CD-ROM] Sweden: Ystad.
8. Stokmane I. (2002) The Development Potential of Social-Economic Processes in Baltic Countries. In: *The 7th Nordic-Baltic*

- Conference in Regional Science “Regional Integration and Transition in the Baltic Rim”, October 2 – 5. [CD-ROM] Sweden: Ystad. Available also: <http://www.nordregio.se/Files/ystad/stokmane.pdf>.*
9. Stokmane I. Baltijas valstu reģionu līdzības un atšķirības. No: *V starptautiskā Jauno zinātnieku konference*. 2009.gada 10.decembris Rīga: Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija. (iesniegts un pieņemts publicēšanai).
 10. Stokmane I. Regional Analysis of Social Economic Environment in Baltic Countries. In: *International Journal of Arts & Sciences (IJAS)*. (iesniegts un pieņemts publicēšanai).
 11. Stokmane I. Regional policy in the Baltic countries. In: *Prague Conference on Political Economy „New Perspectives in Austrian Economics and Political Economy of Freedom”*, Prague, March 19 – 21, 2010. Prague: CEVRO Institute College. (iesniegts un pieņemts publicēšanai).
 12. Stokmane I. Competitiveness and Competence of the Baltic countries. In: *Augustin Cournot Doctoral Days ACDD 2010*, April 7 – 9, 2010. France: University of Strasbourg. (iesniegts un pieņemts publicēšanai).
 13. Stokmane I. Regional Identity and Heritage: Baltic Way to Raise Competitiveness. In: *2nd International Conference on Heritage and Sustainable development HERITAGE 2010*, June 22 – 26, 2010. Portugal: Évora. (iesniegts un pieņemts publicēšanai).

Promocijas darba autore ir šāda mācību līdzekļa līdzautore:

Boruks A., Krūzmētra M., Rivža B., Rivža P., Stokmane I. (2000) *Dabas un sociāli ekonomisko apstākļu mijiedarbība un ietekme uz Latvijas lauku attīstību*, Jelgava: LLU, 170 lpp.

Par Promocijas darba saturu autore ir ziņojusi 20 zinātniskās konferencēs un semināros:

1. 6th Nordic – Baltic conference in Regional Sciences “*Nordic – Baltic Sea Region on the Eve of 21st Century*”. Rīga, October 4 – 7, 2000.
2. HELP 2 international seminar in Lithuania “*SAPARD Programme: opportunities and prospects for the three Baltic Countries toward the Strategy for Integrated and Sustainable Rural Development*”, Kaunas, Lithuanian Agricultural University, December 15 – 17, 2000.
3. Baltijas valstu un Polijas lauksaimniecības augstskolu Ekonomikas fakultāšu un Latvijas Lauksaimniecības un meža zinātņu akadēmijas starptautiskā konference “*Lauku attīstības problēmas un risinājumi*”, Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2001. gada 5.–6.aprīlis.

4. Third international agrometrics conference “*Third Nordic – Baltic agrometrics conference*”, Jelgava, Latvia University of Agriculture, May 24 – 26, 2001.
5. 7th Nordic-Baltic Conference in Regional Science “*Regional Integration and Transition in the Baltic Rim*”. Ystad, Sweden, October 2 – 5, 2002.
6. Starptautiskā zinātniski praktiskā konference “*Būvniecība 2003*”, Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2003.gada 21.marts.
7. International conference “*Baltic University Urban Forum*”. KHT Royal Institute of Technology, Stockholm, Sweden, September 4 - 6, 2003.
8. Conference “*Best Practice Conference on Urban Green Structures and Parks*”, Kaunas, International Management School, October 10 – 12, 2003.
9. International conference „*Urban-Rural Cooperation*”, Jelgava, Latvia University of Agriculture March 3 – 5, 2004.
10. International seminar “*Nature protection of agrarian landscape*” Inneringen village, Germany, June 28 – July 6, 2004.
11. International Forum „*European Partners Forum in Food Industry*” Poznan, Poland, September 22 – 24, 2004.
12. International seminar „*FOCUS HINTERLAND*” Movium – The Centre for Urban Environment, Alnarp, Sweden, September 30 – October 1, 2004.
13. Starptautiskā konference „*Research for Rural Development 2005*”, Latvija, Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2005.gada 18.maijs.
14. CEAF Project Conference and Information Day, The National Agricultural University of Ukraine, Kyev, Ukraine, February 9 – 10, 2006.
15. International conference „*Polycentric Urban Development and Rural-Urban Partnership*”, Hague, Netherlands, April 25, 2006.
16. Starptautiskā konference „*Research for Rural Development 2008*”, Latvija, Jelgava, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2008.gada 21.maijs.
17. Starptautiska konference „*V starptautiskā Jauno zinātnieku konference*”, Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, Rīga, 2009.gada 10.decembris.
18. International conference „*Mediterranean Conference for Academic Disciplines*”, Gozo, Malta, February 15 – 18, 2010.
19. Prague Conference on Political Economy „*New Perspectives in Austrian Economics and Political Economy of Freedom*”, CEVRO Institute College, Prague, Czech Republic, March 19 – 21, 2010.

20. International conference „UK – Ireland Planning Research Conference 2010”, Anglia Ruskin University, Chelmsford, UK, April 8, 2010.

Promocijas darba autore ir līdzautore Latvijas pašvaldību attīstības plānojumam un programmām.

1. Tukuma pilsētas teritorijas plānojums un attīstības programma.
2. Sēmes pagasta teritorijas plānojums un attīstības programma.
3. Pūres pagasta teritorijas plānojums un attīstības programma.

Promocijas darba autore piedalījies šādos pētniecības projektos un Eiropas Savienības līdzfinansētos projektos:

1. Darbs Latvijas Republikas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas finansētā projektā Nr. 08.01.19. „Teritorijas plānojumu izstrādāšana lauku pašvaldībās”.
2. Darbs pie Latvijas Republikas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pasūtījuma Nr. 08.01.34.-1 „Studiju programmas projekta izstrāde teritorijas plānotājiem”.
3. Darbs pie Latvijas Republikas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas pasūtījuma Nr. 08.01.01. par 5.kvalifikācijas (maģistrantūras) līmeņa teritorijas plānotāja profesijas standarta izstrādi.
4. Darbs Zinātnes Padomes finansētā projektā Nr. 01/0796. „Daudzfunkcionālu lauku uzņēmumu attīstība saskaņā ar Eiropas Savienības jauno lauku politiku”.
5. Darbs Phare 2000 Ekonomiskās un sociālās kohēzijas programmas projektā Nr. LE0012.03/0006 „Cilvēkresursu attīstības veicināšana un infrastruktūras bāzes pilnveidošana informācijas un komunikāciju tehnoloģiju pakalpojumiem Jelgavas pilsētā”.
6. Eksperts ES Phare finansētā projekta Nr. LE0012.03/0005/06 „Establishment of Zemgale Regional Business Support and Adult Education Centre – Support to industrial cluster restructuring”.
7. Darbs INTERREG IIIB projektā „BUUF - Baltic University Urban Forum”.
8. Darbs PHARE projektā „Universitāte reģiona attīstībai” LV2002/000 – 638/SPF/0018.
9. Darbs 6.Ietvara projektā „Innovation Through Research Opportunities INTRO”, līguma Nr. 14640.
10. Darbs 6.Ietvara projektā „EU AGRI MAPPING (Mapping and foresight of agricultural and food research capacity), līguma Nr. 022801.

Promocijas darba izvirzīšana dalībai konkursā

Izstrādātais promocijas darbs izvirzīts Latvijas Lauksaimniecības un Meža zinātņu akadēmijas, Latvijas Lauksaimniecības universitātes un Latvijas Hipotēku bankas rīkotajam jauno zinātnieku konkursam.

PUBLICITY

The results of PhD. thesis are published in the 13 scientific proceedings in the international, foreign and other publications acknowledged by the Latvian Council of Sciences:

1. Rivža B., Stokmane I. (2000) Economic and Social Analysis of the Baltic Countries. In: *6th Nordic – Baltic conference in Regional Sciences “Nordic – Baltic Sea Region on the Eve of the 21st Century”*, Reports, October 4 – 7. Riga. p. 293 – 296.
2. Stokmane I., Rivža P. (2000) Analysis of the Regions of the Baltic Countries – Estonia, Latvia and Lithuania – Using SAPARD Program Criteria of Rural Development. In: *International seminar in Lithuania “SAPARD Programme: Opportunities and Prospects for the Three Baltic Countries toward the Strategy for Integrated and Sustainable Rural Development”*, book abstract, December 15 – 17. Kaunas: Lithuanian Agricultural University, p. 9 – 10.
3. Vilciņa A., Stokmane I. (2001) Economic priorities and availability of globalisation possibilities for rural population. (In Latvian) In: *International conference “Transformation of economic and social relations: processes, tendencies and results”*, proceedings, March 30 – 31. Riga: School of Business Administration Turība, p.411 – 416.
4. Vilciņa A., Stokmane I. (2001) Possibilities of rural multifunctional development. (In Latvian) In: *International Scientific Conference “Problems and solutions for rural development”*, Reports (Proceedings), April 5 – 6. Jelgava: Latvia University of Agriculture, p. 115 – 123.
5. Stokmane I., Rivža P. (2001) Analysis of the Agriculture Sector in the Baltic Countries. In: *The Third Nordic – Baltic Agrometric conference: proceedings of the international conference*, May 24 – 26. Jelgava: Latvia University of Agriculture, p. 114 – 117.
6. Vilciņa A., Stokmane I. (2001) Globalisation recourses and their availability for rural population. In: *International Scientific Conference “Agriculture in globalization world”*, Proceedings (Volume 1) of the International Scientific Conference, EAA No. 14/2001, June 1 – 2. Tartu: Estonian Agricultural University, p. 153 – 162.
7. Stokmane I. (2002) The Development Potential of Social-Economic Processes in Baltic Countries. In: *The 7th Nordic-Baltic Conference in Regional Science “Regional Integration and Transition in the Baltic Rim”*, Book of Abstracts, October 2 – 5. [CD-ROM] Sweden: Ystad.

8. Stokmane I. (2002) The Development Potential of Social-Economic Processes in Baltic Countries. In: *The 7th Nordic-Baltic Conference in Regional Science "Regional Integration and Transition in the Baltic Rim"*, October 2 – 5. [CD-ROM] Sweden: Ystad. Available also: <http://www.nordregio.se/Files/ystad/stokmane.pdf>.
9. Stokmane I. Regional Similarities and Differences in Baltic countries. (In Latvian) In: *The 5th International Young Scientist Conference*. December 10, 2009. Riga: Riga Teacher Training and Educational Management Academy. (Submitted and accepted for publishing).
10. Stokmane I. Regional Analysis of Social Economic Environment in Baltic Countries In: *International Journal of Arts & Sciences (IJAS)*. (Submitted and accepted for publishing).
11. Stokmane I. Regional policy in the Baltic countries. In: *Prague Conference on Political Economy „New Perspectives in Austrian Economics and Political Economy of Freedom"*, Prague, March 19 – 21, 2010. Prague: CEVRO Institute College. (Submitted and accepted for publishing).
12. Stokmane I. Competitiveness and Competence of the Baltic countries. In: *Augustin Cournot Doctoral Days ACDD 2010*, April 7 – 9, 2010. France: University of Strasbourg. (Submitted and accepted for publishing).
13. Stokmane I. Regional Identity and Heritage: Baltic Way to Raise Competitiveness. In: *2nd International Conference on Heritage and Sustainable development HERITAGE 2010*, June 22 – 26, 2010. Portugal: Évora. (Submitted and accepted for publishing).

The author of Ph.D. thesis is the co-author of the following teaching/study aid:

Boruks A., Krūzmētra M., Rivža B., Rivža P., Stokmane I. (2000) *Interaction of nature and social economic factors and it influence to development of rural areas in Latvia*. (In Latvian) Jelgava: LLU, 170 p.

The content of Ph.D. thesis was presented by the author at 20 scientific conferences and seminars:

1. 6th Nordic – Baltic conference in Regional Sciences “*Nordic – Baltic Sea Region on the Eve of the 21st Century*”. Riga, October 4 – 7, 2000.
2. HELP 2 international seminar in Lithuania “*SAPARD Programme: Opportunities and Prospects for the Three Baltic Countries toward the Strategy for Integrated and Sustainable Rural Development*”, Kaunas, Lithuanian Agricultural University, December 15 – 17, 2000.
3. International conference of the Faculties of Economics at the agricultural higher educational establishments of the Baltic countries and Poland, and Latvia Academy of Agricultural and Forestry

- Sciences “*Problems and Solutions for Rural Development*”, Jelgava, Latvia University of Agriculture, April 5–6, 2001.
4. Third international agrometrics conference “*Third Nordic – Baltic Agrometrics Conference*”, Jelgava, Latvia University of Agriculture, May 24 – 26, 2001.
 5. 7th Nordic-Baltic Conference in the Regional Science “*Regional Integration and Transition in the Baltic Rim*”. Ystad, Sweden, October 2 –5, 2002.
 6. International scientific and practical conference “*Construction 2003*”, Jelgava, Latvia University of Agriculture, March 21, 2003.
 7. International conference “*Baltic University Urban Forum*”. KHT Royal Institute of Technology, Stockholm, Sweden, September 4 - 6, 2003.
 8. Conference “*Best Practice Conference on Urban Green Structures and Parks*”, Kaunas, International Management School, October 10 – 12, 2003.
 9. International conference “*Urban-Rural Cooperation*”, Jelgava, Latvia University of Agriculture March 3 – 5, 2004.
 10. International seminar “*Nature Protection of Agrarian Landscape*” Inneringen village, Germany, June 28 – July 6, 2004.
 11. International Forum „*European Partners Forum in Food Industry*” Poznan, Poland, September 22 – 24, 2004.
 12. International seminar „*FOCUS HINTERLAND*” Movium – The Centre for Urban Environment, Alnarp, Sweden, September 30 – October 1, 2004.
 13. International conference “*Research for Rural Development 2005*”, Latvia, Jelgava, Latvia University of Agriculture, May 18, 2005.
 14. CEAF Project Conference and Information Day. The National Agricultural University of Ukraine, Kiev, the Ukraine, February 9 – 10, 2006.
 15. International conference “*Polycentric Urban Development and Rural-Urban Partnership*”, the Hague, Netherlands, April 25, 2006.
 16. International conference “*Research for Rural Development 2008*”, Latvia, Jelgava, Latvia University of Agriculture, May 21, 2008.
 17. International conference “*The 5th International Conference of New Scientists*”, Riga Teacher Training and Educational Management Academy, Riga, December 10, 2009.
 18. International conference „*Mediterranean Conference for Academic Disciplines*”, Gozo, Malta, February 15 – 18, 2010.
 19. Prague Conference on Political Economy „*New Perspectives in Austrian Economics and Political Economy of Freedom*”, CEVRO Institute College, Prague, Czech Republic, March 19 – 21, 2010.

20. International conference „UK – Ireland Planning Research Conference 2010”, Anglia Ruskin University, Chelmsford, UK, April 8, 2010.

The author of Ph.D. thesis is the co-author of the development plans and programs for municipalities of Latvia:

1. Development plan and program for territory of Tukums municipality.
2. Development plan and program for territory of Seme Rural municipality.
3. Development plan and program for territory of Pure Rural municipality.

The author of Ph.D. thesis has participated in the following research projects and projects co-financed by the European Union:

1. Project No.08.01.19 “Development of Territorial Planning for the Rural Municipalities”, financed by the Ministry of Environmental Protection and Regional Development of the Republic of Latvia.
2. Ministry of Environmental Protection and Regional Development of the Republic of Latvia; order No.08.01.34.-1 “Development of the Project of the Study Programme for the Territorial Planners”.
3. Ministry of Environmental Protection and Regional Development of the Republic of Latvia; order No.08.01.01 on the development of the profession standard for the territory planners of the 5th qualification (Master studies) level.
4. Project No.01/0796 “The Development of Multifunctional Rural Enterprises in Conformity with the New Rural Policy of the European Union”. The project was financed by the Council of Science.
5. Phare 2000 Economic and Social Cohesion Programme: the project No.LE0012.03/0006 “The Facilitation of the Development of Human Resources and the Improvement of Infrastructural Base for the Services of Information and Communication Technologies in the City of Jelgava”.
6. Expert in the EU Phare financed project No. LE 0012.03/0005/06 “Establishment of Zemgale Regional Business Support and Adult Education Centre – Support to Industrial Cluster Restructuring”.
7. INTERREG IIIB project “BUUF - Baltic University Urban Forum”.
8. PHARE project “University for the Regional Development” LV2002/000 – 638/SPF/0018.
9. 6th Framework: project “Innovation through Research Opportunities INTRO”, agreement No.14640.
10. 6th Framework: project “EU AGRI MAPPING (Mapping and foresight of agricultural and food research capacity), agreement No.022801.

The PhD thesis nomination for contest

The PhD thesis has been nominated for the contest of Young scientists organized by the Latvia Academy of Agricultural and Forestry Sciences, Latvia University of Agriculture and Mortgage Bank.

IEVADS

Problēmas nostādne

Baltijas valstis ir vienots ģeogrāfiskais reģions, taču katrā no valstīm ir atšķirīgs teritoriālais iedalījums un atšķirīgi dzīves apstākļi. Tas ietekmē konkrēta reģiona attīstību un dažādu tautsaimniecības sektoru izaugsmes iespējas.

Baltijas valstīs neatkarības atgūšana izraisīja virkni pārmaiņu ne tikai politiskajā dzīvē, bet arī saimnieciskajā darbībā. Latvijā un Baltijā veidojās jaunas ekonomiskās attiecības, mainījās īpašumu struktūra, ieplūda ārvalstu investīcijas. Izveidojās nepieciešamība mainīt valsts pārvaldi, veikt izmaiņas valsts attīstības stratēģijā un plānošanā. Līdz 20.gadsimta deviņdesmito gadu sākumam Baltijas valstīs bija attīstīta plānošana nozaru griezumā, bet, pārejot uz demokrātisku valsts pārvaldi un veidojoties tirgus ekonomikai, plānošanas mērķi un uzdevumi būtiski mainījās, par galveno jautājumu izvirzot ilgtspējīgu un līdzsvarotu valsts attīstību.

Neraugoties uz ekonomiskās integrācijas centieniem, ekonomisko līdzību un nacionālo interešu uztveres, Baltijas valstu sadarbība ir radījusi arī pretēji vērstus spēkus. Tā kā pastāv plašākā mērogā ļoti līdzīgas kapitāla un darbaspēka kapacitātes, tiek ražoti līdzīgi produkcijas veidi un notiek sacensība par vieniem un tiem pašiem ārējiem tirgiem. Baltijas valstu pieredze apstiprina apgalvojumu, ka praksē vissarežģītākais posms pārejas procesu vadībā ir nepieciešamība izveidot tādu savstarpēji saistītu politisku ietvaru stabilas makroekonomiskās situācijas un strukturālo reformu uzturēšanai, kurā ietverta attīstības dinamikas prognoze.

Attīstības jēdziena lietojums valsts veidošanas un pārmaiņu apstākļos guvis arvien plašāku lietojumu. Ar to saprot visa veida pozitīvas pārmaiņas. Jau konkrētāk ar attīstību tiek saprastas dabasvides, kultūrvides, sociālās vides un saimnieciskās darbības pārmaiņu procesa sabiedrībai labvēlīga virzība. Līdzīgi kā daudzās Eiropas valstu attīstības koncepcijās, arī Latvijas reģionālās politikas koncepcijā ir teikts, ka attīstība uzskatāma par labvēlīgu, ja pastāv vai tiek veicināts iedzīvotāju labklājības pieaugums, kas balstīts uz radošu darbu, morāles un ētikas vērtībām, veselīgu dzīves veidu, saimnieciskās dzīves saskaņu un līdzsvaru ar apkārtējo vidi.

Pasaules praksē valstu attīstības procesa vērtēšanai tiek konceptuāli pieņemts, ka sociālajai un ekonomiskajai videi valsts teritorijā pakāpeniski jāattīstās, lai iedzīvotājiem, atrodoties šajā teritorijā, būtu vēlme dzīvot un strādāt vēl labāk. Diemžēl attīstības procesa ātrums dažādās valsts teritorijās ir atšķirīgs un ierobežots attīstību virzošajā potenciālā.

Savstarpēji sadarbojoties, iespējams veidot kvalitatīvu dzīves vidi iedzīvotājiem, veicinot reģionu un valsts attīstību kopumā, tāpēc mūsdienīga reģionālā attīstība tiek veidota kā savstarpēji saistītu resursu

izmantošanas plānošana un tā ir starpteritoriāla. Mūsdienīgai reģionālās attīstības politikai raksturīgi vairāki pamatprincipi – demokrātija, atklātība, decentralizācija. Ņemot vērā mainīgo politisko situāciju un attīstības tendences Baltijas valstīs un Eiropas Savienībā, būtisks ir jautājums par iedzīvotāju lomu un vietu šajās norisēs.

Pēc iestāšanās Eiropas Savienībā (ES) Baltijas valstīm, tāpat kā citām jaunajām dalībvalstīm, radās nepieciešamība noteikt savas tirdzniecības nišas jeb pozicionēt reģionu jaunā sistēmā. Tikpat svarīga problēma ir arī investīciju pievilcības paaugstināšana reģionam. Salīdzinājumā ar ES vecajām dalībvalstīm jaunās valstis izskatās mazāk pievilcīgas, galvenokārt, tāpēc, ka trūkst informācijas par reģionu, kā arī nav skaidra investīciju vides vērtība un priekšrocības.

Pēdējos gados pasaules saimniecības sistēmu raksturo ne tikai pieaugošie iekšējās tirdzniecības sakari, bet arī intensīvāki un ciešāki savstarpējie sakari un saiknes, kas izpaužas kopējos un starp dažādām valstīm saskaņotos tirdzniecības un valūtas – finanšu režimos, ražošanas kooperācijā un specializācijā. Lai iekļautos vienotā pasaules un Eiropas ekonomiskajā sistēmā, valstij vai atsevišķam tās reģionam ir skaidri jāapzinās savas konkurences priekšrocības, kā arī jāprot noteikt reģiona integrācijas veiksmes pamatfaktoros.

Līdz ar to būtisks ir jautājums kā novērtēt reģionu konkurētspēju, to ietekmējošos faktoros, reģiona priekšrocības vai ekonomiskās attīstības un konkurētspējas paaugstināšanas šķēršļus. Svarīgi ir apzināties reģionā esošos resursus un spēt tos lietderīgi izmantot. Eiropas Savienībai reģionālā konkurētspēja ir nozīmīga sociālās un ekonomiskās kohēzijas sastāvdaļa.

Pašreizējā situācijā par vienu no svarīgākajiem reģionu attīstības uzdevumiem kļūst reģiona tēla uzlabošana, attīstības prioritāro virzienu un konkurētspējas faktoru noteikšana. Kamēr pastāv atšķirības, pastāv arī reģionālā identitāte Baltijā.

Promocijas darba autore Baltijas valstu reģionālās attīstības problēmas un tendences pētījusi jau kopš 1998.gada. Tēmas izvēli ietekmēja arī doktorantes iepriekšējo – akadēmiskā līmeņa pētījumu rezultāti (Stokmane, 2000).

Lielu ieguldījumu reģionālās attīstības jautājumu pētīšanā snieguši gan ievērojami Latvijas zinātnieki, gan praktiķi (alfabēta kārtībā): V. Bikse, A. Boruks, V. Buģina, E. Dubra, J. Eglītis, A. Jaunsleinis, E. Jermolajeva, A. Ikšelis, R. Karnīte, E. Karnītis, O. Krastiņš, M. Krūzmētra, R. Ķīlis, L. Lūse, A. Melluma, Ž. Ozoliņa, M. Pūķis, L. Ramute, B. Rivža, P. Rivža, D. Saktiņa, A. Sprogis, A. Šlara, I. Vaidere, E. Vanags, I. Vanags, A. Vilciņa, I. Vilka, u. c.

Vienlaicīgi, diskutējot par attīstības jautājumiem Latvijā un Baltijā, Latvijas zinātnieki un praktiķi bieži pieskārušies valsts konkurētspējas analīzes un

veicināšanas aspektiem, kas ir nesaraunami saistīti ar valsts un reģionu straujāku izaugsmi, un tie būtu (alfabēta kārtībā): G. Dāvidsons, M. Deņisovs, E. Dubra, J. Eglītis, E. Jermolajeva, I. Judrupa, R. Karnīte, R. Ķīlis, Z. Leduskraša, J. Ošlejs, D. Paula, V. Praude, B. Rivža, U. Rutkaste, D. Titarenko, E. Vanags, I. Vanags, I. Vilka, V. Voronovs u.c.

Pētījuma ierobežojumi

Tā kā reģionālās attīstības un konkurētspējas analīze ir saistīta ar ļoti plašu jautājumu loku, visus jautājumus vienā promocijas darbā apskatīt pietiekoši dziļi nav iespējams. Tāpēc galvenā uzmanība pievērsta reģionālās politikas principu noskaidrošanai un konkurētspējas jēdziena evolūcijai, atbilstošās tiesiskās un normatīvās bāzes izpētei Eiropas Savienībā un Baltijā, jautājumiem par sociāli ekonomiskās attīstības procesu līdzību un atšķirību noskaidrošanu valsts un reģionu līmenī Baltijā, kā arī starptautiski lietotu konkurētspējas indeksu analīzei.

Kā otrs pētījuma izstrādes gaitā būtiskākais ierobežojums pilnvērtīgas un padziļinātas analīzes veikšanā bija datu pieejamība. Galvenie ierobežojumi bija datu trūkums reģionu griezumā (dati bieži vien ir pieejami un salīdzināmi tikai valsts līmenī), atšķirīgu statistikas datu pieejamība par Baltijas valstu reģioniem, datu nepilnīga pieejamība ilgākā laika periodā (reģionu administratīvo robežu un teritoriālo vienību, kas tiek iekļautas aprēķinos, mainība), kā arī datu trūkums par reģionu attīstības dinamiku vispār (ļoti bieži dati pieejami tikai par situāciju valstī). Līdz ar to pētījumā izmantoti tikai tie dati un informācija, kādu pētījuma realizācijas gaitā bija iespējams iegūt. Papildus datu salīdzināšanai tika veikti aprēķini, statistikas rādītājus attiecinot uz 1000 iedzīvotājiem un finanšu informāciju pārvēršot EUR, tādējādi rodot iespēju adekvāti salīdzināt situāciju Baltijas valstu reģionos.

Pētījuma priekšmets - Baltijas valstu konkurētspēja.

Pētījuma objekts - Baltijas valstis un to reģioni sociāli ekonomisko procesu konkurētspējas kontekstā.

Pētījuma hipotēze - konkurētspējas paaugstināšanā Baltijā ir iespējas un to izmantošana sekmēs dzīves kvalitātes uzlabošanās.

Promocijas darba mērķis - izvērtēt Baltijas valstu sociāli ekonomisko procesu tendences un attīstības iespējas reģionālās konkurētspējas veicināšanai.

Mērķa sasniegšanai darbā risinātie **uzdevumi**:

- izanalizēt reģionālās attīstības aspektus, pieejas un konkurētspējas jēdziena evolūciju;
- izvērtēt tiesisko un normatīvo bāzi, kas saistoša Baltijas valstu reģionālās attīstības un konkurētspējas plānošanā, izpētīt to politikas pamatprincipus ES kontekstā;

- izvērtēt sociāli ekonomisko situāciju Igaunijā, Latvijā, Lietuvā un Baltijas valstu reģionos;
- analizēt populārāko konkurētspējas indeksu aprēķināšanas metodiku, apskatīt to reitingus Baltijas valstu kontekstā un novērtēt indeksu izmaiņu dinamiku;
- salīdzinoši izvērtēt Baltijas valstīm piemērotākos attīstības scenārijus, izmantojot lēmumu pieņemšanas metodes.

Pētījumiem izmantotie materiāli

Lai labāk izprastu izveidojušos situāciju reģionos, sākotnēji tika izanalizēta situācija katrā valstī, kā arī Baltijas reģionā kopumā. Veicot makroekonomisko analīzi Baltijas valstīm, tika izmantoti OECD veikto pētījumu materiāli, Baltijas valstu normatīvie akti, Baltijas valstu statistikas biroju un citu organizāciju, tai skaitā nozaru ministriju un to pakļautības iestāžu, publicētie statistikas dati un pētījumu materiāli, Baltijas valstu statistikas gadagrāmatas, Apvienoto Nāciju Organizācijas, Pasaules Bankas, Pasaules Ekonomikas foruma un Mantojuma Fonda materiāli, zinātniskās publikācijas, konferenču un semināru materiāli, publikācijas periodikā un cita publiski pieejamā informācija.

Pētījumos pielietotās metodes

Promocijas darba izstrādei izmantotas vispārzinātniskās pētījumu metodes ekonomikā, kvalitatīvās un kvantitatīvās pētījumu metodes.

Baltijas valstu sociāli ekonomiskās situācijas izpētei, tiesiskās un normatīvās bāzes izvērtēšanai izmantota monogrāfiskā, salīdzinājumu, loģiski konstruktīvā, analīzes un sintēzes, zinātniskās indukcijas un dedukcijas metodes.

Baltijas valstu sociāli ekonomiskās situācijas salīdzināšanai izmantotas statistiskās analīzes metodes, tai skaitā: korelācijas analīze, regresijas analīze, dispersijas analīze, ranžēšana, dinamikas rindu analīze, kas palīdz novērtēt dažāda biežuma ciklu sinhronizāciju starp dažādu rādītāju pieauguma cikliem, faktoru analīze, kas palīdz mazināt pētāmo parādību skaitu, veidojot atsevišķus, jaunus kompleksos faktorus, un klāsteru analīze, kas palīdz noteikt reģionus ar līdzīgu attīstības dinamiku.

Lēmuma pieņemšanai izmantotas daudzfaktoru vērtības noteikšanas un hierarhiju analīzes metodes.

Pētījumu novitātes:

- reģionālās ekonomikas teorētiskā bāze papildināta ar autores izstrādātu reģionālās konkurētspējas modeli;
- padziļināti vispusīgi izpētīta reģionālās konkurētspējas jēdziena evolūcija;
- Baltijas valstu sociāli ekonomiskā situācija tiek skatīta un vērtēta ne tikai valsts, bet arī reģionu līmenī;

- izmantojot faktoru analīzes un klāsteranalīzes metodes promocijas darbā veikta Baltijas valstu reģionu salīdzināšana;
- promocijas darbā tiek vērtēta Baltijas valstu konkurētspēja, salīdzinot konkurētspēju raksturojošo indeksu dinamiku;
- lēmuma pieņemšanā par piemērotāko Baltijas valstu attīstības scenāriju pielietotas daudzfaktoru vērtības noteikšanas un hierarhiju analīzes metodes;
- izstrādāti priekšlikumi Baltijas valstu konkurētspējas veicināšanai un dzīves kvalitātes uzlabošanai.

Pētījumu zinātniskais nozīmīgums

Ar promocijas darbā ietverto pētījumu rezultātu oriģinalitāti būtiski papildināta un attīstīta reģionālās ekonomikas teorētiskā bāze, izanalizēta reģionālās konkurētspējas jēdziena veidošanās pieredze, izstrādāts reģionālās konkurētspējas modelis, apkopoti Baltijas valstīm pieejamie reģionālās attīstības instrumenti ES, sociālekonomiskās situācijas raksturošanai piemērotas faktoru un klāsteranalīzes, pamatots piemērotākais attīstības scenārijs Baltijas valstu konkurētspējas veicināšanai.

Pētījumu tautsaimnieciskais nozīmīgums

Promocijas darbā ietverto pētījumu rezultāti izmantojami, izvēloties piemērotāko attīstības scenāriju Baltijas valstu konkurētspējas paaugstināšanai. Pētījumu rezultāti būtiski papildina gan akadēmiskās augstākās izglītības bakalaura studiju programmas „Ekonomika” apakšprogrammas „Reģionālā attīstība un pārvalde”, gan akadēmiskās augstākās izglītības maģistra studiju programmas „Ekonomika” apakšprogrammas „Reģionālā attīstība un pārvalde” studiju priekšmetus.

Aizstāvamās tēzes

1. Reģionālās attīstības politika ietver sevī noteiktu darbības principu, līdzekļu un pasākumu kopumu, ietekmējot valsts un reģionu konkurētspēju.
2. Reģionu attīstību Baltijā reglamentē vispārējie un specifiskie likumi un reģionā funkcionējošā institucionālā sistēma, kas vērsta uz ekonomisko un sociālo kohēziju.
3. Sociāli ekonomiskā attīstība Baltijas valstīs un to reģionos nenorit vienmērīgi, kas kalpo par pamatu dzīves kvalitātes dažādībai.
4. Starptautiskā mērogā izstrādāto indeksu izmaiņas reģionu konkurētspējas noteikšanai atspoguļo valsts ekonomisko stāvokli un dinamiku, salīdzinot Eiropas un pasaules valstis.
5. Baltijas valstu ilgtspējīga un līdzsvarota attīstība, kā arī reģionu nelabvēlīgo atšķirību novēršana ir viens no svarīgākajiem uzdevumiem, vienlaikus saglabājot un vairojot katra reģiona raksturīgās īpašības.

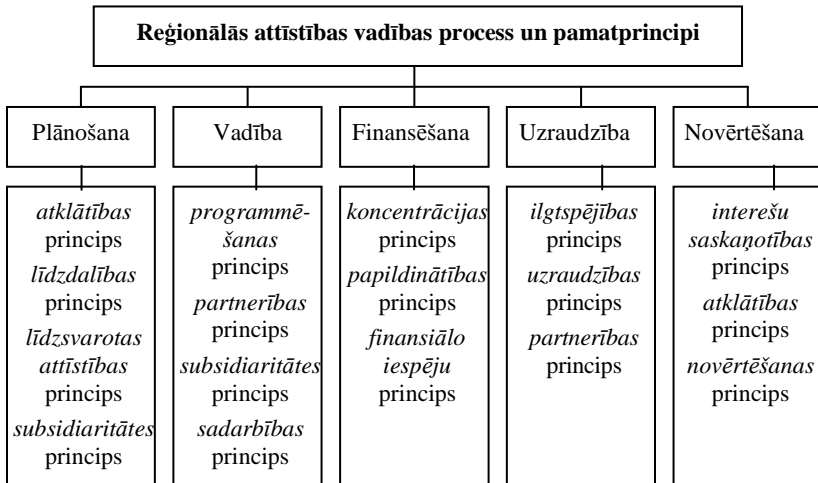
1. REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS UN KONKURĒTSPĒJAS TEORĒTISKIE ASPEKTI

Nodaļā 40 lapas, 16 attēli un 6 tabulas.

1.1. Reģionālās attīstības jēdziens un principi

Runājot par teritoriju tās attīstības kontekstā, ir jāatceras, ka teritorija ir zeme kopā ar tās iedzīvotājiem, kam ir dažādas vajadzības, tās ir arī šīs zemes dabas bagātības, infrastruktūra, kultūra, vēsture, attiecības ar citām teritorijām (iedzīvotājiem) un vēl daudzi citi aspekti, kas padara šo teritoriju par to, kas tā ir – veido tās identitāti. Visu šo aspektu izmaiņas laikā arī veido to saturu, kas ir jāaplūko, lai izprastu attīstību.

Attīstības jēdziena lietojums valsts veidošanas un pārmaiņu apstākļos guvis arvien plašāku lietojumu, ar to saprot visa veida pozitīvas pārmaiņas. Jau konkrētāk ar attīstību tiek saprastas dabas vides, kultūrvides, sociālās vides un saimnieciskās darbības pārmaiņu procesa sabiedrībai labvēlīga virzība.

Avots: autores veidota konstrukcija

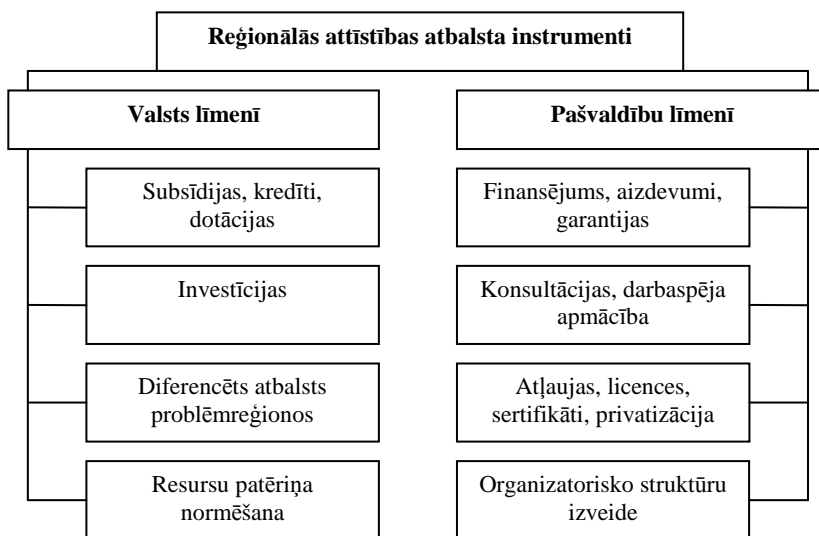
1.1. att. Reģionālās attīstības pamatprincipi

Līdzīgi kā daudzās Eiropas valstu attīstības koncepcijās arī Latvijas Nacionālajā attīstības plānā (2006) ir minēts, ka attīstība uzskatāma par labvēlīgu, ja pastāv vai tiek veicināts iedzīvotāju labklājības pieaugums, kas balstīts uz radošu darbu, morāles un ētikas vērtībām, veselīgu dzīves veidu, saimnieciskās dzīves saskaņu un līdzsvaru ar apkārtējo vidi.

Reģionālā attīstība sākotnēji radās, skatot valsts attīstību starpnozaru griezumā, kā arī vērtējot valsts nevienmērīgas attīstības īpatnības.

Valsts un starpvalstu ģeogrāfiskā telpā kopsakarīga attīstība tiek saprasta kā reģionālās attīstības politikas rezultāts. Reģionālās attīstības procesi ir divējādi: pašattīstības, kas balstās uz vietējiem resursiem un apstākļiem, un mērķtiecīgi vadītie, kurus nosaka mērķtiecīga valsts un pašvaldību reģionālās attīstības politika.

Autore norāda, ka reģionālās attīstības politika ietver sevī noteiktu darbības principu, metožu, līdzekļu un pasākumu kopumu, kas tiek dēvēti par reģionālās attīstības instrumentiem. Reģionālās attīstības atbalstam tiek pielietoti organizatoriskie instrumenti (lēmumi, likumi, skaidri noteiktas funkcijas un procedūras), finansiālie instrumenti, inovatīvie pasākumi (inovācijas veicinošie pasākumi) un teritoriālā plānošana.

Avots: autores veidota konstrukcija

1.2. att. Reģionālās attīstības atbalsta līdzekļi

Daudzi no minētajiem reģionālās attīstības līdzekļiem ir cieši saistīti, un tos var izmantot kompleksi (Dawkins, 2003).

Reģionālās attīstības līdzekļu izvēles pamatā ir reģionālās attīstības politikas nostādņu jautājums. Valsts izvēlētie līdzekļi iezīmē katras konkrētas valsts reģionālās politikas veidolu. Arī administratīvi teritoriālās reformas ietekmē reģionālo attīstību, un, ja reformas vērstas uz pašvaldību ekonomisko stiprināšanu, tās var uzskatīt par reģionālās attīstības līdzekli.

Mūsdienīga reģionālā attīstība tiek veidota kā savstarpēji saistītu resursu izmantošanas plānošana un tā ir starpteritoriāla. Tāpēc autore uzskata, ka

mūsdienīgai reģionālās attīstības politikai raksturīgi vairāki pamatprincipi – demokrātija, atklātība, decentralizācija.

1.2. Konkurētspējas jēdziens

Kopīgās ekonomiskās norises pasaulē, starpvalstu vienošanās un līgumi, kas mērķēti uz tirdzniecības nosacījumu pārskatāmību un salīdzināmību, aizvien vairāk saasina konkurenci globālajā tirgū, padarot konkurētspēju par aktualitāti mūsdienu ekonomikas analizē (Paula, 2009).

Pamatojoties uz Dainas Paulas un Denisa Titarenko veikto pētījumu (Dubra, 2009), autore apkopojusi informāciju par konkurētspējas jēdziena evolūciju (skatīt 1.3. attēlu).

Absolūta priekšrocība	Salīdzinoša priekšrocība		Konkurētspējas priekšrocība					
Ā. Smits: 4 ražošanas faktori (zeme, kapitāls, dabas resursi, darbs)	D. Rikardo: kā valstīm vajadzētu sacensties	K. Marks un marksisti: politiskā konteksta ietekme uz ekonomikas attīstību	M. Vēbers: vērtību, reliģiskās pārietības un valstu ekonomikas veikspējas attiecības	J. Šumpēters: tiek uzsvērtā uzņēmēja loma konkurētspējā; progress ir līdzsvara trūkuma rezultāts, kas veicina inovācijas un tehnoloģiju attīstību	R. Solovs: uzsvēr izglītības, tehnoloģiju inovāciju un „know-how” lomu ekonomikas izaugsme	P. Drakers: vadība (menedžments) kā galvenais konkurētspējas ieguldījuma faktors	M. Porters: iepriekšējo atziņu apkopojums konkurētspējas romba modeļi	N. Negroponte u.c. uzsvēr zināšanas kā mūsdienīgāko ieguldījumu konkurētspējā
1776	1817	1867	1905	1947	1956	1969	1990	1995

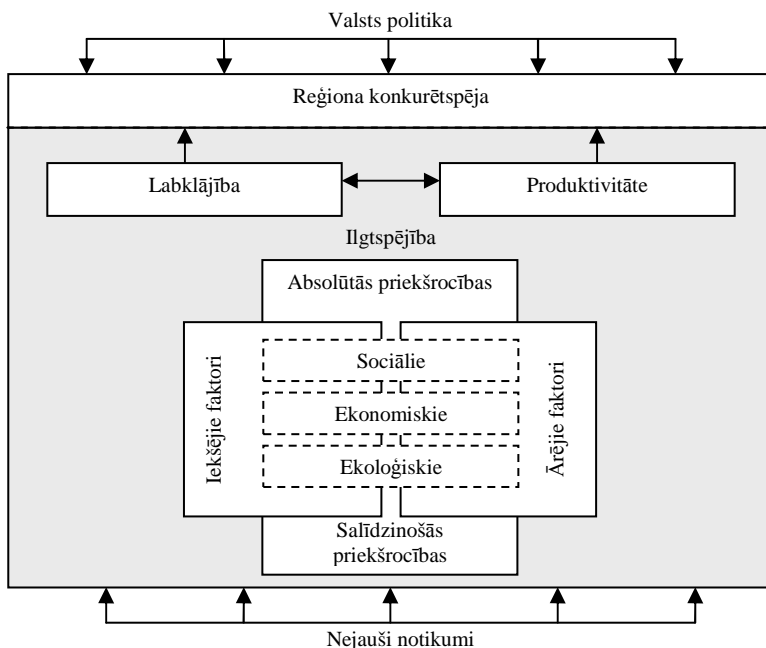
Avots: autores konstrukcija pēc Martin, 2004; Garelli, 2009; Dubra, 2009

1.3. att. Konkurētspējas jēdziena evolūcija

Autore makroekonomikas līmenī definē trīs veidus, kā vērtēt konkurētspēju: konkurētspēja kā produktivitātes izvērtējums, konkurētspēja kā spēja radīt labklājību, konkurētspēja kā iespēja tirdzniecībai ārējā tirgū. Šādu pieeju lieto arī Marginans (Marginean, 2006), analizējot konkurētspējas aspektus valsts līmenī.

1.3. Reģionu konkurētspējas vērtēšanas pieejas un modeļi

Autore izstrādāja reģionu konkurētspēju ietekmējošu faktoru modeli, kas redzams 1.4. attēlā.

Avots: autorei veidota konstrukcija

1.4. att. Reģionu konkurētspēju ietekmējošu faktoru modelis

Šajā modelī, galvenokārt, izdalītas reģionu konkurētspēju ietekmējošās faktoru grupas.

Tālāk pētījumā reģionu konkurētspējas novērtēšanā aprēķini tiks veikti salīdzinot situāciju Baltijas valstu reģionos, ņemot vērā iekšējos faktorus un to attīstības dinamiku. Savukārt, ārējo faktoru analīze tiks veikta Baltijas valstīm makroekonomikas līmenī, pamatojoties uz konkurētspēju raksturojošiem rādītājiem.

Pēc autorei domām, reģiona konkurētspēju, galvenokārt, ietekmē dzīves kvalitāte jeb labklājība un produktivitāte reģionā. Šie faktori, savukārt, ir atkarīgi no reģiona konkurētspēju ietekmējošiem iekšējiem faktoriem, kas ir sociālās sfēras (t.sk. cilvēkresursi, kultūra, sociālā aizsardzība, veselības aprūpe u.c. sociālo vidi raksturojošie faktori), ekonomikas (tai skaitā nodarbinātība, tehniskā un tehnoloģiskā infrastruktūra, inovāciju un ražošanas attīstība) un ekoloģisko faktoru mijiedarbības rezultāts.

Tāpat reģiona konkurētspējas novērtēšanā svarīga loma ir arī ārējiem faktoriem, kas ir valsts politiskā nostāja un stabilitāte, dalība starptautiskās organizācijās un to ietekme, ka arī citi faktori. Reģionu konkurētspēju būtiski var ietekmēt arī nejausie notikumi.

Autore piedāvā valsts un tās reģionu konkurētspējas paaugstināšanai izmantot reģionālā mārketinga pieeju un rīkus, ietekmējot valstī un tās reģionos notiekošos sociālos un ekonomiskos procesus gan tieši, gan netieši.

Reģionālais mārketingu un pilsētu reklamēšana laika gaitā no „modīgas lietas” kļuvusi par reālu nepieciešamību ne tikai teorijā (Seisdedos, 2006). Teritoriju virzīšana jeb reklamēšana savā būtībā nav nekas jauns un, līdzīgi kā vairākas citas mārketinga idejas, radusies ASV. Jau 1850. gados tika uzsākta iedzīvotāju piesaistīšana jaunajās ASV robežzemēs „Mežonīgie Rietumi”, 19.gadsimta sākumā Lielbritānijas un Francijas jūras kūrorti intensīvi reklamējās, lai piesaistītu tūristus (Gold, 1994; Rainisto, 2003; Petrova, 2007). Tomēr tajos laikos, galvenokārt, tika virzītas jeb popularizētas teritorijas izvietojuma priekšrocības un tikai vēlāk – 20.gadsimta 20.gadu vidū teritorijas mārketingu sāka apskatīt teritorijas vispārējās attīstības stratēģijas kontekstā.

Pat ja valsts speciāli neveic nekādas konkrētas darbības savas reputācijas veidošanā, cilvēkiem joprojām ir savs viedoklis par dažādām vietām, izdzirdot tikai vietas vai valsts nosaukumu. Valsts tēls lielā mērā nosaka cilvēku izvēli par iepirkšanos, investēšanu, dzīvesvietas maiņu un ceļošanu. Valsts tēls var tikt uztverts kā pārliecību un iespaidu kopums, kāds cilvēkiem izveidojies par vietu.

1.4. Konkurētspēju raksturojošie rādītāji

Valsts makroekonomisko un mikroekonomisko stāvokli var analizēt globālā līmenī, izvērtējot valsts kopējo konkurētspēju, ekonomiskās attīstības tendences un ekonomiku virzošos spēkus salīdzinājumā ar citām valstīm.

Taču, kā atzīmē Daugavpils universitātes asociētais profesors Jānis Eglītis (2008), ne mazāk svarīga ir valsts reģionālā attīstība un to ietekmējošo faktoru izvērtējums.

1.1. tabula

Starptautisko pētījumu apkopojums

Joma	Pētījuma nosaukums	Organizācija
Vispārīgie	Tūkstošgades attīstības mērķi (<i>Millenium Development Goals Index</i>)	United Nations
	Ilgspējīgas attīstības indekss (<i>Sustainable Development Index</i>)	United Nations
Ekonomiskie	Uzņēmējdarbības vide (<i>Doing Business</i>)	Pasaules Banka

1.1.tabulas turpinājums

Joma	Pētījuma nosaukums	Organizācija
Ekonomiskie	Globālās konkurētspējas indekss (<i>Global Competitiveness Index</i>)	Pasaules ekonomikas forums
	Pasaules konkurētspējas indekss (<i>Global Competitiveness Index</i>)	Starptautiskais Menedžmenta Attīstības Institūts
	Uzņēmējdarbības konkurētspējas indekss (<i>Business Competitiveness Index</i>)	Pasaules ekonomikas forums
	Ekonomiskās brīvības indekss (<i>Index of Economical Freedom</i>)	Mantojuma fonds

Avots: Eglītis, 2008; autores papildināta informācija

Visplašāk pazīstamie produkti ir konkurētspējas indeksi – kompleksi indikatori, kas aprēķināti saskaņā ar izmeklētiem kritērijiem un valsts konkurētspējas veiksmes mērījumiem. Tie ļauj ierindot valsti konkrētā vietā salīdzinājumā ar pārējo pasauli un novērtēt attīstību laikā.

Nozīmīgākie starptautiskie pētījumi, kuros iekļauti dati par Baltijas valstīm, apkopoti 1.1.tabulā.

Augsti rādītāji veido valsts, institūcijas, nozares vai kāda cita objekta pozitīvo tēlu, palielina zīmola vērtību, paaugstina attiecīgo institūciju un personu autoritāti.

Pētījumā apskatīti un analizēti 1.1.tabulā pieminētie ekonomiskie indeksi, kas iezīmē Baltijas valstu potenciālu un konkurētspēju globalizācijas vidē.

2. REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS UN KONKURĒTSPĒJAS TIESISKIE ASPEKTI

Nodaļā ir 27 lapas, 6 attēli.

2.1. ES reģionālās politikas un konkurētspējas normatīvu būtība

Mūsdienu reģionālās politikas jēdziena un darbības prakses ieviešana sākās 20.gadsimta 30.gados, kad Lielbritānija un ASV uzsāka aktīvu valsts darbību, lai attīstītu problēmreģionus. Reģionālās politikas ietvaros valsts visaktīvāk iesaucas tieši privātā sektora darbībā. Mūsdienīgai reģionālajai attīstībai, kā to atzīst arī Latvijas pētnieki (Vaidere, 2006; Vilka, 1997; Ošlejs, 2008), primāras ir vietējo pašvaldību un to iedzīvotāju intereses un iniciatīvas.

Globalizācijas laikmetā, kad ir nojaukti preču, pakalpojumu un personu kustības šķēršļi, iedzīvotāji no valdības gaida, lai tā nodrošinātu viņu

drošību un labklājību. Uzņēmumi no valsts iestādēm gaida, lai tās nodrošinātu vienlīdzīgus spēles noteikumus un sekmētu konkurenci.

Šo mērķu sasniegšanā likumdošanai ir būtiska loma. Tā kalpo dažādiem nolūkiem – nodrošināt pārtikas nekaitīgumu, lai aizsargātu veselību, noteikt gaisa un ūdens kvalitātes standartus, lai aizsargātu vidi, iedibināt noteikumus tirgū konkurējošiem uzņēmumiem, lai tie varētu sacensties vienlīdzīgos apstākļos. Likumdošana ir nepieciešams un vispār pieņemts mūsdienu sabiedrības aspekts. Tā notiek visos līmeņos – vietējā, valsts un starptautiskajā.

Laikmetā, kad mūsdienu ekonomika strauji attīstītās, publiskās iestādes visā Eiropā vēlas samazināt liekās formalitātes un izskaust pārmērīgu birokrātiju. Eiropas Savienības līmenis šajā ziņā nav izņēmums. Eiropas Komisija daudz enerģijas velta, lai uzlabotu savus tiesību aktus, izskaustu nevajadzīgus un dublējošos noteikumus un ierosinātos tiesību aktus kopumā padarītu saprotamākus, tai skaitā, lēmumu pieņemšanas procesu padarot pieejamāku un politikas izstrādē iesaistot plašu ieinteresēto personu loku.

Viens no svarīgākajiem ES mērķiem ir nodrošināt brīvu preču, pakalpojumu, kapitāla un personu kustību, tāpēc liela daļa Eiropas līmeņa tiesību aktu ir veltīta tam, lai nodrošinātu šā vienotā tirgus darbību. Tāpat Eiropas līmeņa tiesību aktus pieņem politikas jomās, kurās ES dalībvalstis ir vienojušās par kopēju politiku (lauksaimniecība, zivsaimniecība, tirdzniecība, muiža), un citās jomās, kurās tās ir atzinušas, ka noteiktos apstākļos likumdošana Eiropas līmenī dod pievienoto vērtību (vide, tieslietas un iekšlietas, veselība un patērētāju aizsardzība).

Eiropas Savienībā vērojamas būtiskas sociāli ekonomiskās atšķirības starp reģioniem. Lielās sociāli ekonomiskās atšķirības kavē ES kopumā un katras valsts reģionu, arī bagātāko, attīstību. Tāpēc, viena no ES prioritātēm, īstenojot solidaritātes principu (Eiropas Komisija, 2009), ir ekonomiskā un sociālā izlīdzināšana (kohēzija).

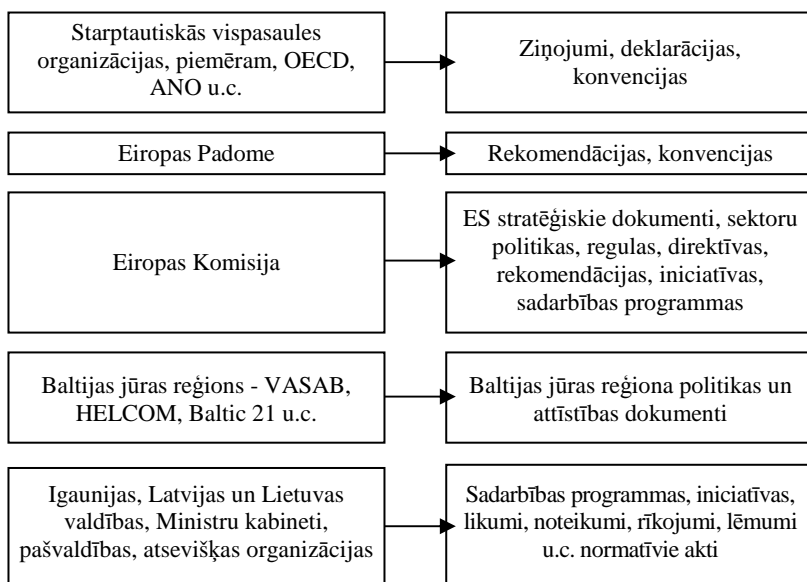
Konkurētspēja un kohēzija ir ES izdevumu plānu stūrakmeņi, tāpēc šajās jomās iztērētie līdzekļi laika posmā no 2007. līdz 2013. gadam ir palielināti par 23% salīdzinājumā ar iepriekšējos septiņos gados iztērēto summu. Nelietojot ES un valstiskus reģionālās politikas līdzekļus un nenovēršot tirgus ekonomikas negatīvo ietekmi, starpība starp ekonomiskajā ziņā stiprākajiem un vājākajiem reģioniem ne tikai saglabātos, bet arvien vairāk palielinātos. Autore piekrīt apgalvojumam (Armstrong, 2003), ka ekonomiski stiprākajos reģionos ir labvēlīgāki apstākļi investīcijām: attīstīta infrastruktūra, kvalificēts personāls, dažādu pakalpojumu pieejamība u.c.

Reģionālās politikas objekti ir dažādu līmeņu pašvaldības, valsts varas un pārvaldes institūcijas, privātuzņēmēji, nevalstiskās organizācijas, kā arī indivīdi un ģimenes. Reģionālās politikas īstenošanā galvenie subjekti ir valsts varas un pārvaldes institūcijas, kā arī starptautiskās organizācijas, it

sevišķi Eiropas Komisija un citas ES institūcijas. Taču autore atgādina, ka varas un pārvaldes decentralizācijas procesā, kas notiek daudzās gan attīstītās, gan mazāk attīstītās valstīs, saskaņā ar subsidiaritātes principu arvien vairāk palielinās pašvaldību (vietējo un reģionālo) kā reģionālās politikas īstenotāju loma. Tāpēc pamatoti var uzskatīt, ka pašvaldības vienlaicīgi ir gan reģionālās politikas objekts, gan reģionālās politikas subjekts. Tāpat autore piekrīt Vaideres (2006) apgalvojumam, ka, jo valstī spēcīgākas pašvaldības, jo lielākas ir reģionālās attīstības iespējas.

2.2. Eiropas Savienības tiesību akti un reģionālās politikas plānošanas dokumenti

Izšķir vairākus attīstības plānošanas dokumentu veidus (Attīstības plānošanas sistēmas likums, 2009): politikas plānošanas dokumenti, institūciju vadības dokumenti un teritorijas attīstības plānošanas dokumenti.

Avots: autores veidota konstrukcija

2.1. att. Reģionālās politikas likumdošanas ietvars

Politikas plānošanas dokumentā nosaka mērķus, uzdevumus un rīcību vienas vai vairāku politikas jomu, nozaru vai apakšnozaru attīstības veicināšanai. Attīstības plānošanas dokumentus izstrādā nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī.

Reģionālā un vietējā līmeņa ilgtermiņa teritorijas attīstības plānošanas dokumentos nosaka attiecīgās teritorijas attīstības prioritātes un telpiskās

attīstības perspektīvu, bet vidēja termiņa attīstības plānošanas dokumentos – prioritāšu īstenošanai nepieciešamo pasākumu kopumu.

Baltijas valstis savu likumdošanu (2.1.attēls) veido saskaņā ar Starptautisku vispasaules organizāciju deklarācijām, kā arī Eiropas Savienībā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, un ievērojot citu saistošo organizāciju politikas un attīstības dokumentus.

2.3. Reģionālās politikas un konkurētspējas likumdošana Baltijas valstīs

Sasaistei ar Eiropas Komisijas politikas dokumentiem jāņem vērā jaunā EK **Konkurētspējas un inovācijas ietvara programma 2007.-2013.gadam** (CIP), kas stājas spēkā 2006.gada 29.novembrī. Konkurētspējas un inovācijas ietvarprogramma (2007-2013) apvienos kopējā ietvarā 9 specifiskas Eiropas Kopienas atbalsta programmas, kas ir būtiski Eiropas produktivitātes, inovācijas kapacitātes un ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai, vienlaicīgi ņemot vērā attiecīgos vides aspektus. CIP ir izveidota ar nolūku pielāgoties Finanšu perspektīvas (2007-2013) ietvaram un ietver specifiskus pasākumus komercdarbības, MVU, rūpniecības konkurētspējas, inovācijas, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju, vides tehnoloģiju un inteliģentās enerģijas jomā, kurus līdz šim regulē vairāki citi Eiropas Savienības Padomes tiesību akti. Tādējādi CIP sekmē Kopienas konkurētspēju un inovācijas kapacitāti zināšanu sabiedrībā, kas attīstās, pamatojoties uz līdzsvarotu ekonomisko izaugsmi un konkurētspējīgu sociālo tirgus ekonomiku ar augsta līmeņa aizsardzību un uzlabotu vidi. CIP ietvaros tiek izdalītas trīs atsevišķas apakšprogrammas jeb pīlāri:

- Komercdarbības un inovācijas programma;
- Informācijas un komunikāciju tehnoloģiju politikas atbalsta programma;
- Inteliģentās enerģijas – Eiropas programma.

Jāatzīmē arī **Mazo uzņēmumu Eiropas harta**, saskaņā ar kuru visas Hartas dalībvalstis ir apņēmušās strādāt un veidot mazo un vidējo komersantu draudzīgu atbalsta politiku.

Jāņem vērā arī Eiropas Komisijas (2009) iniciatīva perspektīvā īstenot principu „vispirms jādomā par mazākajiem”, cenšoties vienkāršot tiesību aktus un to administrāciju, un pievēršot uzmanību tam, lai noteikumi būtu proporcionāli sasniedzamajiem mērķiem, ņemot vērā sociālo vidi un ekonomikas aspektus.

Baltijas ekonomikas un tās komersantu konkurētspējas pieaugums ir būtisks ne tikai ekonomiskās attīstības līmeņu konverģencei Eiropas Savienības dalībvalstu starpā, bet arī svarīgs priekšnoteikums ekonomiskās un sociālās labklājības līmeņa saglabāšanai, Baltijas komersantu tirgus nišas saglabāšanai un paplašināšanai globālās konkurences apstākļos.

Eiropas Savienības Struktūrfondi. Eiropas Reģionālās attīstības fonds, Eiropas Sociālais fonds un Kohēzijas fonds sniedz savu ieguldījumu trīs reģionālās politikas mērķu sasniegšanai – konverģence, reģionu konkurētspēja un nodarbinātība, teritoriālā sadarbība Eiropā.

3. REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS TENDENCES BALTIJAS VALSTĪS

Nodaļā ir 45 lapas, 29 attēli un 8 tabulas.

Neraugoties uz triju valstu ģeogrāfisko tuvumu, ir grūti nepamanīt būtiskās vēsturiskās, etniskās, kultūras un sociālās atšķirības reģionā. Visas trīs Baltijas valstis ir pārcietušas vairākus valdīšanas periodus. Tās izsenis veidojušās no nelielām apmetnes vietām, kas vēsturiski pāraugušas par lieliem tirdzniecības centriem. Valstu teritoriālās robežas armieni ir mainījušās, atkarībā no pastāvošās varas un tās kara sasniegumiem un vajadzībām. Baltijas valstu ekonomikās notiekošajos procesos ir novērojamas līdzīgas tendences. Tomēr valstis atrodas dažādos attīstības cikla punktos, ko spilgti apstiprina makroekonomiskie rādītāji.

Tāpat kā agrāk, arī mūsdienās var runāt par katru no valstīm atsevišķi, kā arī par vienotu reģionu. Tālāka Baltijas valstu reģionu analīze skatīta administratīvi teritoriālā iedalījuma robežās.

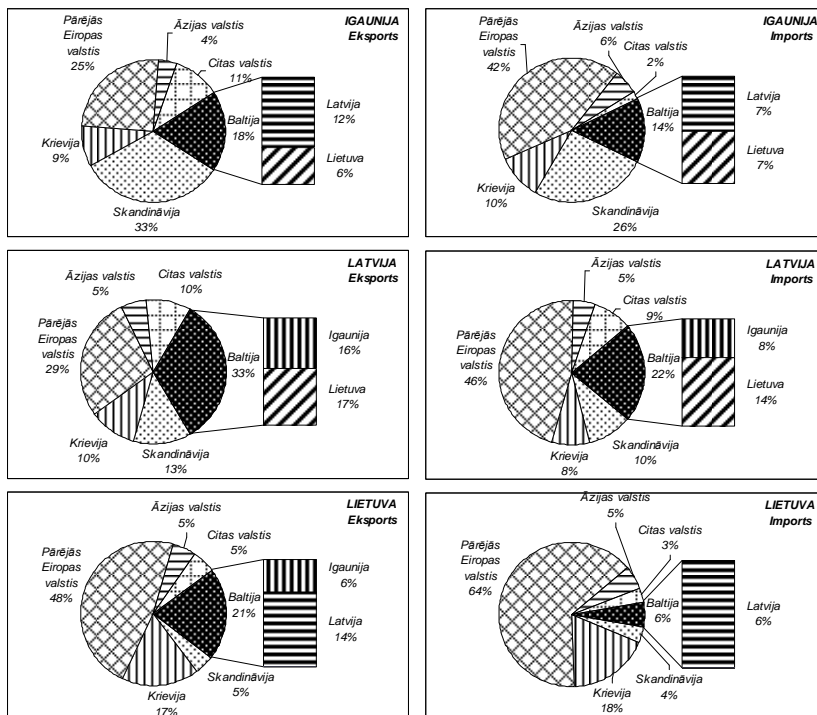
3.1. Sociāli ekonomiskā vide Baltijā

Salīdzinot Baltijas valstu eksporta un importa struktūru (3.1.attēls), skaidri iezīmējas Latvijas izdevīgais ģeogrāfiskais izvietojums, palielinot importa un eksporta daļas tieši Baltijas valstu tirgos.

Latvijas eksporta tirgus 33% veido Igaunija (attiecīgi 15%) un Lietuva (17%), kur Igaunijā eksports uz Latviju sastāda 12% un uz Lietuvu tikai 6%. Savukārt, Lietuvas eksporta daļa uz Latviju sastāda 14% un uz Igauniju tikai 6%. Arī importa tirgus daļu ietekmē ģeogrāfiskais valstu novietojums un lielākā daļa Lietuvas importa preču Baltijā nāk tieši no Latvijas (6%). Latvija importa preces no Lietuvas saņem 14% apmērā no kopējā importa apjoma un no Igaunijas tas veido 8%. Igaunija importē preces no Baltijas valstīm līdzīgā apmērā – 7% no Latvijas un 7% no Lietuvas.

Tieši ārējo tirgu aktivizēšanās būs Baltijas eksporta attīstības noteicošais faktors nākamajos mēnešos, un jācer, ka globālās ekonomiskās vides stabilizēšanās, par ko liecina atsevišķas pazīmes, būs noturīga. Eksporta iespējas un uzlabojumus ārējā vidē noteiks konkurētspējas uzlabošanās, samazinoties cenām un izmaksām, kā arī uzņēmumu pašu risinājumi. Jāatzīmē, ka atsevišķos ārējos tirgos – Krievijā, Lietuvā, Igaunijā, Somijā, Dānijā, Zviedrijā un Vācijā – Latvijas eksporta tirgus daļas salīdzinājumā ar 2008. gada beigām ir palielinājušās.

Taču atveseļošanās būs lēna, un līdz brīdim, kad redzēsim pozitīvu IKP pieaugumu gada griezumā, paies vēl daudzi mēneši. Latvijas Bankas speciālisti (Paula, 2009) uzskata, ka nelīdzsvarotā izaugsme 2005.-2008. gadā ir Baltijas valstu pašreizējās krīzes iemesls. Tomēr lielākā daļa nelīdzsvarotības izpausmju jau ir novērstas (Baltijas makroekonomikas apskats, 2009.gada jūlijs) – tekošajos kontos ir izveidojušies pārpalikumi, pārmērīgo inflāciju nomainījusi deflācija (tai skaitā, atalgojuma, nekustamā īpašuma un citās jomās), un sācies sakārtošanas process.

Avots: autores aprēķini un konstrukcija pēc Baltijas valstu 2009.gada statistikas gadagrāmatu datiem

3.1. att. Baltijas valstu eksporta un importa struktūra 2008.gadā

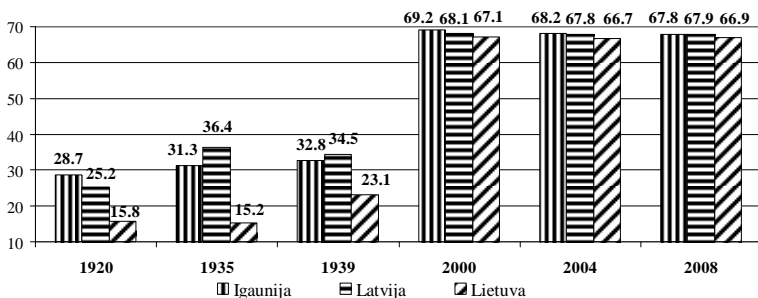
Valstī notiekošie ekonomiskie procesi tieši un netieši ietekmē iedzīvotāju labklājību un sociālo vidi, sākot ar darbavietu nodrošinājumu un atstājot tiešu iespaidu uz kvalitatīvu un drošu dzīves vidi.

Darbaspēka izvietojums lielā mērā atkarīgs no ekonomisko aktivitāšu, t.i., nodarbinātības iespēju izvietojuma, kā rezultātā demogrāfiskā slodze atšķiras dažādās teritorijās. Teritorijās ar lielāku darba vietu skaitu un labākām atalgojuma iespējām, īpaši pilsētās un to apkārtnē, tiecas

koncentrēties darbaspējīgie iedzīvotāji, turpretim ekonomiski mazāk aktīvos lauku reģionos paliek galvenokārt pensionāri, kam nodarbinātības iespējas vairs nav nepieciešamas.

Iedzīvotāju labklājības līmeņa atšķirības nosaka nevienmērīgais resursu un ekonomisko aktivitāšu izvietojums valstīs, kā ietekmē dažādās lauku teritorijās iedzīvotāju labklājības līmenis ir atšķirīgs. Augstāks iedzīvotāju labklājības līmenis vērojams pilsētu tuvumā, kur salīdzinoši nelielais attālums līdz pilsētai neierobežo darbaspēka ikdienas mobilitāti.

Apdzīvojuma struktūra Baltijas valstīs kopš 1920.gada ir stipri mainījies, kas skaidri iezīmē iedzīvotāju vēlamo sociālo vidi. Pirmās neatkarīgas laikā mazāk kā trešdaļa iedzīvotāju dzīvo pilsētās, savukārt, uz 2000.gadu jau gandrīz divas trešdaļas Baltijas valstu iedzīvotāju par dzīves vietu bija izvēlējušies pilsētvidi (3.2.attēls).

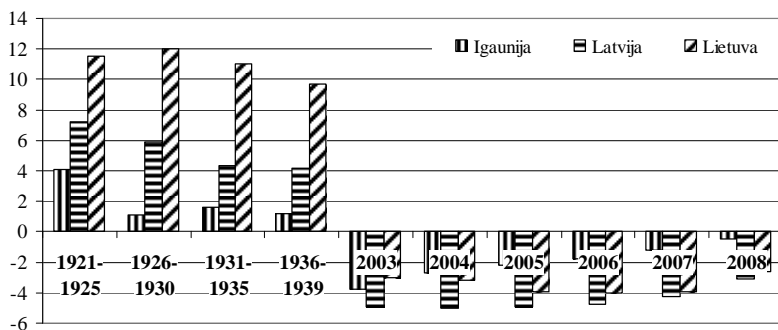
Avots: autores aprēķini un konstrukcija pēc Baltijas valstu statistikas pārvalžu datiem

3.2. att. Pilsētas iedzīvotāju īpatsvars Baltijas valstīs, % no kopējā iedzīvotāju skaita attiecīgajā valstī no 1920.līdz 2008.gadam

Lietuvas reģionu iedzīvotāju vidū novērojama tendence, vairāk kā citās Baltijas valstīs, par pastāvīgo apmešanās vietu izvēlēties pilsētas, šeit lielākajā daļā teritorijas vairāk kā puse attiecīgā reģiona iedzīvotāju dzīvo pilsētās.

Igaunijā un Latvijā pilsētas iedzīvotāju īpatsvars (vairāk kā 50% iedzīvotāju, kas dzīvo pilsētās) veido mazliet mazāk par pusi no kopējās teritorijas. Centrālīgaunijas reģionā pilsētnieku īpatsvars sastāda tikai 21.4% no kopējā iedzīvotāju skaita reģionā, turpretī Baltijas valstu reģionos, kas ietver arī valsts galvaspilsētas, pilsētnieku īpatsvars ir robežās no 78 līdz 83% no kopējā iedzīvotāju skaita attiecīgajā reģionā.

Salīdzinot dabiskā pieauguma apjomu 20.gadsimta 20. un 30. gados ar mūsdienai tendencēm, vērojamas krasas atšķirības – 20.gadsimta sākumā dabiskais pieaugums bija pozitīvs visās Baltijas valstīs (3.3.attēls), bet 21.gadsimta sākumā, salīdzinot demogrāfiskās situācijas rādītājus, ir iespējams izsekot negatīvajai tendencei iedzīvotāju skaita izmaiņās.

Avots: autores aprēķini un konstrukcija pēc Baltijas valstu statistikas pārvalžu datiem

3.3. att. Dabiskais pieaugums Baltijas valstīs no 1920.līdz 2008.gadam

Galvenie iemesli iedzīvotāju skaita izmaiņām ir ne tikai dabiskais samazinājums, bet arī starptautiskā migrācija, kas novērojama visā Baltijas teritorijā.

3.2. Baltijas valstu attīstības rādītāju analīze

Katru administratīvi teritoriālo vienību (pagastu, pilsētu, rajonu, apriņķi) un reģionu var raksturot, izmantojot daudz dažādu rādītāju, un pēc katra no tiem var veidoties atšķirīgas teritoriālās kopas. Sevišķa nozīme šo raksturlielumu vidū ir tiem, kas var noderēt par indikatoriem, gan raksturojot situāciju kopumā, gan meklējot cēloņsakarības, gan arī akcentējot pašreiz notiekošos procesus.

Baltijas valstu reģionu salīdzināšanai sīkāka analīze pieejamajā zinātniskajā literatūrā iepriekš nav veikta, tāpēc autore ir izvēlējusies veikt reģionu (NUTS 3) sociāli ekonomisko procesu salīdzināšanu Baltijas valstīs.

Pētījumā pamatā izmantoti publiski pieejamie Baltijas valstu reģionu statistikas dati, kas pieejami Baltijas valstu statistikas pārvalžu izdotajos izdevumos. Pētījuma gaitā tika izvēlēti Baltijas valstu reģionu (NUTS 3 līmenī) raksturojoši rādītāji jeb pazīmes.

Pazīmes izvēlētas tādējādi, lai analīzei tiktu pakļautas dažādu statistisko rādītāju grupu pārstāvētas pazīmes – teritoriju, iedzīvotājus, ekonomiskā stāvokļa, infrastruktūru raksturojošie rādītāji,

Ekonomisko parādību izpētē plaši tiek pielietotas dažādas statistiskās metodes, tai skaitā arī faktoranalīze un klāsteranalīze.

Faktoru analīzes izvēli promocijas darbā noteica šīs metodes būtība – noskaidrojot kopsakarības starp sākotnējām pazīmēm, un iegūt mazāku skaitu pētāmo faktoru, ar kuru palīdzību analizēt sociāli ekonomisko attīstību Baltijas valstu reģionos, raksturojot to konkurētspēju.

Lai veiktu ekonomisko analīzi Baltijas valstu reģioniem, nepieciešams klasificēt faktoros, kas ietekmē sociāli ekonomiskos procesus, piemēram, sociālās slodzes pieauguma, nodarbinātības rādītāju samazināšanās u.c. faktoros. Apstrādājot izvēlēto rādītāju sistēmu ar faktoranalīzes metodi, to kopums sadalās vairākās grupās, kas koncentrējas ap ekonomiski interpretējamu faktoru. Tādējādi faktoranalīze dod iespēju veikt objektīvu klasifikāciju.

Izmantojot datorprogrammu SPSS, kurā ietilpst statistisko datu apstrādes sistēmas modulis "Faktoranalīze", faktoranalīze tika veikta Baltijas valstu NUTS 3 līmeņa reģionu rādītājiem, izveidojot 3 kompleksos faktoros, kas raksturo teritoriju jeb dzīves vidi (skatīt 3.1.tabulu), 2 kompleksos faktoros, kas raksturo sociālo vidi (skatīt 3.2.tabulu) un 2 kompleksos faktoros, kas raksturo ekonomisko stāvokli reģionos (skatīt 3.3.tabulu).

Faktoranalīzes rezultātā sākotnējās teritoriju raksturojošās pazīmes kondensējas 3 kompleksos faktoros, kas raksturo teritoriju jeb dzīves vidi, kuri kopumā izskaidro 69.8% informācijas. Pirmais faktors izskaidro 32.2%, otrais – 24.5% un trešais – 13.1% informācijas (3.1. tabula).

Jo augstāka pirmā – Dzīves vides kvalitātes – faktora vērtība, jo reģionam raksturīgs lielāks mājokļu skaits, kā arī dzīvojamais fonds rēķināts uz 1 iedzīvotāju, kas vairāk raksturīgs pilsētvidei, tāpat augstāks ir apkalpoto personu skaits viesnīcās, kas rēķināts uz 1000 iedzīvotājiem, un vietu skaits viesnīcās. Kā negatīva iezīme parādās augsts arī izdarīto noziegumu skaits.

3.1. tabula

Faktoru analīzē iegūtie teritoriju raksturojošie kompleksie faktori Baltijas valstu reģionos

Faktors	Faktora ipāsvertība	Izskaidrotā informācija, %	Ietilpstošās pazīmes	Faktorslodze
Dzīves vides kvalitāte	4.186	32.2	Demogrāfiskās slodzes līmenis (2008.gadā)	-0.840041
			Mājokļu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	0.830591
			Dzīvojamais fonds vidēji uz 1 iedzīvotāju, m ² (2008.gadā)	0.732723
			Vietu skaits viesnīcās un citās tūristu mītnēs uz 1000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	0.719869
			Apkalpoto personu skaits viesnīcās un citās tūristu mītnēs uz 1000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	0.829385

3.1.tabulas turpinājums

Faktors	Faktora īpašvērtība	Izskaidrotā informācija, %	Ietilpstošās pazīmes	Faktorslodze
			Reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits uz 10000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	0.762847
			Lauksaimniecības sējumu platība, tūkst.ha (2007.g.beigās)	-0.541485
Dzīves vides pievilcība	3.179	24.5	Iedzīvotāju blīvums, iedz./km ² (2008.gadā)	-0.653436
			Iedzīvotāju imigrācija uz 1000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	0.653294
			Iedzīvotāju emigrācija uz 1000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	0.837291
			Pilsētu iedzīvotāju īpatsvars, % no kopējā iedzīvotāju skaita reģionā (2008.gadā)	-0.860151
			Mežainums, % no kopējās platības (2007.g.beigās)	0.639959
Teritorijas pieejamība	1.709	13.1	Ceļu satiksmes negadījumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	0.915660

Avots: autores aprēķini un konstrukcija

Savukārt tādas pazīmes kā demogrāfiskā slodze un lauksaimniecības zemju sējumu platība kompleksajā faktorā iekļaujas ar negatīvu faktorslodzi, tas nozīmē, ka reģionam raksturīga zema demogrāfiskā slodze un mazas lauksaimniecības sējumu platības.

Jo augstāka otrā – Dzīves vides pievilcības – faktora vērtība, jo augstāki iedzīvotāju migrācijas rādītāji un lielākas mežu platības reģionā, kā arī mazāks iedzīvotāju blīvums un līdz ar to arī mazāks arī pilsētu iedzīvotāju īpatsvars teritorijā.

Jo augstāka trešā – Teritorijas pieejamības – faktora vērtība, jo augstāks ceļu satiksmes negadījumu skaits, rēķināts uz 1000 iedzīvotājiem.

Šie kompleksie faktori skaidri uzrāda pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbību un raksturīgās pilsētas un lauku vides iezīmes.

Analizējot reģionu sociālo vidi, faktoranalīzes rezultātā sākotnējās pazīmes kondensējas 2 kompleksos faktoros, kuri kopumā izskaidro 65.4% informācijas. Pirmais faktors izskaidro 41.8% un otrais – 23.6% informācijas (3.2. tabula).

**Faktoru analizē iegūtie sociālo vidi raksturojošie kompleksie faktori
Baltijas valstu reģionos**

Faktors	Faktora ipassvērtība	Izskaidrotā informācija, %	Ietilpstošās pazīmes	Faktorslodze
Sociālais klimats	5.012	41.8	Dabiskais pieaugums uz 1000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	0.579484
			Bērnu skaits pirmsskolas izglītības iestādēs uz 1000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	0.885866
			Skolēnu skaits vispārizglītojošajās skolās uz 1000 iedzīvotājiem (2008.gadā)	-0.700473
			Telefonu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (2008.gadā)	0.935230
			Datora pieejamība mājsaimniecībās, % no mājsaimniecību kopskaita (2008.gadā)	0.864626
			Interneta pieejamība mājsaimniecībās, % no mājsaimniecību kopskaita (2008.gadā)	0.830425
			Reģistrēto automašīnu skaits privātā lietošanā uz 1000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	-0.664755
Sociālā stabilitāte	2.833	23.6	Gultasvietu skaits slimnīcās uz 1000 iedzīvotājiem (2008.gadā)	0.879903
			Ārstu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (2008.gadā)	0.754414
			Ārstniecības personu skaits ar vidējo medicīnisko izglītību uz 1000 iedzīvotājiem (2008.gadā)	0.785345
			Noslēgto laulību skaits uz 1000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	0.586210
			Šķirto laulību skaits uz 1000 iedzīvotājiem (2007.g.beigās)	0.676239

Avots: autores aprēķini un konstrukcija

Jo augstāka pirmā – sociālais klimata – faktora vērtība, jo reģionam raksturīgs augstāks dabiskais pieaugums un pirmsskolas vecuma bērnu skaits pirmsskolas izglītības iestādēs, kā arī lielāks skaits telefonu un augstāka datoru un interneta pieejamība mājsaimniecībās. Savukārt,

reģionos, kur faktora vērtība ir zemāka, mazāks arī skolēnu skaits un privāto automašīnu skaits uz 1000 iedzīvotājiem.

Jo augstāka otrā – sociālās stabilitātes – faktora vērtība, jo lielāks gultasvietu, ārstu un vidējā medicīniskā personāla skaits un lielāks laulību reģistrācijas un šķiršanas gadījumu skaits.

Analizējot reģionu ekonomisko vidi, faktoranalīzes rezultātā sākotnējās pazīmes kondensējas 2 kompleksos faktoros, kuri kopumā izskaidro 81.9% informācijas.

3.3. tabula

Faktoru analīzē iegūtie ekonomisko vidi raksturojošie kompleksie faktori Baltijas valstu reģionos

Faktors	Faktora ipasvērtība	Izskaidrotā informācija, %	Ietilpstošās pazīmes	Faktorslodze
Ekonomiskā vide	4.662	51.8	Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa, EUR (2007.g.beigās)	0.946707
			Patēriņa izdevumi vidēji uz 1 mājsaimniecības locekli, EUR (2007.g.beigās)	0.816553
			Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi uz 1 iedzīvotāju, EUR (2007.g.beigās)	0.819646
			Ekonomiski aktīvo vienību skaits (uzņēmumu skaits) uz 1000 iedzīvotājiem, tirgus sektora statistikas vienību skaits (2006.gadā)	0.882375
			Kopējā pievienotā vērtība reģionā, EUR (2006.gadā)	0.822945
			Iekšzemes kopprodukts uz 1 iedzīvotāju reģionā, EUR (2006.gadā)	0.718007
Nodarbinātība	2.710	30.1	Ekonomiskās aktivitātes līmenis, % (2007.g.beigās)	0.896998
			Nodarbinātības līmenis, % (2007.g.beigās)	0.886314
			Bezdarbnieku īpatsvars, % (2007.g.beigās)	-0.742238

Avots: autores aprēķini un konstrukcija

Pirmais faktors izskaidro 51.8% un otrais – 30.1% informācijas (3.3. tabula).

Jo augstāka pirmā – ekonomiskās vides – faktora vērtība, jo reģionam raksturīgi augstāki iekšzemes un kopējās pievienotās vērtības rādītāji, kā arī lielāks ekonomiski aktīvo vienību skaits un augstāki vidējo mēnešalgu rādītāji, tāpat augstāki ir arī mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi un likumsakarīgi augstāki ir arī mājsaimniecību izdevumi.

Jo augstāka otrā – nodarbinātības – faktora vērtība, jo augstāks ekonomiskās aktivitātes un nodarbinātības līmenis, savukārt zemāks bezdarba īpatsvars reģionā.

Autore secina, ka vairāki pasaulē atzīti ekonomisti (Hair, Anderson, Tatham, 1995; Johnson, Wichern, 1992) savos pētījumos ir secinājuši, ka bieži starp vairākiem teritoriju attīstības līmeni raksturojošiem rādītājiem pastāv savstarpēja mijiedarbība un pat atkarība. Līdz ar to pastāv informācijas reducēšanas iespējas, lai samazinātu analizēm nepieciešamās informācijas apjomu, no apkopotās informācijas atdalot tikai būtiskāko un atspoguļojot datu savstarpējās sakarības.

Tāpēc tālākajiem pētījumiem tika izmantota **klāsteru analīze**, kas ir statistiskās analīzes metode, un kuru var izmantot, lai izveidotu un iegūtu būtiskas objektu grupas no savstarpēji līdzīgiem objektiem. Šīs metodes pielietošanas galvenais mērķis un uzdevums ir, balstoties uz noteiktu raksturojošu parametru salīdzinājumu, sagrupēt pētāmos objektus vai indivīdus apakškopās jeb klāsteros.

3.4. tabula

Dispersijas analīzes rezultāti pazīmju nozīmīguma noskaidrošanai 6 klāsteru veidošanā Baltijas valstu reģionos 2008.gadā

Pazīme	Klāsters		Kļūda		F tests	Nozīmīgums
	Dispersija	Brīvības pakāpes	Dispersija	Brīvības pakāpes		
Dzīves vides pievilcība	3.116	5	0.295	15	10.570	0.000
Dzīves vides kvalitāte	3.060	5	0.313	15	9.760	0.000
Teritorijas pieejamība	2.246	5	0.585	15	3.841	0.019
Sociālais klimats	3.658	5	0.114	15	32.107	0.000
Sociālā stabilitāte	2.549	5	0.484	15	5.268	0.005
Ekonomiskā vide	3.668	5	0.111	15	33.110	0.000
Nodarbinātība	1.927	5	0.691	15	2.787	0.057

Avots: autores aprēķini un konstrukcija

Tika veikta Baltijas valstu NUTS 3 līmeņa administratīvi teritoriālo vienību (reģionu) klāsterizācija. Tās procesam tika izvēlēti iepriekš iegūtie kompleksie faktori (3.4.tabula).

Autore, paralēli tradicionālajai statistiskajai analīzei, pazīmes analizē arī kartogrāfiski, kas dod priekšstatu par apstākļu daudzveidību Baltijas valstu reģionos. Veicot klāsterizāciju pēc izvēlēto kompleksu faktoru vērtībām 6 grupās, iegūts sekojošs Baltijas valstu reģionu sadalījums (3.4. attēls).

Avots: autores aprēķini un konstrukcija

3.4. att. Baltijas valstu reģionu grupējums 6 klāsteros

Izvērtējot iedalījumu 6 grupās, autore secina, ka vērojama viennozīmīga tendence, ka Rīgas reģionam (kurā ietilpst tikai Latvijas galvaspilsēta) un

Ziemeļigaunijas reģionam (kurā ietilpst Igaunijas galvaspilsēta Tallina) ir izteikti atšķirīga sociāli ekonomiskā situācija, kas atkārtoti apstiprina uzskatu, ka Latvijā un Igaunijā ir nevienmērīga attīstība, galvaspilsētām dominējot valsts mērogā un nosakot attīstības tempus. Vērojama arī Ziemeļaustrumigaunijas reģiona nodalīšana atsevišķā klāsterā. Bez tam, vērojama līdzīgu sociāli ekonomisko procesu izkristalizēšanās lielākajā daļā Latvijas un Lietuvas reģionu, kas pasvītro līdzīgo situāciju un kopīgās sociālās un ekonomiskās jomas, kurās nepieciešami uzlabojumi. Igaunijas reģioniem līdzīga situācija ir tikai Pierīgas reģionā Latvijā, kas kopumā uzrāda labu attīstības tempu.

4. BALTIJAS KONKURĒTSPĒJA UN TĀS IZVĒRTĒJUMS STARPTAUTISKOS REITINGOS

Nodaļā ir 23 lapas, 20 attēli un 6 tabulas.

Lielāko un visvairāk citēto indeksu ietvaros Latvijas vieta salīdzinājumā ar pārējām Baltijas valstīm ir viszemākā.

Pēc visiem novērtējumiem Igaunija ir pirmajā vietā starp Baltijas valstīm ar īpaši augstu rādītāju ekonomiskās brīvības indeksā, bet citos indeksos pat gandrīz divas reizes augstākās vietās kā Lietuva, kam seko Latvija.

Reitingu izmaiņas laikā norāda uz līdzīgiem rezultātiem – Igaunija pārliecinoši ir augstākā pozīcijā, bet Latvijas un Lietuvas pozīcijas atsevišķos rādītājos mijas savā starpā. Lietuvas un Igaunijas reitingi konkurētspēju raksturojošos indeksos konsekventi kāpj, bet Latvijas rādītāji ir ļoti nepastāvīgi, kas, spriežot pēc visa, saskan ar valsts ilgtermiņa attīstības tendenci. Igaunija un Lietuva uzrāda pozitīvu kāpumu reitingos, salīdzinot ar 2001.gadu, kur izmaiņas Latvijai nav tik straujas, un tās neliecina par strauju progresu.

Katrā no pētījumā apskatītajiem kompleksajiem rādītājiem, uzsvars tiek likts uz dažādām sociālām un ekonomiskām jomām, kur liela nozīme tiek piešķirta arī vietējo uzņēmēju aptauju rezultātiem.

Pētījumā iekļautajos ziņojumos uzskatāmi parādītas valstu ekonomiku un pārvaldes pieeju analīzes, kur valdību politikas konkurē savā starpā ar nodokļu sistēmu un likmēm, darba tirgus politiku, investīciju vidi u.c. Šie ir ļoti nozīmīgi faktori, no kā izriet konkurētspējas priekšrocība.

Konkurētspēja mūsdienās izceļ izglītības, zināšanu un nemateriālo ieguldījumu vērtību, kā arī tehnoloģisko infrastruktūru.

Konkurētspēja bieži tiek skatīta kā politikas veiksmes vai izgāšanās galvenais indikators, un tās noteikšana reģionu līmenī dažkārt var būt visai problemātiska. Svarīgi ir atcerēties, ka industriāls reģions nekad tieši nekonkurēs ar lauksaimniecisku reģionu vai finanšu centru, līdz ar to šāda reģionu konkurētspējas noteikšana ir problemātiska.

Veidojot valsts attīstības stratēģiju, diskusija par valsts un reģionu konkurētspēju tomēr ir neizbēgama. Tā vietā, lai veidotu plānus kā izkonkurēt citas valstis, lietderīgāk būtu vienoties par ilgtspējīgas attīstības principiem un pasākumiem sabiedrības labklājības celšanai, izmantojot savstarpējās partnerības principus.

Mūsdienu konkurences saasināšanos pasaulē ekonomisti skaidro ar ekonomikas atvērību, kur, pamazām nojaucot ekonomiskās barjeras starp reģioniem, jāturpina veidot dažādas starptautiskas organizācijas ar mērķi vienoties par savstarpējiem noteikumiem tirdzniecībā un investīciju plūsmu virzīšanā starp valstīm, lai novērstu stingrās protekcionistiskās politikas atkaršanos, kas izraisījušas pasaules ekonomisko krīzi.

Konkurētspējas veicināšanai jāmeklē jauni veidi, lietojot inovatīvus rīkus un radošu pieeju. Viens no paņēmieniem, ko Baltijas valstis šobrīd nepietiekoši novērtē un izmanto reģionu attīstības plānošanai, ir reģionālais mārketinga, kas prasa skaidri apzināties stiprās puses un veicina investīciju pieplūdi. Turklāt investīcijām vairumā gadījumu ir raksturīgs multiplikatora efekts – pirmās investīcijas veicina nākamo investīciju pieplūdumu, kas, savukārt, ir teritorijas attīstības rezultāts.

Pēc autores domām, reģionālā mārketinga ieviešana veicinās valsts straujāku izaugsmi ne tikai īsākā laika periodā, bet, mērķtiecīgi īstenoto mārketinga pasākumus rezultātā, būtu iespējama arī Latvijas un Baltijas pozicionēšana Eiropā, piedāvājot vietējiem un potenciālajiem iedzīvotājiem patiesas laika gaitā pārbaudītas vērtības, saglabājot valstu identitāti.

5. BALTIJAS VALSTU KONKURĒTSPĒJAS VEICINĀŠANA UN ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJI

Nodaļā ir 22 lapas, 3 attēli un 5 tabulas.

Reģiona un potenciālajiem reģiona patērētājiem būtiski ir attiecīgā reģiona konkurētspējīgo priekšrocību efektīva izmantošana dzīvošanai, biznesam vai īslaicīgai uzturēšanās iespējai. Konkrētāk tas var būt tirgus apjoms – maksātspējīgā pieprasījuma lielums, infrastruktūras nodrošinājums, reģiona kultūras un veselības uzlabošanas potenciāls, komforts, lieli izejvielu resursi, darbaspēka raksturojums pēc dažādām pazīmēm, piemēram, noteikta profila speciālisti, kvalifikācijas līmenis, darbaspēka lētums u.c.

Stratēģiskā plānošana, kas ieteicama reģionu konkurētspējas veicināšanai, nav vienreizējs mēģinājums atrisināt krīzi vai finansiālās problēmas reģionā, bet gan nepārtraukts process, kas nepieciešams, lai pielāgotos pasaules reģionu pastāvīgajai attīstībai.

5.1. Reģionālā mārketinga loma konkurētspējas veicināšanā

Reģionālais mārketinga nav tikai teritorijas reklamēšana. Reģionu un pilsētu mārketingā plaši lietotās metodes sāka parādīties pēdējo pāris desmitgažu

laikā. Reģionālais jeb vietu mārketinga ir vitāli svarīgs jebkurai atbildīgai pašvaldībai. Iemesls reģionu mārketinga veidošanai ir strauji augoša transporta un komunikāciju infrastruktūra, kā arī komunikāciju tehnoloģiju attīstība. Šāda infrastruktūras nemitīga uzlabošanās un attīstība ir veicinājusi reģionu sāncensību (starp valstīm, reģioniem, pilsētām) investīciju piesaistē, un iedzīvotāju un tūristu skaita pieplūdumam.

Maikla Portera (Porter, 2002; Eglītis, 2008) konkurētspējas reģionālo pētījumu secinājumi liecina, ka

- labklājība tiek radīta, nevis mantota;
- augstāks inovāciju līmenis rada augstāku labklājības līmeni;
- produktivitāte nav atkarīga no tā, kuras nozares konkurē, bet gan no tā, kā tās konkurē;
- spēcīgi un konkurētspējīgi klasteri ir reģiona produktivitātes dzinējspēks;
- katrs reģions veido īpašu pieeju, kas balstās uz unikāliem aktīviem un relatīvajām stiprajām pusēm.

Reģionālā mārketinga speciālistiem vienmēr nepieciešamas svaigas idejas un labi padomi par to, kā tikt galā ar globālo konkurenci starp vietām. Nav daudz empīrisku pētījumu šajā nozarē, bet fokusētas darbības varētu palīdzēt vietām virzīties uz aizvien augstāku līmeni sava reģiona mārketinga praksē (Rainisto, 2003). Stratēģiskais vietas mārketinga ietekmē valsts vai reģiona reitingu celšanos globālā tirgus apstākļos (Kotler, Gertner, 2002).

Lai realizētu reģiona mārketinga mērķus, jāizstrādā darbību kompleksi (Petrova, 2007), kas nodrošina:

- reģiona tēla, tā prestiža, darbības un sociālās konkurētspējas veidošanu un uzlabošanu;
- reģiona un tā subjektu dalības paplašināšanu vietējo, reģionālo un starptautisko programmu realizācijā;
- valsts un citu ārējo pasūtījumu piesaistīšana reģionam;
- ārējo resursu ieguldījumu un to realizācijas paaugstināšanu;
- paša reģiona resursu iegūšanas un izmantošanas stimulēšanu uz ārpusi tā izdevīgumam un tā interesēs.

Pētījumi (Kotler, 2002; Gold, 1994; Rainisto, 2003; Hankinson, 2001), kas veikti šajā nozarē norāda, ka vietas var skatīt no dažādiem biznesa aspektiem, un stratēģiskais mārketinga var tikt piemērots vietās dažādi. Vietām nepieciešams mārketinga gluži tāpat kā jebkurai produktam un pakalpojumam, ko nodrošina privātie uzņēmumi, un tas jāveic līdzīgā veidā, kā to dara precēm vai pakalpojumiem. Tirdzniecības mārketinga rīki var tikt veiksmīgi piemēroti arī reģionālajā mārketingā.

Pastāv četras mārketinga stratēģijas (Petrova, 2007), lai piesaistītu apmeklētājus, iedzīvotājus, darbiniekus, biznesu un eksportu konkrētā teritorijā/reģionā, ko autore piedāvā izmantot Baltijas valstu konkurētspējas

veicināšanai: Tēla mārketingis, Ievērojamo vietu mārketingis, Infrastruktūru mārketingis un Cilvēku mārketingis.

Eiropas prakse liecina, ka stratēģiskais tirgus plānošanas process darbojas tajās vietās, kur ir spēcīgi līderi, institūti un procedūras, kas nodrošina lēmumu pieņemšanas procesa nepārtrauktību.

5.2. Reģiona mārketinga iespēju novērtēšana

Paplašinoties Eiropas Savienības valstu saimei, ekonomisko reģionu nozīme aizvien pieaug, vienlaicīgi nācijas zaudē savas ietekmes pozīcijas, reģionu augošās varas rezultātā (Porter, 1998; Rainisto, 2003). Eiropas zīmols šobrīd nav svarīgs vienīgi dalībvalstīm, tas svarīgs arī tās reģioniem. „Reģioni ir ieguvuši lielāku varu un arī vairāk pienākumu, līdz ar šīm pārmaiņās skaidrāk iezīmējas arī deģenerācijas un decentralizācijas tendences” (Weihe-Lindeborg, 2000). Pie šādas attīstības spēcīgai reģionālajai identitātei ir augoša tirgus vērtība.

Pateicoties globalizācijai un Eiropas Savienības paplašināšanai, Eiropas valstīm paveras milzīgas iespējas. Apvienotā Eiropa kļuvusi par vienu no lielākajiem tirgiem pasaulē. Reģioniem jaunie konkurējošie spēki ir kļuvuši par jaunu partneru, tirgu un iespēju avotiem. Šajā mainīgajā un aizvien jaunas grūtības izvirzošajā vidē katrai valstij jālemj par to, kā gūt labumu no jaunās situācijas.

Dažādi tīklošanās risinājumi, pārrobežu sadarbība un kopēji vietu attīstības projekti kļūst arvien populārāki. Reģionālās attīstības dinamika Eiropā mainās, un, Baltijas reģions ar laiku varētu kļūt par jaunu spēcīgu tirgus spēlētāju Eiropas ziemeļaustrumu daļā. Sekmīgi reģioni visā pasaulē acīmredzami pierāda, ka specializācija rada reālu labklājību, ražojot produktus ar augstu pievienoto vērtību (Rainisto, 2003). Ekonomikas attīstība ir tirgus izaicinājums, kur nācijas konkurē savā starpā, cenšoties izstrādāt konkurētspējīgu labumu pirmavotus (Porter, 1998). Kādu lietu vai vietu esamība vien reģionā, piemēram, labvēlīga ražošanas infrastruktūra, nav pietiekama, lai padarītu vietu veiksmīgu un plaukstošu, būtiski ir mācēt nodot ziņu par to potenciālajiem klientiem.

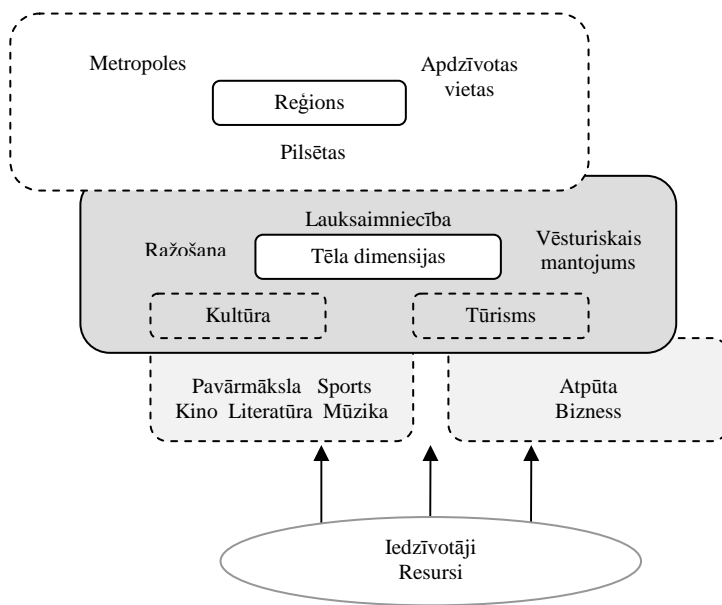
Var izdalīt 5 faktoros (Petrova, 2007), kas raksturīgi pašreizējai Eiropai, un kas nosaka reģionu vietu tirgū - pārākuma sasniegšana, diverģence un konverģence, mārketinga nepieciešamība, tehnoloģiju integrācija un komunikāciju pārvaldīšana.

Autore uzskata, ka globālā tirgus attīstība piespiež katru teritoriju novērtēt savu individualitāti. Reģioni ir spiesti paaugstināt izglītības un apmācību sistēmu līmeni, pielikt pūles eksporta jaudu palielināšanā un pievilcības radīšanā, lai nopietni atbildētu uz globālo izaicinājumu.

Reģiona vai valsts tēls veidojas no tā ģeogrāfiskā novietojuma, vēstures, proklamēšanas, mākslas un mūzikas, pazīstamiem cilvēkiem un citām pazīmēm (skatīt 5.1.attēlu).

Reģionu vai valstu tēli vai zināšanu kopums par konkrētu vietu bieži vien kalpo kā informācijas uztveres rāmis lēmumu pieņemšanai. Cilvēki ir kūtri informācijas vācšanā, sevišķi par lietām, kurās paši nav iesaistīti un kas viņus tiešu neietekmē. Tāpat cilvēki labprātāk pievērš uzmanību informācijai, kas pamato viņu cerības. Tāpēc reģiona tēlu ir grūti izmainīt laika gaitā. Tomēr reģionu mārketinga speciālisti var mainīt situāciju mērķtiecīgi uzrunājot iedzīvotājus un mainot to priekšstatus par konkrēto vietu (Kotler, Gertner, 2002).

Austrumos un Rietumos attīstās jauni ekonomikas virzieni, kas fundamentāli izmaina pastāvošos ekonomiskos uzskatus, domāšanas veidu, esošo ekonomiku.

Avots: autorei veidota konstrukcija

5.1. att. Reģiona tēlu ietekmējošie faktori

Parādījušās ir arī jaunas sadarbības attiecības starp pašvaldību un uzņēmēju, kur valdība, pašvaldība un uzņēmēji strādā kā partneri. To skaidri parāda arī 2.nodaļā veiktā reģionālās politikas stratēģisko un normatīvo dokumentu analīze. Veidojās jaunas attiecības starp uzņēmumiem, reģioniem, valstīm, kur ekonomiskā vienība vairs nav atsevišķs uzņēmums, bet noteicošā loma

ir reģionam un tikai stiprs reģions ir spējīgs konkurēt tirgū, iziet pasaules globālajās attiecībās.

Autore uzsver, ka brīdī, kad skaidri iezīmējas neatgriezeniska produktu patēriņa samazināšanās, kas tiešā veidā ietekmē gan ražojošos, gan pakalpojumus sniedošos uzņēmumus, ir svarīgi apzināties, ka valdības līmenī ir pieņemti pareizi stratēģiskie lēmumi, kas ļauj saglabāt reģionu konkurētspēju un padara iespējamu izaugsmi nākotnē.

5.3. Baltijas valstu iespējamie attīstības scenāriji

Izvēloties valsts attīstības scenāriju, autore uzsver, ka ekonomikā attieksme pret nākotni un dažādu procesu un notikumu attīstības gaitu var būt pasīva vai aktīva. Var pasīvi gaidīt notiekošo, bet var arī veidot nākotni vai vismaz pienācīgi tai sagatavoties, un lai tai sagatavotos, ir jāizprot situācija, jāspēj iztēloties tuvāku un tālāku nākotni. Tāpēc prognozējot attīstību nākotnē, parasti tiek piedāvāti vairāki scenāriji.

Scenāriju metode uztver nākotnes nenoteiktību kā priekšrocību. Tieši nākotnes nenoteiktība ir tas, kas pieļauj mūsu rīcības brīvību veidot tādu nākotni, kādu mēs vēlamies. Nākotne nav paredzama, tāpēc šodienā pastāv vairākas iespējamās nākotnes.

Scenāriji ir stāsti par iespējamām nākotnēm. Scenāriju mērķis nav prognozēt, kā būs, bet drīzāk ieskicēt nākotnes attīstības robežas. Tie ir būvēti, analizējot sociālo, politisko, ekonomisko un vides procesu kopsakarības.

Baltijas valstu ilgtspējīgas attīstības scenāriju veidošanā autore izmantoja kontrastu scenāriju pieeju, mēģinot ieskicēt četras vienlīdz iespējamās nākotnes attīstības versijas un izvērtēt ar tām saistītos ieguvumus.

1.scenārijs – Igaunijas, Latvijas un Lietuvas attīstība, katrai valstij nosakot savus prioritāros virzienus un īstenojot neatkarīgu politiku.

2.scenārijs – Baltijas valstu vienota attīstība, nosakot kopējas attīstības perspektīvas un savstarpēji vienojoties par prioritārajiem virzieniem katrā valstī, kopumā attīstot spēcīgus kompetences centrus un nozaru klāsterus.

3.scenārijs – Baltijas jūras reģiona attīstība Baltijas valstu straujākas attīstības veicināšanai.

4.scenārijs – Radošā ekonomika, galveno uzvaru liekot uz zināšanām balstītas ekonomikas izveidi un attīstību.

Konsekventi īstenota struktūrpolitika sekmēs Igaunijas, Latvijas un Lietuvas ekonomikas atdzimšanu, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviena cilvēka personīgā iniciatīva sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstākļos.

Lai izvēlētos piemērotāko attīstības scenāriju visām trijām Baltijas valstīm, autore lēmuma pieņemšanu skata kā sistēmas pētīšanas noslēguma etapu, reizē arī vissvarīgāko.

Lēmuma pieņemšanas algoritms pielāgots reģionālās konkurētspējas novērtēšanai Baltijas valstīs.

Par augstāko mērķi (**pirmais līmenis**) tika izvēlēta – „Reģionu konkurētspēja”.

Otrajā līmenī piedāvātas trīs kritēriju grupas:

- ekonomiskās struktūras: KAPITĀLS;
- cilvēkresursi: DARBASPĒKS;
- atrašanās vieta un vide: PIEEJAMĪBA.

Trešajā līmenī izvietoja reģionālās konkurētspējas faktori, sagrupēti pa kritēriju grupām. Kritēriju izvēli lielā mērā noteica teorētiskās diskusijas, kas atspoguļota 1.nodaļā, atziņas, kā arī 4.nodaļā apskatīto konkurētspējas indeksu, ko izstrādā un aprēķina kompetentas starptautiskās organizācijas, rādītāju analīze:

Ekonomiskās struktūras: KAPITĀLS

- pārvaldes kapacitāte (valsts un vietējās varas, pārvaldes iestāžu profesionālisma līmenis, efektivitāte, lietderība);
- institūcijas (valsts un reģionālās, sabiedriskās, privātās, nevalstiskās organizācijas, sadarbības tīklojumi);
- tehnoloģiskā infrastruktūra (informācijas un komunikāciju infrastruktūra, sakari, internets, modernas iekārtas) zinātnes un pētniecības infrastruktūra;
- zināšanu infrastruktūra (universitātes, pētniecības iestādes, pētniecības potenciāls, sociālie tīkli);
- inovācijas (rūpnieciskais īpašums, intelektuālais īpašums, licences, aktivitātes ar augstu pievienoto vērtību);
- uzņēmējdarbība (uzņēmējdarbības kultūra) (ārvalstu un vietējais kapitāls, investori, uzņēmējdarbības uzsākšanas barjeras un iekļaušanās vietējā tirgū, riska uzņemšanās kultūra, nodokļu sistēma un slogs, finansējuma pieejamība);
- noieta tirgi (vietējie un pasaules, eksports, pielāgošanās starptautiskajām prasībām);
- sektorālā koncentrācija (resursu pieejamība, tradīcijas, darbaspēka koncentrēšanās);

Cilvēkresursi: DARBASPĒKS

- ilgtspējīgas kopienas (iedzīvotāji, iedzīvotāju novecošanās, daudzveidība, IKT prasmes un lietošana);
- izglītots darbaspēks (produktivitāte un pielāgošanās spējas, izglītības līmenis, tālākizglītība un arodapmācība);

- migrācija (iedzīvotāju migrācija, tai skaitā izglītota darbaspēka migrācija);

Atrašanās vieta un vide: PIEEJAMĪBA

- tehniskā infrastruktūra (ceļi, gaisa satiksme, dzelzceļa satiksme, ostu satiksme, gāzes un ūdensapgādes cauruļvadi, elektroapgāde);
- vietas kvalitāte un pieejamība (autoceļi, dzīvesvietas un uzturēšanās iespējas, drošība);
- sabalansēta vide (dabiskā vide, ilgtspējība, kultūras mantojums).

Ceturtajā (zemākajā) **līmenī** analīzei tika pakļauti šādi attīstības scenāriju varianti:

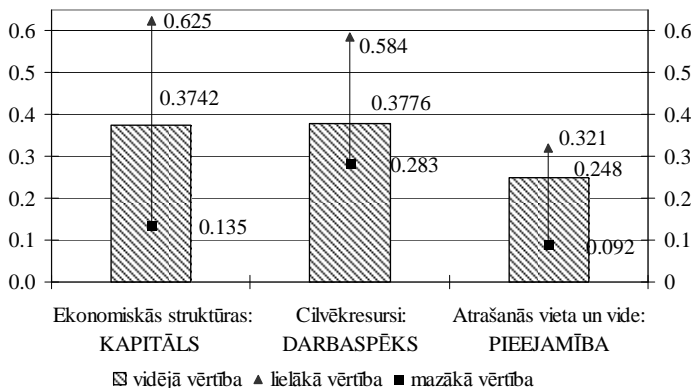
- *Baltijas valstis atsevišķi*: Igaunijas, Latvijas un Lietuvas attīstība;
- *Baltija vienoti*: Baltijas valstu vienota attīstība;
- *Baltijas jūras reģions*: Baltijas jūras reģiona attīstība;
- *Radošā ekonomika*: Radošās ekonomikas prioritāra virzīšana attīstības procesu plānošanā.

Pētījumā ir izmantota Helsinku universitātē radīta programmatūra WebHIPRE, kuras ietvaros lēmuma pieņemšanai iespējams lietot vairākas daudzkritēriju analīzes metodes vienlaicīgi. Lēmuma pieņemšanai par labāko attīstības scenārija izvēli Baltijas valstīs, pētījumā tika lietotas SMARTER (Simple Multi-Attribute Rating Technique Extended to Ranking – Daudzfaktoru vērtības noteikšana) un AHP (Analytic Hierarchy Process – Hierarhiju analīze) metodes.

Apkopojošos ekspertu vērtējumus par Baltijas valstu reģionālās konkurētspējas vērtēšanas kritēriju grupām ir iegūts, ka augstākais vidējais vērtējums ir kritēriju grupai „Cilvēkresursi” – 0.3776 (5.2.attēls). Tālāk seko „Ekonomiskās struktūras”, kas ieguvis līdzvērtīgu vērtējumu (attiecīgi 0.3742), un noslēdz kritēriju grupu ranžējumu „Atrašanās vieta un vide” ar attiecīgi 0.248 punktu vērtējumu. Kā redzams, vismazākā amplitūda starp minimālo un maksimālo prioritātes vektora koordināti ir kritēriju grupai „Cilvēkresursi” (variācijas koeficients – 21%), bet vislielākais – „Ekonomiskās struktūras” (variācijas koeficients – 46%). Tālāk ekspertiem bija jāsalīdzina Baltijas valstu reģionālās konkurētspējas vērtēšanas kritēriji katras kritēriju grupas ietvaros. „Ekonomiskās struktūras” grupā vidējo augstāko vērtējumu ieguva kritērijs „Zināšanu infrastruktūra”. Nākošais augstākais vērtējums šajā grupā ir kritērijam „Uzņēmējdarbība”, pēc tam seko „Noieta tirgus” un „Inovācijas”. Interesanti, ka šāds sadalījums saglabājas, vērtējot arī mazākās vērtības.

Kritēriju grupā „Cilvēkresursi” visaugstāk ir vērtēts kritērijs „Izglītots darbaspēks”, tad pēc ekspertu vērtējuma seko „Ilgtspējīgas kopienas” un „Migrācija”.

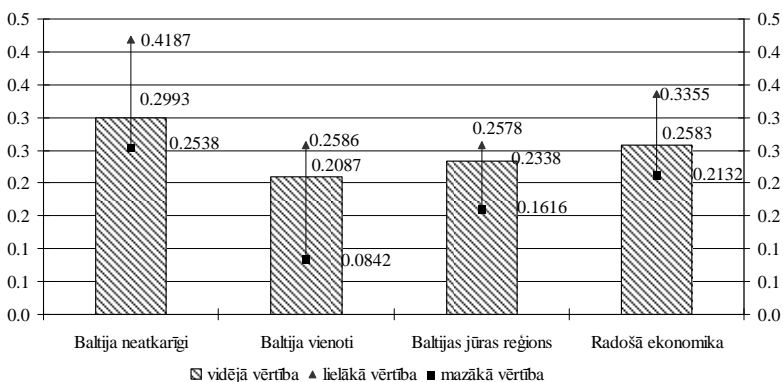
Savukārt starp kritēriju grupas „Atrašanās vieta un vide” kritērijiem visaugstāko vērtējumu ir ieguvis kritērijs „Vietas kvalitāte un pieejamība”, nedaudz zemāk tiek vērtēts kritērijs „Tehniskā infrastruktūra”, kam seko „Sabalansēta vide”.

Avots: autores aprēķini un konstrukcija

5.2. att. Ekspertu vērtējums par Baltijas valstu reģionālās konkurētspējas attīstību pēc kritēriju grupām

Pēc tam, kad bija izvērtēti kritēriji, eksperti izvērtēja 4 alternatīvos Baltijas valstu reģionālās konkurētspējas attīstības variantus ar katru no 14 kritērijiem.

Avots: autores aprēķini un konstrukcija

5.3. att. Baltijas valstu reģionālās konkurētspējas attīstības scenāriju ekspertu vērtējums

Pēc pirmās kritēriju grupas kritērijiem augstāko vidējo vērtējumu ir ieguvis attīstības scenārijs „Baltijas valstis neatkarīgi”, attiecīgi prioritāšu vektoru koordināšu vidējā vērtība bija 0.3095. Jāatzīmē liela izkliede ap vidējiem ekspertu vērtējumiem.

Arī no pārējām kritēriju grupām „Cilvēkresursi” un „Atrašanās vieta un vide” visaugstāko vērtējumu ieguvis attīstības scenārijs „Baltija neatkarīgi”, attiecīgi prioritāšu vektoru koordināšu vidējās vērtības bija 0.2876 un 0.3009.

Un visbeidzot, kopējais vērtējums pēc visiem 3 kritēriju grupām kritērijiem ir sekojošs (5.3.attēls).

Straujāka Baltijas valstu izaugsme iespējama, īstenojot piedāvāto attīstības scenāriju „Baltija atsevišķi”, īpašu uzsvāru mārketinga stratēģijās liekot uz „Zināšanu infrastruktūru” attīstību, kas pēc ekspertu domām ir izaugsmes potenciāla pamatā.

Baltijas valstu uzsāktās iniciatīvas attīstības procesu regulēšanā ir valstu izaugsmes pamatā. Uzsāktās reformas un valdību lēmumi sekmēs valstu straujāku attīstību.

Būtiska loma attīstības plānošanā ir iedzīvotāju zināšanām un kompetencei, tāpēc valdībām jācenšas sekmēt uz zināšanām balstītas ekonomikas attīstību. Zināšanu radītie produkti un pakalpojumi sekmēs inovāciju un tehnoloģiju attīstību Baltijas valstīs, vairojot valstu pievienoto vērtību.

SLĒDZIENI

1. Promocijas darba pētījumiem nedefinētie darba uzdevumi izpildīti, tā mērķis sasniegts un izvirzītā hipotēze pierādīta.
2. Autores veiktie pētījumi ir teorētiski un praktiski nozīmīgi, ar iegūtajiem rezultātiem būtiski papildināta un attīstīta reģionālās ekonomikas teorētiskā bāze, - padziļināti vispusīgi izpētīta reģionālās konkurētspējas jēdziena evolūcija, apkopota vispusīga informācija par Baltijas valstīm pieejamiem reģionālās attīstības instrumentiem.
3. Reģionālās ekonomikas teorētiskā bāze papildināta ar autores izstrādātu reģionālās konkurētspējas modeli.
4. Baltijas valstu sociāli ekonomiskā situācija darbā skatīta un vērtēta ne tikai valsts, bet arī reģionu līmenī.
5. Izmantojot faktoru analīzes un klāsteranalīzes metodes promocijas darbā veikta Baltijas valstu reģionu salīdzināšana.
6. Lēmuma pieņemšanā par piemērotāko Baltijas valstu attīstības scenāriju pielietotas un ieteiktas daudzfaktoru vērtības noteikšanas un hierarhiju analīzes metodes.
7. Izstrādāti priekšlikumi Baltijas valstu konkurētspējas veicināšanai un dzīves kvalitātes uzlabošanai.

GALVENIE SECINĀJUMI

1. Attīstoties ekonomikas teorijai, aizvien paplašinās ekonomisko procesu un to ietekmes vērtēšana, vienlaicīgi ietekmējot konkurētspējas jēdziena evolūciju. Konkurētspējas izvērtējums 18.gadsimtā iekļāva tikai resursu analīzi, 19. un 20.gadsimtā to sāka skatīt arī no sociālā un psiholoģijas viedokļa, vēlāk vērtējot arī tehnoloģisko progresu un inovācijas. 21.gadsimtā konkurētspējas vērtēšanai parādījusies jauna dimensija – dažādos starptautiskos pētījumos konkurētspējas veicināšanā papildus uzsvars tiek likts uz ilgtspējīgu attīstību.
2. Uzsverot, ka valsts ekonomiskās attīstības mērķis nav noteiktu makroekonomisku rādītāju sasniegšana, ekonomiskā attīstība analizējama procesā, kurā būtiska ir ne tikai makroekonomiskā stabilitāte, bet arī tādi cits ar citu cieši saistīti faktori kā:
 - a) pārvaldes kvalitāte,
 - b) sabiedrības kapacitāte attīstīt savas intelektuālās un tehnoloģiskās spējas,
 - c) mūsdienīgi konkurences veidi,
 - d) pastāvīga pieaugoša labuma sniegšana valsts iedzīvotājiem, nodrošinot līdzsvarotu labklājības pieaugumu visās sociālās grupās.
3. Balstoties uz Baltijas valstu attīstības prioritātēm, kas noteiktas ilgtermiņa stratēģiskajos plānošanas dokumentos, valstu izaugsme iespējama:
 - a) atbalstot izglītību un zinātni,
 - b) veicinot uz inovācijām balstītas uzņēmējdarbības attīstību,
 - c) kā arī apzinoties kultūras vides īpatnības, kas apvieno tradīcijas, vēsturisko mantojumu un modernās attīstības tendences.
4. Pasaulē arvien nozīmīgāka kļūst dažāda veida sadarbību veicināšana starp valstīm un reģioniem, tādējādi uzlabojot un izlīdzinot ekonomiskās attīstības tempus, kā arī nodrošinot efektīvāku un konkurētspējīgāku ekonomiskās sistēmas izveidošanu, nacionālās zinātnes un sociālas politikas izstrādi. Palielinoties ekonomikas mērogam un dažādībai, izlīdzinās virkne attīstības problēmu, un tas iespējams, pateicoties sabiedrības automatizācijai, informācijas un komunikāciju un citu tehnoloģiju attīstībai.
5. Konkurētspējīgai Baltijas valstu attīstības politikai jārisina vairākas problēmas un izaicinājumi:
 - a) ekonomikā: Baltijā ir ievērojami zemāki ienākumi nekā vidēji ES, novecojošs darbaspēks un lielāka atkarība no primārā sektora;
 - b) sociālajā jomā: augstāks bezdarba līmenis, sociālās spriedzes mazināšana, zems iedzīvotāju blīvums un iedzīvotāju skaita samazināšanās dabiskās un mehāniskās kustības rezultātā. Tas var palielināt tādu problēmu rašanās risku kā vāja pieeja pamata

pakalpojumiem, sociālā izolācija un šaurāks nodarbinātības izvēles spektrs.

6. Konkurētspējas indeksu vērtēšanā Baltijas valstīm raksturīgas:
 - a) kopīgas priekšrocības vidusskolu audzēkņu, studentu un studētgrībētāju skaita ziņā, interneta pieejamība skolās tiek nodrošināta pietiekošā līmenī, lai veicinātu reģionu attīstību, samērā viegli ir uzsākt biznesu Baltijas valstīs un tam nav nepieciešams veikt daudz vai sarežģītu procedūru,
 - b) tai pat laikā lielākie trūkumi, kas tiek norādīti konkurētspējas ziņojumos, ir publiskā finansējuma ierobežotība un nelietderīga finansējuma izlietošana pārvaldes vajadzībām, iedzīvotāju neuzticēšanās valsts struktūrām, neapmierinoša izglītības sistēmas kvalitāte, zinātnieku un inženieru trūkums, zinātnes attīstībai trūkst saiknes ar uzņēmējdarbību, arī uzņēmēji salīdzinoši maz līdzekļu atvēl pētniecībai un attīstībai, kas izskaidro vājo ražošanas klasteru attīstību.
7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana ir viens no būtiskākajiem konkurētspējas veicināšanas faktoriem. Ziņojumā par globālo konkurētspēju 2008.-2009.gadā uzņēmēji par aktuālāko problēmu atzina inflāciju. Atsaucoties uz 2009.-2010.gada ziņojumu, Baltijas valstu uzņēmēji, vērtējot situāciju savās valstīs, uzsver, ka valdībai šobrīd būtu nopietnāk jādomā par:
 - a) finansējuma pieejamību uzņēmējdarbības veicināšanai,
 - b) birokrātijas mazināšanu un kvalitatīva darbaspēka sagatavošanu,
 - c) nodokļu likumdošanas sakārtošanu, mazinot korupcijas draudus un uzlabojot valsts infrastruktūru.
8. Īpaša loma reģionu konkurētspējas veicināšanā ir reģionālā mārketinga stratēģijas izvēlei. Veiksmīgu mārketinga pasākumu rezultātā valstij un reģionam veidojas iespēja piesaistīt investīcijas un radīt labvēlīgu vidi esošajiem un potenciālajiem iedzīvotājiem. Ārvalstu pieredze rāda, ka pārdomātas investīcijas vairo finanšu plūsmu un kopējo attīstību plašā teritorijā.
9. Pamatojoties uz attīstības scenāriju izvērtējumu, straujāka Baltijas valstu konkurētspēja iespējama katrai no valstīm, īstenojot atšķirīgu valsts stratēģiju, īpašu uzsvāru mārketinga stratēģijās liekot uz zināšanu infrastruktūru attīstību, kas pēc ekspertu domām ir izaugsmes potenciāla pamatā.
10. Ilgtspējīgas un līdzsvarotas ekonomiskās izaugsmes veicināšanā būtiska loma ir iedzīvotāju zināšanām un kompetencei. Zināšanu radītie produkti un pakalpojumi sekmēs inovāciju un tehnoloģiju attīstību infrastruktūras un ražošanas objektu sakārtošanā un ieviešanā Baltijas valstīs, vairojot valstu pievienoto vērtību un nodrošinot kvalificēta darbaspēka pieaugumu.

GALVENĀS PROBLĒMAS UN TO RISINĀJUMU IESPĒJAS

1. problēma

Ekonomikas uzplaukumam ir nepieciešama cieša savstarpēja sadarbība, tāpēc Baltijas reģions nevar pilnā mērā attīstīt savu potenciālu, kamēr tā valstis un reģioni darbojas nošķirti.

Iespējamie risinājumi

- Nodrošināt valsts un reģionu pārvaldē sadarbību un partnerattiecības, kas sniedzas pāri institucionālajām robežām starp ekonomiskās attīstības dalībniekiem un turpināt Baltijas un tās atsevišķu administratīvo teritoriju integrēšanos starptautiskās sadarbības tīklojumos, vienlaikus veicinot vienotas Ziemeļeiropas identitātes izveidi.
- Stiprināt sadarbību valstu un to reģionu attīstības stratēģiju izstrādē, ieviešanā un telpiskajā plānošanā, izmantojot kaimiņu politikas, pārrobežu un transnacionālās sadarbības iespējas.
- Izstrādāt vienotu kohēzijas politiku, kas palīdzētu tradicionālās nozaru pieejas aizstāt ar vietēju pieeju, vairāk attīstot vietējās priekšrocības un potenciālu, īstenojot ieguldījumus infrastruktūrā, izglītībā un apmācībā, inovācijās un uzņēmējdarbībā, kā arī vides aizsardzībā un risku novēršanā.

2. problēma

Konkurētspējas veicināšanai nav pietiekošs atbalsts valsts un reģionu līmenī. Dažādu līmeņu un institūciju vadītājiem nav izpratnes vai zināšanu par konkurētspējas veicināšanas jautājumiem un pasākumiem, kas kavē vienotu valsts un reģionu attīstību.

Iespējamie risinājumi

- Valsts līmenī īpašu uzmanību pievērst mazo un vidējo uzņēmumu attīstībai, reģionu transporta un loģistikas, zinātnes parku un rūpniecisko klāsteru, biznesa vides un darba tirgus attīstībai, veidojot dažādas atbalsta programmas.
- Ieviest plašu informācijas un komunikāciju tehnoloģiju izmantošanu publiskajā pārvaldē, uzņēmējdarbībā un mājāsaimniecībās, lai atvieglotu pieeju darbam un zināšanām, publiskā un privātā sektora pakalpojumiem un informācijai, tādējādi sekmējot būtisku ekonomikas izaugsmes un konkurētspējas kāpumu.
- Reģionu līmenī nodrošināt kultūrvēsturiskā mantojuma un laikmetīgās kultūrvides sociālekonomisko procesu apzināšanos un vairošanu, kas ir ilgtspējīgas teritorijas attīstības un konkurētspējas nosacījums.

3. problēma

Viena no galvenajām problēmām, kas kavē uzņēmējdarbības attīstību Baltijas valstīs, un tādējādi mazina to konkurētspēju, īpaši Latvijā, ir attīstību neveicinoša uzņēmējdarbības vide, kas lielā mērā ir atkarīga no tā, cik konkurētspējīga ir valsts nodokļu politika, kāda ir kapitāla tirgus, infrastruktūras, izglītības sistēmas un valsts atbalsta efektivitāte, cik sakārtota un stabila ir uzņēmējdarbības likumdošana.

Iespējamie risinājumi

- Valsts un pašvaldību līmenī nodrošināt investīciju koncentrētos ražošanas sektorā, kuru galvenokārt saista ar eksportspējīgās produkcijas ražošanu.
- Nodrošināt vienotu un efektīvu atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai. Palielināt finanšu resursu pieejamību un mazināt administratīvās barjeras nacionālajā un pašvaldību līmenī uzņēmējdarbības uzsākšanai.
- Stiprināt un celt valsts un nevalstisko organizāciju administratīvo kapacitāti uzņēmējdarbību veicinošas politikas izstrādei un īstenošanai, veidojot valsts atbalsta programmas.
- Izglītības iestādēm un valsts pārvaldei veicināt sabiedrības, tai skaitā skolēnu un jauniešu, interesi veidot savus uzņēmumus un kļūt par uzņēmējiem, realizējot uzņēmējdarbības uzsākšanas motivācijas programmas, apmācības un konsultācijas, kā arī ceļot uzņēmējdarbības prestižu. Īpaši sekmēt uzņēmumu veidošanos Latvijas reģionos, tostarp jaunu inovatīvu uzņēmumu izveidi tradicionālajās nozarēs.
- Ministrijām, izstrādājot nozaru attīstības programmas, vienlaicīgi izstrādāt mārketinga stratēģijas, norādot potenciālās nišas un veicot stratēģiski izvēlētus mārketinga pasākumus, stiprinot un vairojot valsts, tās reģionu un iedzīvotāju labklājību un iespējas.

4. problēma

Attīstības un izaugsmes tempi Baltijas valstu reģionos ir atšķirīgi un nenorit vienmērīgi, kā rezultātā vietējie iedzīvotāji saņem atšķirīgus un dažādas kvalitātes sabiedriskos pakalpojumus, kas, savukārt, ietekmē iedzīvotāju dabisko un mehānisko kustību.

Iespējamie risinājumi

- Valdībai un pašvaldību vadītājiem izstrādāt un īstenot teritoriāli diferencētus reģionālās attīstības atbalsta instrumentus, veidojot labvēlīgus priekšnosacījumus un nodrošināt to savstarpējo papildinātību.
- Valsts pārvaldes institūcijām nodrošināt saprātīgu Eiropas Savienības līdzekļu administrēšanu, sekmējot attīstības procesus Baltijas valstu reģionos un pašvaldībās, vienlaicīgi nodrošinot

pārrobežu sadarbības programmu īstenošanu, kas palīdzētu ātrāk vietējām pašvaldībām radīt pievilcīgu dzīves vidi.

- Katrai pašvaldībai noteikt ilgtermiņa vīziju, ņemto vērā tā specifiskās stiprās puses un trūkumus. Mazām un vidējām pašvaldībām ir svarīgi koncentrēties uz to efektivitāti un tādējādi gūt sev labumu, jo tās nevar dominēt visās konkurējošās jomās. Labākais un ātrākais veids ir specializācija, atrodot brīvu nišu, un labākais rīks, lai izveidotu kvalitatīvu attīstības stratēģiju, ir intensīva zināšanu pārnese.
- Izveidot ģimenēm draudzīgu infrastruktūru pašvaldībās, kas tāpat kā kvalitatīvs kultūras piedāvājums, ietekmē pašvaldības dzīves kvalitāti un piesaista kvalificētu darbaspēku.

5. problēma

Baltijas valstu reģionu attīstība netiek analizēta vai vērtēta valsts pasūtītos pētījumos, liedzot valstu vadībām pārņemt labo praksi no kaimiņu teritorijām, kurās ir līdzīgi sociāli ekonomiskie un dabas apstākļi.

Iespējamie risinājumi

- Atbildīgajām ministrijām sadarbībā ar Latvijas Zinātnes Padomi rast iespēju izsludināt attiecīgu projektu konkursu, nodrošinot atbilstošu finansējumu.
- Baltijas valstu statistikas pārvaldēm nodrošināt ciešāku sadarbību, nodrošinot publiskoto statistikas datu salīdzināmību un pēctecību, tādējādi radot priekšnoteikumus pētniekiem un zinātniekiem analizēt Baltijas valstu attīstības procesus un tendences, jo vienota Baltijas vai Baltijas jūras reģiona valstu vērtēšana sniegtu ātrāku ekonomisko un sociālo problēmu risinājumu iespējas, kas radītu lielāku pārliecību par valsts spēju pielāgoties mainīgajai tirgus ekonomikai un vairotu uzņēmēju uzticību valsts lēmumiem.
- Latvijas Republikas Centrālās Statistikas pārvaldei pārņemt labo praksi no Igaunijas un Lietuvas, nodrošinot brīvu pieeju jaunāko statistikas rādītāju datubāzēm un statistikas izdevumiem.

INDRODUCTION

Statement of the problem

The Baltic countries is a unified geographical region, however, each country has a different territorial division and different conditions of life. It influences the development of a specific region and growth possibilities of different sectors of the national economy.

The regaining of independence of the Baltic countries provoked a range of changes both in political life and economic activity. New economic relations were established in Latvia and in the Baltic countries, the ownership structure changed, foreign investments flew in. There emerged a need to change the state administration, to change the strategy and planning of the state development. Till the beginning of 90s of the 20th century a sectoral planning was developed in the Baltic countries, but upon changing to a democratic state administration and formation of the market economy, the goals and tasks of planning have significantly changed, making sustainable and balanced state development the main issue.

Despite economic integration efforts, the economic similarity and perception of national interests, the cooperation of the Baltic countries also created countervailing powers. As, on a broader scale, there are very similar capital and labour power capacities, similar types of products are manufactured and there is a competition for one and the same external markets. The experience of the Baltic countries proves the assertion that in practice the most difficult stage in the management of transition processes is the necessity to create an interrelated political framework for maintenance of a stable macroeconomic situation and structural reforms which includes a prognosis of dynamics of development.

The notion of development in conditions of creation and changes of a state is used more and more extensively. It implies all kinds of positive changes. More specifically, development means the progress of the process of changes of natural environment, cultural environment, social environment and economic activity which is favourable for the society. Like in many concepts of development of European countries, the concept of regional policy of Latvia states that a development is considered to be favourable, if a growth of welfare of inhabitants, based on creative work, moral and ethic values, healthy lifestyle, harmony of economic life and equilibrium with the environment, exists or is stimulated.

In the worldwide practice to evaluate the process of development it is conceptually assumed that social and economic environment on the territory of the country should gradually develop to make inhabitants living on this territory wish to live and work better. Unfortunately, the rate of the process

of development differs on different territories of a country and is limited by the capacity stimulating the development.

By way of mutual cooperation it is possible to create a qualitative living environment for inhabitants, stimulating the development of regions and the country in general; therefore modern regional development is established as a planning of use of mutually related resources and it is interterritorial. Modern regional development policy is characterized by several main principles – democracy, publicity, decentralization. Taking into account variable economic situation and development trends in the Baltic countries and in the European Union, the issue of the role and place of inhabitants in these processes is essential.

After entry in the European Union (EU) like in other new member countries there emerged a need for the Baltic countries to determine their commercial niche or to position the region in a new system. The increase of attraction of investments to the region is also a very important issue. Compared to old EU member countries new countries seem less attractive mainly due to the lack of information about the region, as well as lack of clearness regarding the value and advantages of the investment environment.

During the last years the worldwide economic system was characterized not just by increasing internal trade relations, but also by more intense and tight relations and links, which expressed in trade and currency common and coordinated between different countries – financial regimes, production concepts and specialization. To become part of the unified global and the European economic system, a country or its separate region should be clearly aware of its competitive advantages, as well as to be able to determine the main factors of stimulation of integration of the region.

Therefore, the issue of evaluation of competitiveness of regions, factors impacting it, advantages of a region or obstacles to economic development and increase of competitiveness is essential. It is important to be aware of resources of a region and to be able to use them in an expedient way. The regional competitiveness is an important part of social and economic cohesion for the European Union.

In current situation, the improvement of the image of a region, determination of priority orientations of development and factors of competitiveness becomes one of the main tasks of regional development. While there are differences, there is also regional identity in the Baltic countries.

The author of PhD. thesis has studied the problems and tendencies of the regional development of the Baltic countries since 1998. The choice of present topic was influenced by the doctoral student's previous academic research results (Stokmane, 2000).

The significant contribution to the research on the regional development has been made by well-known Latvian scientists and practitioners (in alphabetic order): V. Bikse, A. Boruks, V. Bugina, E. Dubra, J. Eglitis, A. Jaunsleinis, E. Jermolajeva, A. Ikselis, R. Karnite, E. Karnitis, O. Krastins, M. Kruzmetra, R. Kilis, L. Luse, A. Melluma, Z. Ozolina, M. Pukis, L. Ramute, B. Rivza, P. Rivza, D. Saktina, A. Sprogis, A. Slara, I. Vaidere, E. Vanags, I. Vanags, A. Vilcina, I. Vilka, a.o.

Discussion about regional development in Latvia and Baltic countries raised by Latvian researchers and practitioners very often have been analysed in context of state competitiveness in order to promote economic growth (in alphabetic order): G. Davidsons, M. Denisovs, E. Dubra, J. Eglitis, E. Jermolajeva, I. Judrupa, R. Karnite, R. Kilis, Z. Leduskrasta, J. Oslejs, D. Paula, V. Praude, B. Rivza, U. Rutkaste, D. Titarenko, E. Vanags, I. Vanags, I. Vilka, V. Voronovs a.o.

Research limitations

As the analysis of regional development and competitiveness is related to a very broad scope of issues, it is not possible to discuss all issues in one doctoral thesis extensively enough. Therefore, the main attention is paid to identification of principles of regional policy and evolution of the concept of competitiveness, study of corresponding legal and statutory bases in the European Union and in the Baltic countries, issues regarding the identification of similarities and differences of social and economic development processes on the national and regional level in the Baltic countries, as well as the analysis of international indices of competitiveness. The second significant restriction for performance of a fully-featured and fundamental analysis during the research was data availability. The main restriction was lack of regional data (often data were available and could be compared on the on the national level), availability of different statistical data on regions of the Baltic countries, incomplete availability of data in the long run (change of administrative borders and territorial entities of regions included in calculations), as well as lack of data regarding general dynamics of development of regions (very often there are data just about the situation in the country). Therefore, only those data and information are used in the research which it was possible to acquire during the implementation of the research. In addition to the comparison of data, calculations were performed attributing statistical indicators to 1000 inhabitants and converting financial information into EUR, thus, establishing a possibility to adequately compare the situation in regions of the Baltic countries.

Research subject – Competitiveness of the Baltic countries

Research object – Baltic countries and their regions within the context of the competitiveness of social and economic processes.

Research hypothesis – There are possibilities to increase the competitiveness in the Baltic, and their utilization will facilitate the improvement of the quality of life.

The aim of Ph.D. thesis is

To evaluate the tendencies of social and economic processes and developmental possibilities in the Baltic countries for the facilitation of regional competitiveness.

In order to achieve the goal, **the objectives** dealt with were to:

- analyze the aspects of regional development, approach and the evolution of competitiveness concept.
- evaluate the legal and normative basis, binding for the Baltic countries concerning the planning of regional development and competitiveness, to study the basic principles of politics within the context of the European Union.
- evaluate the social and economic situation in Estonia, Latvia, Lithuania and in the regions of the Baltic countries.
- analyze the most popular methodology for the evaluation of competitiveness indices, to view their ratings within the context of the Baltic countries and to evaluate the dynamics of the changes of indices.
- perform the comparative analysis concerning the development scenarios most suitable for Baltic countries applying the methods of decision-making.

Materials used for research

In order to understand better the regional situation, initially there was analyzed the situation in each country, as well as in the Baltic region on the whole. When performing the macroeconomic analysis of the Baltic countries, there were used the materials on the research performed by OECD, the normative acts of the Baltic countries, the materials of the statistical offices and other organizations of the Baltic countries, including the statistical data and research materials of the ministries and institutions under their jurisdiction, the statistical yearbooks of the Baltic countries, the materials of the United Nation Organization, World Bank, World Economic Forum and Heritage Foundation, scientific publications, the materials of conferences and seminars, publications in the periodicals and other information available to the public.

Research methods applied

For the development of Ph.D. thesis there were used the general scientific research methods, applied in economics, qualitative and quantitative research methods.

In order to study the social and economic situation in the Baltic countries, the author performed the evaluation of legal and normative basis, applying the monographic, comparative, logical constructive, analysis and synthesis, scientific induction and deduction methods.

For the comparison of social and economic situation in the Baltic countries there were used the methods of statistical analysis, including: correlation analysis, regression analysis, variance analysis, ranging, analysis of dynamic series, which helps to evaluate the synchronization of different frequency cycles between the increase cycles of different indicators, factor analysis, which helps to decrease the number of phenomena to be studied, developing separate, new complex factors, and cluster analysis, which helps to find regions with similar developmental dynamics.

For the decision-making there were applied the methods for the determination of multi-factorial values and hierarchical analysis.

Research novelty:

- The theoretical basis of regional economy is supplemented by the model of regional competitiveness developed by the author.
- There had been profoundly studied the evolution of the concept of regional competitiveness.
- The social and economic situation of the Baltic countries is viewed and evaluated not only at the state level, but also at the regional level.
- By applying the methods of factor analysis and cluster analysis, the author of Ph.D. thesis performed the comparative analysis of the regions of the Baltic countries.
- The author of Ph.D. thesis has evaluated the competitiveness of the Baltic countries by comparing the dynamics of indices characterizing the competitiveness.
- There had been applied the methods for the determination of multi-factorial value and hierarchical analysis in order to make the decision concerning the most appropriate developmental scenarios of the Baltic countries.
- There had been developed the suggestions for the facilitation of the competitiveness of the Baltic countries and for the improvement of life quality.

Scientific significance of research

The originality of the research results presented in Ph.D. thesis has significantly supplemented and developed the theoretical basis of regional economics; there had been analyzed the experience on the development of regional competitiveness concept; there had been developed the model of regional competitiveness; there had been summarized the regional development instruments, available for the Baltic countries in the EU; there had been applied the methods of factor and cluster analysis for the characterization of social and economic situation; there had been substantiated the most appropriate developmental scenario for the facilitation of the competitiveness of the Baltic countries.

Economic significance of research

The research results presented in Ph.D. thesis may be used choosing the most appropriate developmental scenario to increase competitiveness of the Baltic countries. The research results significantly supplement the study courses of both the sub-program “Regional Development and Management” of the academic higher education Bachelor’s study program “Economics” and the sub-program “Regional Development and Management” of the academic higher education Master’s study program “Economics”.

Theses of Ph.D. thesis to be defended

1. The policy of regional development comprises the totality of certain activity principles, means and measures, influencing the competitiveness of the country and regions.
2. The regional development in the Baltic is regulated by general and specific laws and the institutional system, functioning in the region, which are aimed at economic and social cohesion.
3. The social and economic development of the Baltic countries and their regions is not steady and it is the basis for the diversity of the quality of life.
4. Internationally, changes in the developed indices used to determine competitiveness of regions reflect the economic situation and dynamics of a state comparing to countries of Europe and countries of the world.
5. The sustainable and balanced development of the Baltic countries, as well as the elimination of unfavourable differences between the regions, are the most important objectives while preserving and facilitating the features characteristic to each separate region.

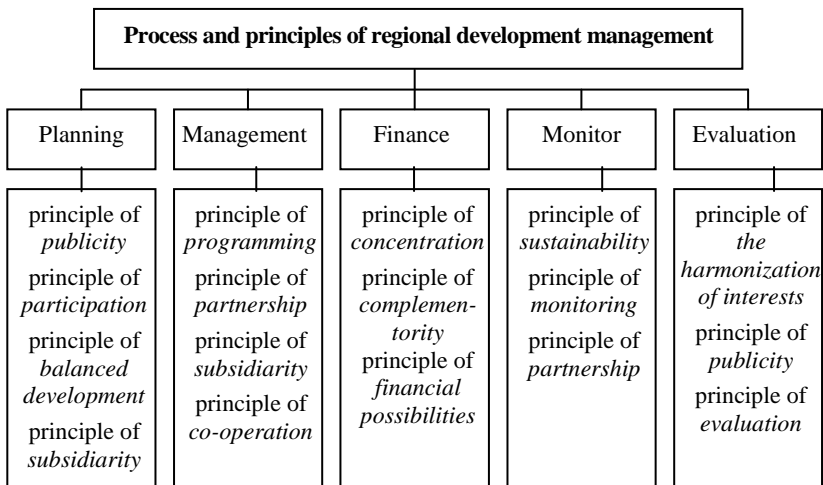
1. THEORETHICAL ASPECTS OF REGIONAL DEVELOPMENT AND COMPETITIVENESS

Chapter consists of 40 pages, comprises 16 figures and 6 tables.

1.1. Concept and Principles of the Regional Development

When speaking about the territory within the context of its development, we should keep in mind that the territory is a land together with its inhabitants who have their different needs, territory includes also the natural resources of this land, infrastructure, culture, history, relations with other territories (inhabitants) and many other aspects, which form the identity of this territory. The changes of all aspects within a particular period of time also structure the content, which should be considered to understand the development.

The use of developmental concept has become more widely used under the circumstances of the country's development and changes: the developmental concept means all types of positive changes. In particular the developmental concept means favorable for the society progress of the process of changes regarding the natural environment, cultural environment, social environment, and economic activities.

Source: Author's design

Figure 1.1. Fundamental Principles of Regional Development

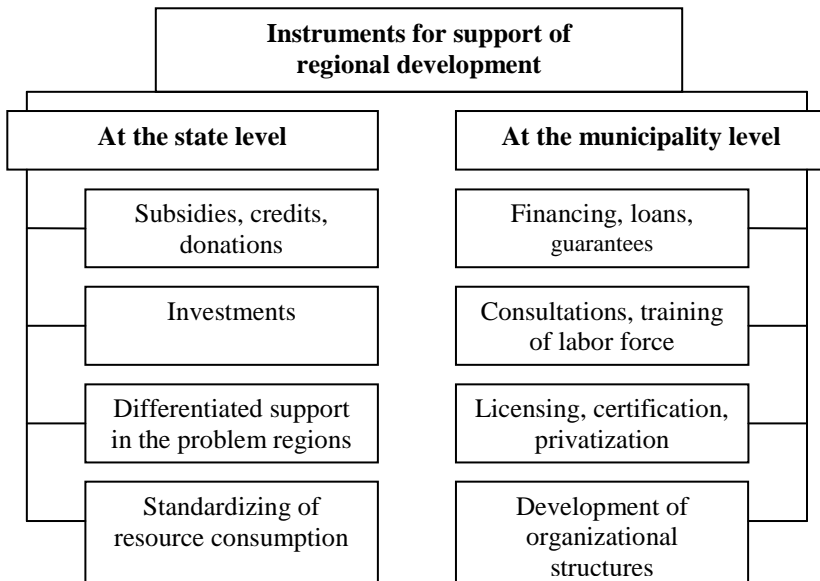
Like in the developmental conceptions of many European countries, in the National Development Plan of Latvia (2006) it is indicated that the development should be considered as favorable, if there exists or is being

facilitated the increase of population's welfare, which is based on creative work, moral and ethical values, healthy way of life, harmony and balance between the economic activities and environment.

The regional development initially appeared, when the country's development was viewed from the inter-sectoral aspect, as well as when the peculiarities of the country's irregular development were evaluated.

In the country's geographical space and in the inter-state geographical space the interdependent development is viewed as a result of the regional development policy. The processes of regional development are seen in two ways: the ones of self-development, based on the local resources and conditions, and the purposefully managed processes, which are determined by the purposeful regional development policy of the state and local governments.

The author points out that regional development comprises the totality of certain principles, methods, means and measures, which are named the instruments for the regional development. The regional development is supported by applying the organizational instruments (decisions, laws, clearly determined functions and procedures), financial instruments, innovative measures (measures for the facilitation of innovations) and territorial planning.

Source: Author's design

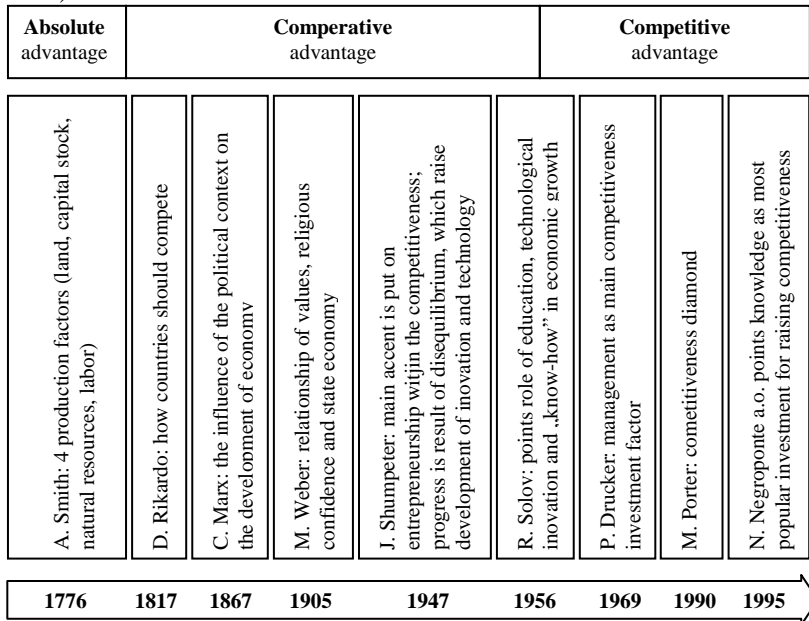
Figure 1.2. Means for the Support of Regional Development

Many of specified regional development means are tightly interrelated and may be used in complex (Dawkins, 2003).

The choice of the means for the regional development is based on the issue regarding the approach to the regional development policy. The means, chosen by the state, shape the regional policy of a particular country. The administrative-territorial reforms also influence the regional development and, if the reforms are oriented towards the economic strengthening of municipalities, they may be considered to be the means for the regional development. The modern regional development is being structured as the planning of the utilization of interrelated resources and it is inter-territorial. Therefore the author's point of view is that the modern regional development policy is characterized by several fundamental principles – democracy, publicity and decentralization.

1.2. Concept of Competitiveness

The common economical processes in the world, intergovernmental treaties and agreements, oriented towards the foreseeability and comparability of trade conditions, increase the competitiveness in the global market, turning competitiveness into the topicality of modern economic analysis (Paula, 2009).

Source: Author's design according to Martin, 2004; Garelli, 2009; Dubra, 2009

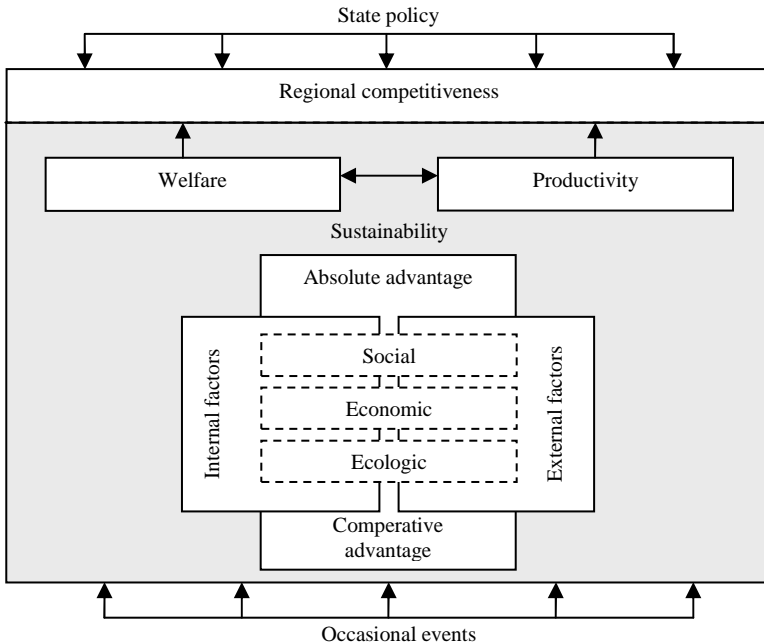
Figure 1.3. The Evolution of the Competitiveness Concept

On the basis of research, performed by Daina Paula and Deniss Titarenko (Dubra, 2009), the author has summarized the information on the evolution of competitiveness concept (see Figure 1.3).

At the macroeconomic level, the author defines three ways, how to evaluate competitiveness: competitiveness as the evaluation of productivity, competitiveness as the ability to create welfare, competitiveness as an opportunity for trade in the external market. This approach is used also by Marginean (Marginean, 2006), when analyzing the aspects of competitiveness at the state level.

1.3. Approaches to and Models for the Evaluation of Regional Competitiveness

The author developed the model of factors, influencing the regional competitiveness. The model is shown in Figure 1.4.

Source: Author's design

Figure 1.4. Model of Factors influencing Regional Competitiveness

In the model there are mainly identified the groups of factors, influencing the regional competitiveness.

Further in the research performed, the calculations for the evaluation of regional competitiveness will be done by comparing the situation in the regions of the Baltic countries, taking into account the internal factors and the dynamics of their development. On the other hand, the analysis of external factors will be carried out for the Baltic countries at the macroeconomic level on the basis of indicators, characterizing competitiveness.

According to the author, the regional competitiveness is mainly influenced by life quality or welfare and productivity in the region. These factors, in their turn, depend on the internal factors, influencing the regional competitiveness. Such internal factors are a result of the interaction between the factors of social sphere (including human resources, culture, social protection, health care and other factors, characterizing social environment), economic factors (including employment, technical and technological infrastructure, development of innovations and production), and ecological factors.

The external factors are also very important for the evaluation of regional competitiveness. Such external factors include country's political position and stability, participation in the international organizations and their influence, as well as other factors. Regional competitiveness may be significantly influenced also by occasional events.

The author suggests applying regional marketing approach and tools for the increase of the competitiveness of a country and its regions, thus influencing both directly and indirectly the social and economic processes, which take place in the country and its regions.

Regional marketing and advertising of cities have turned from "the modish thing" into a real necessity not only in a territory (Seisdedos, 2006). The promotion or advertising of territories in its essence is nothing new and, like several other marketing ideas, was developed in the USA. Already in 1850s there was started the attraction of population in the new borderlands of the USA – "the Wild West". At the beginning of the 19th century, there were intensively advertised the seaside resorts of Great Britain and France in order to attract tourists (Gold, 1994; Rainisto, 2003; Petrova, 2007). However at that time there were mainly promoted or popularized the advantages of territorial location, and only later – in the middle of 1920s — the territorial marketing was viewed within the context of general development strategy of a territory.

Even if the country does not perform any particular activities for the formation of this reputation, people still have their own views about different places, when they hear the name of a place or a country. The country's image significantly influences people's choice, when they decide concerning purchasing, investing, changing the place of residence and

traveling. The country's image may be perceived as a totality of convictions and impressions, which a person has obtained concerning a particular place.

1.4. Indicators Characterizing the Competitiveness

The macroeconomic and microeconomic situation of the country may be analyzed at the global level, evaluating the country's total competitiveness, tendencies of economical development and the driving forces of economy in comparison to other countries.

Table 1.1.

Summary of International Research

Sector	Title of the Research Performed	Organisation
Overall	<i>Millennium Development Goals Index</i>	United Nations
	<i>Sustainable Development Index</i>	United Nations
Economy	<i>Doing Business</i>	World Bank
Economy	<i>Global Competitiveness Index</i>	World Economic Forum
	<i>Global Competitiveness Index</i>	International Institute for Management Development
	<i>Business Competitiveness Index</i>	World Economic Forum
	<i>Index of Economical Freedom</i>	Heritage Foundation

Source: Eglītis, 2008; additional information by the author

However Janis Eglītis (2008), the Associate Professor at Daugavpils University, points out that the regional development of the country and the evaluation of factors influencing it are of the same significance.

The most widely known products are competitiveness indices – the complex indicators, calculated according to the chosen criteria and the measurements of the country's competitiveness success. They enable to compare a country with other countries and to evaluate the development within a period of time.

The most significant international studies, which comprise the data about the Baltic countries, are summarized in Table 1.1.

The high indicators form the positive image of a country, an institution, an industry or any other object; increase the value of a brand, the authority of the respective institutions and persons.

The author deals with and analysis the economic indices, showed in Table 1.1, which indicate the potential and competitiveness of the Baltic countries in the globalization environment.

2. LEGAL ASPECTS OF REGIONAL DEVELOPMENT AND COMPETITIVENESS

Chapter consists of 27 pages, comprises 6 figures.

2.1. Essence of the EU Regional Policy and Competitiveness Standards

The introduction of the modern concept and practice of regional policy began in 1930s, when the United Kingdom and the USA started the active state policy to develop the problem regions. Within the framework of regional policy, the state is the most active concerning the intervention in the activities of a private sector. Latvian researchers (Vaidere, 2006; Vilka, 1997; Ošlejs, 2008) also recognize that the interests and initiatives of local governments and population are primary for the modern regional development.

In the age of globalization when obstacles to the movement of goods, services and people persist no more, inhabitants expect that government ensures their safety and welfare. Companies expect that state institutions ensure equal rules of the game and promote competitiveness.

Legislation plays an important role in the achievement of these goals. It serves different purposes – to ensure harmlessness of food to protect health, to determine quality standards for air and water to protect the environment, to institute terms for rival companies on the market to let them compete in equal conditions. Legislation is a necessary and generally accepted aspect of modern society. It takes place at all levels – local, state and international.

In a century where the modern economy is developing fast, the public offices in Europe want to reduce excessive formalities and get rid of the superfluous bureaucracy. And the European Union is no an exception. The European Commission puts much of its energy towards betterment of their legislations, they want to get rid of similar rules and to make the legislation easier to understand, including making the decision making process more accessible and to involve a bigger circle of people in the policy making process.

One of the main objectives of the EU is to ensure free movement of goods, services, capital and persons, therefore the majority of legislative acts of the European level are dedicated to ensuring the operation of the common market. Similarly, legislative acts of the European level are enacted in political spheres, in which member countries of the EU agreed on the common policy (agriculture, fisheries, trade, customs) and other spheres, in which they have recognized that in specific conditions legislation of the European level provides added value (environment, justice and internal affairs, health and customer protection).

There can be observed quintessential social economical differences between the regions in the EU.

The big social economical differences slow down the EU in general, as a whole, and each region of each state, even the wealthiest slow down in growth.

Therefore one of the EU priorities by realizing the solidarity principle (European Commission, 2009) is the economical and social reconciliation (*cohesion*).

Competitive capacity and cohesion are the cornerstones of EU expenses, therefore the means spent in the time period of 2007-2013 are increased by 23% comparing to the means spent in the previous seven years. By not using the EU and state regional policy means and by not preventing negative influence of market economy, not only the difference between the economically strong and weak regions would be maintained, it would increase even more. The author agrees to the statement (Armstrong, 2003) that the economically stronger regions have better grounds for investments: growing infrastructure, skilled labour force, availability of different services, etc.

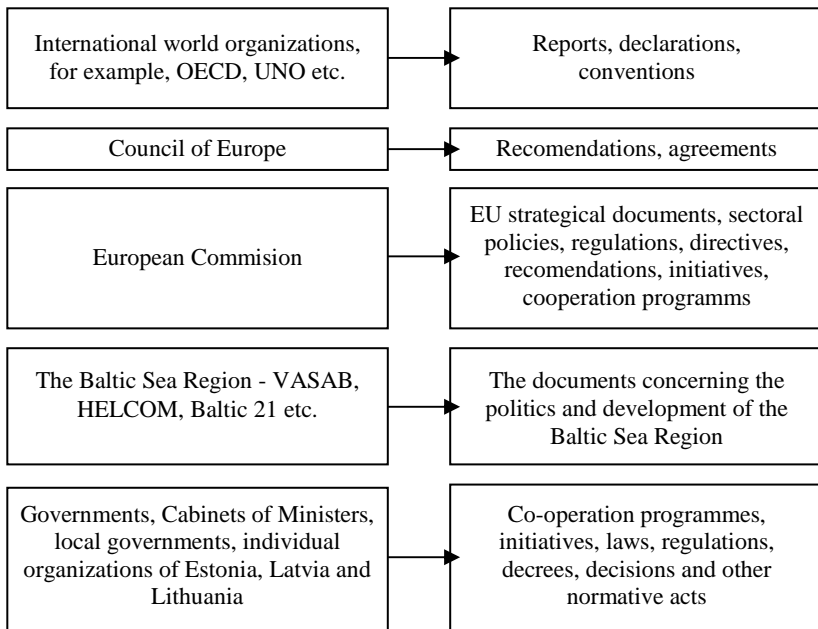
Objects of regional policy are local governments of different levels, state authorities and administrative bodies, private merchants, non-governmental organizations, as well as individuals and families. The main subjects in the implementation of regional policy are state authorities and administrative bodies, as well as international organizations, in particular, European Commission and other EU institutions.

However, the author reminds that according to the principle of subsidiarity the role of local municipalities (local and regional) as performers of regional policy increases more and more in the process of decentralization of authority and administration taking place in many developed and less developed countries. Therefore we may reasonably believe that municipalities are simultaneously the object of regional policy and the subject of regional policy.

Likewise, the author agrees to the affirmation of Inese Vaidere (2006) that the stronger local governments in a country, the better regional development possibilities.

2.2. Legislative Acts and Documents for the Regional Policy Planning of the European Union

There are many distinguished types of documents of regional development process (Attīstības plānošanas sistēmas likums, 2009): Development planning documents for policies, documents for institutions of administration and documents for territorial development plans.

Source: Author's design

Figure 2.1. **Framework of Regional Policy Legal Enactments**

The policy planning document states goals and tasks, and action for one or more political direction, sector or under sectors development furthestmost. The development planning documents are developed in a national, regional or local level.

The regional and local level long term territorial development planning documents state the priorities in development of the corresponding territory and dimensional development perspectives, but in the intermediate term development planning documents – the complex of concrete measures needed for realization of the priorities.

The Baltic countries construct their legislation (Figure 2.1.) according to the declarations of International global organizations, the legislation in force in the European Union, taking into account other joint organization policies and development documents.

2.3. Legislation of Regional Policy and Competitiveness in the Baltic Countries

In order to find the relation to the documents of the European Commission policies, we should take into account the new EC **Competitiveness and Innovation Framework Programme for 2007-2013** (CIP), which came

into force on November 29, 2006. The Competitiveness and Innovation Framework Programme (2007-2013) will combine 9 specific European Community support programmes into a common framework, which is important for ensuring European productivity, innovation capacity and sustainable development, at the same time taking into consideration the respective environmental aspects. CIP has been developed with the aim to align to the Financial Perspective (2007-2013) framework and it comprises specific measures to be taken in the field of business, SME, industrial competitiveness, innovation, information and communication technologies, environmental technologies and intelligent energy, which until now had been regulated by several other legislative acts of the Council of the European Union. Thus CIP facilitates the Community's competitiveness and innovation capacity in the knowledge society, which develops on the basis of balanced economic growth and competitive social market economy with the high level of protection and improved environment.

Within the framework of CIP there had been defined three separate sub-programmes or pillars:

- Business and Innovation Program;
- Information and Communication Technologies Policy Support Program;
- Intelligent Energy - Europe program.

We should point out also the **European Charter for Small Enterprises**, in conformity to which all Member States have taken upon themselves a self-commitment to develop friendly support policy for small and medium businesses.

We should also take into account the initiative of the European Commission (2009) to implement the principle “think small first” in the perspective, trying to simplify the legislative acts and their administration and paying attention in order the provisions would be proportionate to the aims to be achieved, taking into consideration the social environment and economic aspects.

The increase of the competitiveness of the Baltic economy and its businessmen is important not only for the convergence of the levels of economic development among the European Union Member States, but it is also a significant precondition for the preserving of economic and social welfare level, preserving and expanding of the market niche of the Baltic businessmen under the conditions of global competition.

Structural Funds of the European Union. The European Regional Development Funds, the European Social Fund and the Cohesion Fund contribute to the achievement of three aims of regional policy — convergence, regional competitiveness and employment, territorial co-operation in Europe.

3. TENDENCIES OF THE REGIONAL DEVELOPMENT IN THE BALTIC COUNTRIES

Chapter consists of 45 pages, comprises 29 figures and 8 tables.

Despite the geographical proximity of three countries, it is hard not to notice significant historical, ethnic, cultural and social differences within the region. All three Baltic countries have undergone several periods of different rulers. They have originated from the small places of settlements, which historically have turned into large centers of trade. The territorial borders of countries have changed over the time, depending on the existing authority and its success and needs during the war. It is possible to observe similar tendencies in the economic processes taking place in the Baltic countries. However, the countries are at different points of developmental cycle, which is explicitly proved by the macroeconomic indicators.

Like it was earlier, nowadays we also can speak about every of these countries separately, as well as about the region on the whole. Further regional analysis of the Baltic countries is viewed within the framework of the administrative–territorial division.

3.1. Social and Economic Environment in the Baltic Region

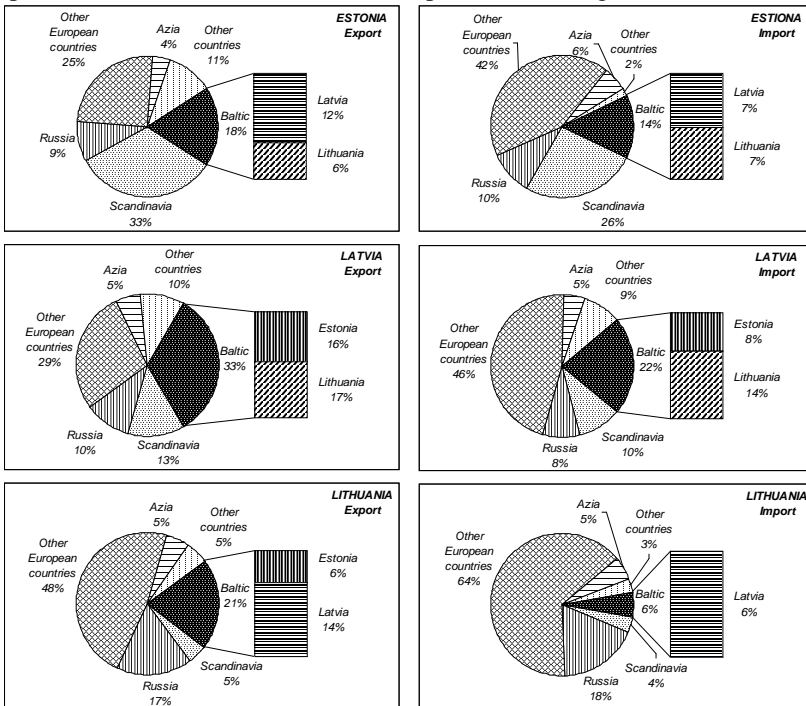
When comparing the structure of the export and import of the Baltic countries (Figure 3.1), it is obvious that Latvia has favourable geographical location, increasing the import and export shares in the markets of the Baltic countries.

33% of the export market of Latvia is directed towards Estonia (15% respectively) and Lithuania (17%), whereas the export of Estonia to Latvia constitutes 12% and to Lithuania – only 6%. But Lithuania's share of export to Latvia constitutes 14% and to Estonia – only 6%. The share of import market is also influenced by the geographic location of countries, and the major part of import goods from the Baltic countries comes to Lithuania from Latvia (6%). The import goods to Latvia from Lithuania constitute 14% out of the total amount of import, and from Estonia it constitutes 8%. Estonia imports goods from the Baltic countries in the equal amount – 7% from Latvia and 7% from Lithuania.

The activation of external markets will be determinant for the export development of the Baltic countries during the coming months, and the author hopes that the stabilization of the global economic environment, which is proved by separate indicators, would be sustainable. The export opportunities and improvements in the outer environment will be determined by the improvement of competitiveness, decrease of prices and costs, as well as by the solutions found by enterprises themselves. It should be pointed out that in some external markets – Russia, Lithuania, Estonia,

Finland, Denmark, Sweden and Germany – the shares of Latvia’s export market have increased in comparison to the end of 2008.

But the recovery will be slow, and it will take many months until we will observe positive GDP increase within a year. The specialists of the Bank of Latvia (Paula, 2009) find that the unbalanced growth from 2005 till 2008 is the reason for the present crisis in the Baltic countries. However, most of the manifestations of unbalance had been already eliminated (Baltijas makroekonomikas apskats, 2009.gada jūlijs) – there had been surplus created in the current accounts, the excessive inflation has turned into deflation (including the spheres of remuneration, real property and other spheres), and there had been started the process of arrangement.

Source: Author’s calculations and design according to data published in Statistical Yearbooks of the Baltic countries in 2009

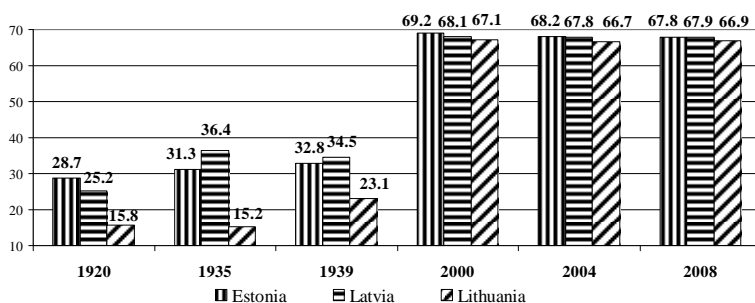
Figure 3.1. Export and Import Structure in Baltic Countries in 2008

The economic processes, taking place in the country, directly and indirectly influence population’s welfare and social environment, starting from the ensuring of work places and directly influencing qualitative and safe life environment.

The distribution of labour force mostly depends on the distribution of economic activities, i.e. employment opportunities; as a result, the demographic load differs in different territories. In the territories with more work places and better remuneration possibilities, particularly in the cities and territories around them, there is a tendency of the concentration of able-bodied population, whereas in the economically less active rural regions are inhabited mostly by pensioners, who do not need employment opportunities anymore.

The differences of the level of population's welfare are determined by the irregular distribution of resources and economical activities in the countries, which is the reason for the differences of population's welfare level in different rural territories. It is possible to observe higher level of population's welfare near the cities, where the relatively short distance to the city does not limit the daily mobility of labour force.

The settling structure has considerably changed in the Baltic countries since 1920, which clearly shows the favourable social environment for the population. During the first period of independence, less than one third of population lived in the cities, but in the year 2000 almost two thirds of the population of the Baltic countries had chosen city environment for their place of residence (Figure 3.2).

Source: Author's calculations and design according to data published by statistical offices of the Baltic countries

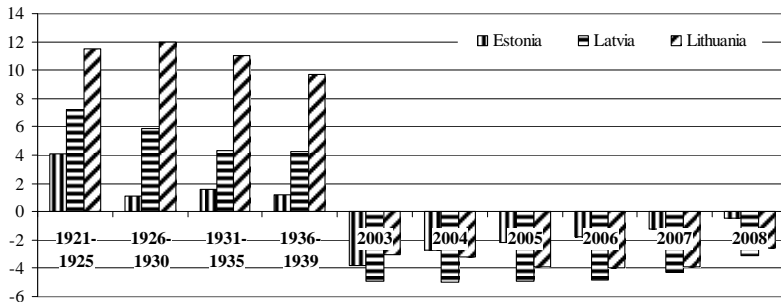
Figure 3.2. City Population rate in the Baltic Countries, % out of the Total Number of Population in the Respective Country from 1920 till 2008

Among the population of Lithuanian regions there is a tendency (more than in other Baltic countries) to choose towns as their permanent place of residence, more than half of the population of the respective region lives in towns on the major part of its territory there.

In Estonia and Latvia the ratio of the urban population (more than 50% of the population living in towns) makes little bit less than a half of the total

territory. In the region of Central Estonia the ratio of urban population makes just 21.4% of the total population of the region, but in region of the Baltic countries (including capitals) the ratio of urban population is between 78 to 83% of the total population in the respective region.

When comparing the amount of natural increases during 1920s and 1930s with the modern tendencies, it is possible to observe drastic differences – at the beginning of the 20th century the natural increases were positive in all Baltic countries (Figure 3.3), but at the beginning of the 21st century, when comparing the indicators of demographic situation, it is possible to find the negative tendency regarding the changes of the population’s number.

Source: Author’s calculations and design according to data published by statistical offices of the Baltic countries

Figure 3.3. Natural Growth in the Baltic Countries from 1920 till 2008

The main reason of the decrease in population is not only the natural decrease, but also international migration that can be observed on all the territory of the Baltic countries.

3.2. The Analysis of the Developmental Indicators of the Baltic Countries

Each administrative territorial units (rural municipality, city, district, county) and regions can be described using many different parameters, and each of them can form different spatial clusters. Particular importance of these characteristics is among those that may serve as indicators, both describing the situation as a whole and find a causal relationship, as well as emphasizing the ongoing processes.

No detailed analysis was performed to compare regions of the Baltic countries in the available scientific literature; therefore the author has chosen to compare social and economic processes of regions (NUTS 3) of the Baltic countries.

The research is based on public statistical data on regions of the Baltic countries, which are available in editions issued by statistics offices.

Indicators or features characterizing the region of the Baltic countries (at the NUTS level 3) were selected during the research.

The indications have been selected so that the analysis would cover the indications of the groups of different statistical indicators – the indicators, characterizing the territory, population, economic situation, and infrastructure.

Economic phenomenon is widely used different statistical methods, including factor analysis and cluster analysis.

The choice to apply the factor analysis for the development of Ph.D. thesis was determined by the essence of this method – finding out the interconnection between the initial indications and obtaining less number of factors to be studied and by means of which could be analyzed the social and economic development in the regions of the Baltic countries, characterizing their competitiveness.

To perform the economic analysis of regions of the Baltic countries factors having impact of social and economic processes should be classified, for example, increase of social load, reduction of employment indicators and other factors. Processing the selected system of indicators using the factor analysis, their totality may be divided into several groups concentrated around economically interpretable factors. Thus, the factor analysis provides a possibility to perform unprejudiced classification.

Using the software SPSS, which contains the system module “Factor Analysis” for the processing of statistical data, the factor analysis was performed for the regional indicators of the Baltic countries at NUTS 3 level, forming 3 complex factors, which characterize the territory or the life environment (see Table 3.1), and 2 complex factors, which characterize the social situation (see Table 3.2), and 2 complex factors, which characterize the economic situation in the regions (see Table 3.3).

As a result of the factor analysis, the initial indications, characterizing the territory, group into 3 complex factors, which characterize the territory or the life environment and which explain 69.8% of information on the whole. The first factor explains 32.2%, the second – 24.5% and the third – 13.1% of information (Table 3.1).

The result of factor analysis describe the quality of living environment – the higher value of the first factor belongs to regions with bigger amount of housing stock and number of dwellings calculated per 1000 inhabitants what is characteristic for urban area. Those regions have also more visitors stayed in hotels and other accommodation establishments and number of beds in those establishments calculated per 1000 inhabitants. As negative feature characterizing the same regions should be mentioned higher level of recorded criminal offences per 10000 inhabitants. By contrast the characteristics of the demographic burden and the sown area of agricultural

land is part of the package that form factor with a negative component, which means that the region has low dependency ratio and low agricultural crops.

Table 3.1.

The Complex Factors obtained as a Result of Factor Analysis and Characterizing Territory in the Regions of the Baltic Countries

Factor	Initial Eigenvalues	% of Variance	Indicators	Component
Quality of living environment	4.186	32.2	Level of demographic burden (2008)	-0.840041
			Number of dwellings per 1000 inhabitants (at the end of 2007)	0.830591
			Housing stock average per inhabitant, m ² (2008)	0.732723
			Number of beds in hotels and other accommodation establishments per 1000 inhabitants (at the end of 2007)	0.719869
			Number of visitors in hotels and other accommodation establishments per 1000 inhabitants (at the end of 2007)	0.829385
			Recorded criminal offences per 10000 inhabitants (at the end of 2007)	0.762847
			Sown area, thsd ha (at the end of 2007)	-0.541485
Attractiveness of living environment	3.179	24.5	Population density, population per 1 km ² (2008)	-0.653436
			Immigration per 1000 inhabitants (at the end of 2007)	0.653294
			Emigration per 1000 inhabitants (at the end of 2007)	0.837291
			Urban population ratio, % of total population in region (2008)	-0.860151
			Forest cover, % of total area (at the end of 2007)	0.639959
Accessibility of territory	1.709	13.1	Road traffic accidents per 1000 inhabitants (at the end of 2007)	0.915660

Source: Author's calculations and design

The higher value of the second factor describing attractiveness of living environment within the region the bigger migration flows of population and

more forest cover in territory. At the same time there is lower population density and wherewith lower urban population ratio characteristic for those regions. The third factor describes accessibility of territory and the higher values of this factor characterise regions with more road traffic accidents calculated per 1000 inhabitants.

These complex factors clearly show interaction of urban and rural areas and characteristic marks typical for urban and rural environment.

Table 3.2.

The Complex Factors obtained as a Result of Factor Analysis and Characterizing Social Environment in the Regions of the Baltic Countries

Factor	Initial Eigenvalues	% of Variance	Indicators	Component
Social climate	5.012	41.8	Natural increase per 1000 inhabitants (at the end of 2007)	0.579484
			Enrolment in pre-school establishments per 1000 inhabitants (at the end of 2007)	0.885866
			Enrolment at general schools per 1000 inhabitants (2008)	-0.700473
			Number of phone lines per 1000 inhabitants (2008)	0.935230
			Access to computer in households, % of the total number of households (2008)	0.864626
			Access to the internet in households, % of the total number of households (2008)	0.830425
			Registered cars for private use per 1000 inhabitants (at the end of 2007)	-0.664755
Social stability	2.833	23.6	Hospital beds per 1000 inhabitants (2008)	0.879903
			Physicians per 1000 inhabitants (2008)	0.754414
			Medical personnel with secondary medical education per 1000 inhabitants (2008)	0.785345
			Marriages per 1000 inhabitants (at the end of 2007)	0.586210
			Divorces per 1000 inhabitants (at the end of 2007)	0.676239

Source: Author's calculations and design

Initial indicators corresponding characteristics of social environment has formed 2 complex factors using factor analysis which generally explains 65.4% of information. The first factor explains 41.8% and the second - 23.6% of information (Table 3.2.).

Higher values of complex factor describing social climate belongs to regions with higher natural increase indicator and higher number of enrolment in pre-school establishments calculate per 1000 inhabitants, there are more phone lines and access to computer and the internet in households. At the same time those regions are characterised by lower amount of enrolment at general schools and cars for personal use calculated per 1000 inhabitants.

Higher values of complex factor describing social climate belongs to regions with more hospital beds calculated per 1000 inhabitants, more physicians and medical personnel with secondary medical education and higher number of marriages and divorces.

Table 3.3.

The Complex Factors obtained as a Result of Factor Analysis and Characterizing Economic Environment in the Regions of the Baltic Countries

Factor	Initial Eigenvalues	% of Variance	Indicators	Component
Economic environment	4.662	51.8	Average gross monthly wages and salaries of employees, EUR (at the end of 2007)	0.946707
			Consumption expenditure on average per household member per month, EUR (at the end of 2007)	0.816553
			Household disposable income on average per household member per month, EUR (at the end of 2007)	0.819646
			Economically active statistical units (registered companies) per 1000 inhabitants, market sector statistical units (2006)	0.882375
			Gross value added in region, EUR (2006)	0.822945
			Gross domestic product per capita in region, EUR (2006)	0.718007

Table 3.3. continued

Employment	2.710	30.1	Activity rate, % (at the end of 2007)	0.896998
			Employment rate, % (at the end of 2007)	0.886314
			Unemployment rate, % (at the end of 2007)	-0.742238

Source: Author's calculations and design

Initial indicators corresponding characteristics of economic environment has formed 2 complex factors using factor analysis which generally explains 81.9 % of information.

The first factor explains 51.8% and the second – 30.1% of information (Table 3.3.).

Higher values of complex factor describing economic environment belongs to regions with higher gross domestic product and gross value added, as well as higher number of economically active statistical units and higher average gross monthly wages and salaries of employees.

There are also more household disposable income on average per household member and bigger consumption expenditure on average per household member.

Regions with higher values of employment factor have higher activity and employment rate and lower unemployment rate.

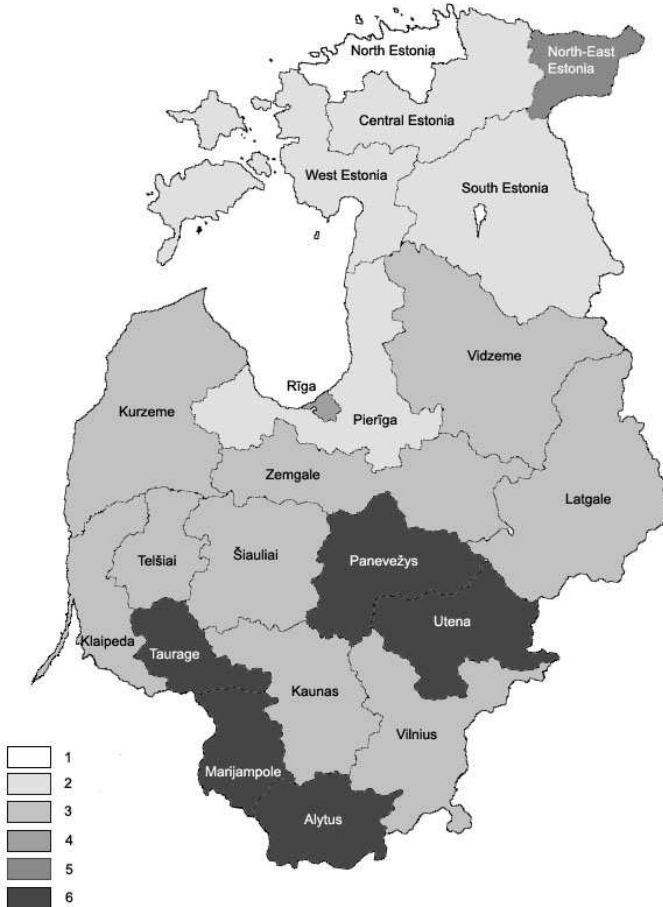
Table 3.4.

Results of ANOVA for the Identification of Indication Significance for the Grouping of Regions of the Baltic Countries into 6 Clusters in 2008

Factor	Cluster		Error		F test	Significance
	Mean Square	df	Mean Square	df		
Quality of living environment	3.116	5	0.295	15	10.570	0.000
Attractiveness of living environment	3.060	5	0.313	15	9.760	0.000
Accessibility of territory	2.246	5	0.585	15	3.841	0.019
Social climate	3.658	5	0.114	15	32.107	0.000
Social stability	2.549	5	0.484	15	5.268	0.005
Economic environment	3.668	5	0.111	15	33.110	0.000
Employment	1.927	5	0.691	15	2.787	0.057

Source: Author's calculations and design

The author concludes that several well-known economists (Hair, Anderson, Tatham, 1995; Johnson, Wichern, 1992) have concluded in their researches that there is a mutual interaction and even dependence between several indicators characterizing the level of development of territories. Therefore, there are information reduction possibilities to reduce the scope of information necessary for the analysis, separating from the summarized information only the most significant one and reflecting interconnection of data.

Source: Author's calculations and design

Figure 3.4. **Grouping of the Regions of the Baltic Countries into 6 Clusters**

Therefore, the **cluster analysis** was used for further research, which is a method of statistical analysis and may be used to establish and acquire significant groups of objects from mutually similar objects. The main aim and task of use of this method is to group objects or individuals under research into subsets or clusters based on comparison of specific characteristic parameters.

There was conducted cluster analysis for NUTS 3 level administrative territorial units (regions) in the Baltic countries. There were chosen previously obtained complex factors (Table 3.4.).

The author, along the traditional statistical analysis, analysed clusters using cartographic method, which gives an overview of the diversity of circumstances in the Baltic region. During cluster analysis for selected complex factors it was made 6 groups obtained following distribution of Baltic regions (Figure 3.4.).

Having evaluated the division into 6 groups the author concluded that an explicit trend may be observed that Riga region (which includes only the capital of Latvia) and Northern Estonia region (which includes the capital of Estonia) are characterized by expressly different social and economic situation, which once again proves the opinion that there is an unequal development in Latvia and Estonia, where capitals dominate on the national level and determine the development rate. The region of North-eastern Estonia may be also put into a separate cluster. Besides, the efflorescence of similar social and economic processes may be observed in the majority of regions of Latvia and Lithuania, which emphasizes similar situation and common social and economic spheres which need improvements.

The situation similar to Estonian regions is observed only in the region near Riga in Latvia, which in general demonstrates good rate of development.

4. THE COMPETITIVENESS OF THE BALTIC COUNTRIES AND ITS EVALUATION ACCORDING TO THE INTERNATIONAL RATINGS

Chapter consists of 23 pages, comprises 20 figures and 6 tables.

Latvia's position is the lowest in the largest and most quoted index reports in comparison with the other Baltic countries.

Among the Baltic countries Estonia has the first place according to all values having especially high indicator in the Index of Economic Freedom, but concerning other indices it has even almost twice as high position as Lithuania followed by Latvia.

Changes in ratings in a period of time point to similar results – Estonia with certainty has the highest position, but position of Latvia and Lithuania in particular indicators mutually interchanges. Ratings of Lithuania and

Estonia in the indices characterizing competitiveness consistently increases, but indicators of Latvia are very uncertain which matches with the tendency of country's long term development.

The emphasis is put on various social and economic areas in each of discussed complex indicators in the study, and the results of inquiries also have great significance.

Differences of states' economies and governmental approaches are demonstrated in the analysed reports included in the study where governmental policies mutually compete with the tax system and rates, labour market policy, investments environment, etc. These are very essential factors of which advantage of competitiveness derives.

Nowadays competitiveness singles out value of education, knowledge and intangible contribution, as well as technological infrastructure.

Competitiveness is often viewed as the main indicator of a political success or failure, and its identification on the regional level sometimes may be fairly problematic. It is important to remember that an industrial region will never directly compete with an agricultural region or a financial centre, therefore such identification of competitiveness of regions is problematic.

Establishing the state strategy of development a discussion about competitiveness of the state and regions is still inevitable. Instead of making plans to compete other countries it would be more preferable to agree on sustainable development principles and activities to increase the wealth of the society using mutual partnership principles.

Economists explain the aggravation of competition nowadays by the openness of economics, where, breaking down economic barriers between regions little by little, it is necessary to continue establishment of different international organizations with the aim to agree on mutual terms of trade and orientation of flows of investments between countries to eliminate the recurrence of the strict protectionist policy which has caused the global economic crisis.

New means of promotion of competitiveness should be found using innovative tools and creative approach. Regional marketing requesting explicit awareness of strong sides and promoting influx of investment is one of the means currently underestimated by the Baltic countries and insufficiently used for the planning of regional development. Besides, in the majority of cases investments may be characterized by the multiplier effect – initial investments promote further influx of investments, which, in its turn, is the result of development of a region.

In author's opinion, the implementation of regional marketing will promote faster growth of a country not just during a short period of time, but as a result of implemented marketing activities the positioning of Latvia and the Baltic countries in Europe would be possible, offering local and potential

inhabitants true time-proved values at the same time preserving the identify of countries.

5. FACILITATION OF THE COMPETITIVENESS AND THE DEVELOPMENT SCENARIOS OF THE BALTIC COUNTRIES

Chapter consists of 22 pages, comprises 3 figures and 5 tables.

It is important for the regional and potential regional consumers to use efficiently the advantages of the respective region's competitiveness for their living, business or temporary staying opportunities. In particular it may be the market volume – the amount of the solvent demand, infrastructure provision, regional potential for the improvement of cultural and health matters comfort, large resources of raw materials, description of labour force according to different indications, for example, specialists of certain professions, qualification level, cheapness of labour force etc.

The strategic planning recommended for promotion of competitiveness of regions is not a unique trial to solve the crisis or financial problems in the region, it is an on-going process, which is necessary to adapt to constant development of regions of the world.

5.1. Role of the Regional Marketing in the Facilitation of Competitiveness

Regional marketing is not just advertising of a territory. Methods broadly used in regional and city marketing started to appear during the last two decades. Regional and place marketing is vital for any responsible local government. The cause of establishment of regional marketing is a fast-growing transport and communication infrastructure, as well as the development of communication technologies. Such incessant improvement and development of infrastructure has promoted the competition of regions (between countries, regions, cities) in attraction of investments, and inflow of inhabitants and tourists.

Michael Porter (Porter, 2002; Eglītis, 2008) the competitiveness of regional research findings suggests that:

- Welfare is created, instead of being inherited.
- Higher level of innovations creates higher level of welfare.
- The productivity does not depend on the fact, which industries compete, but on the fact, how they compete.
- Strong and competitive clusters are the driving force of the regional productivity.

- Each region develops its particular approach, based on the unique assets and relative strengths.

Regional marketing specialists always need fresh ideas and good advices regarding how to deal with global competitiveness between places (Rainisto, 2003). There are just few empirical studies in this field, but focused activities would help places to move on to a higher level in their regional marketing practice. The strategic place marketing affects the increase of the rating of a state or a region in conditions of the global market (Kotler, Gertner, 2002).

To implement objectives of regional marketing, sets of activities should be developed (Petrova, 2007), which ensure:

- The development and improvement of regional image, its prestige, functioning and social competitiveness.
- The broadening of the involvement of a region and its subjects in the implementation of local, regional and international programmes.
- The attraction of public procurement and other types of external demands to the region.
- The investment of external resources and the increase of their realization.
- The facilitation of the obtaining regional resources and their utilization for the external purposes for the regional benefit and interests.

Research (Kotler, 2002; Gold, 1994; Rainisto, 2003; Hankinson, 2001), performed in this field, indicates, that the places may be viewed from different business aspects and the strategic marketing may be applied at the places differently. The places need marketing like any product and service, provided by private enterprises, and this marketing should be implemented like it is implemented for goods and services. The tools of sales marketing may be successfully applied also for the regional marketing.

There are four marketing strategies (Petrova, 2007) to attract visitors, inhabitants, employees, business and export to a specific territory/region, and the author offers to use them to promote competitiveness of the Baltic countries: Image Marketing, Showplace Marketing, Infrastructure Marketing and Human Marketing.

The European experience shows that the process of strategic market planning functions in the places with a good leader, institutions or procedures, ensuring the continuity of decision-making process.

5.2. Evaluation of the Possibilities of Regional Marketing

When the community of the European Union increases, the importance of economic regions also increases, but at the same time nations lose their positions as a result of increasing power of regions (Porter, 1998; Rainisto, 2003). The European brand is important not only to member countries, but

also to their regions. “Regions have acquired more power and also more obligations; and degeneration and decentralization trends have marked more clearly along with these changes.” In case of such development a strong regional identity has increasing market value (Weihe- Lindeborg, 2000).

Due to globalization and extension of the European Union great possibilities opened up for European countries. The unified Europe has become one of the biggest markets of the world. New competitive forces have become a new partner, sources of market and possibilities for regions. In this changing environment bringing forward more and more new difficulties every country should decide how to get benefit from the new situation.

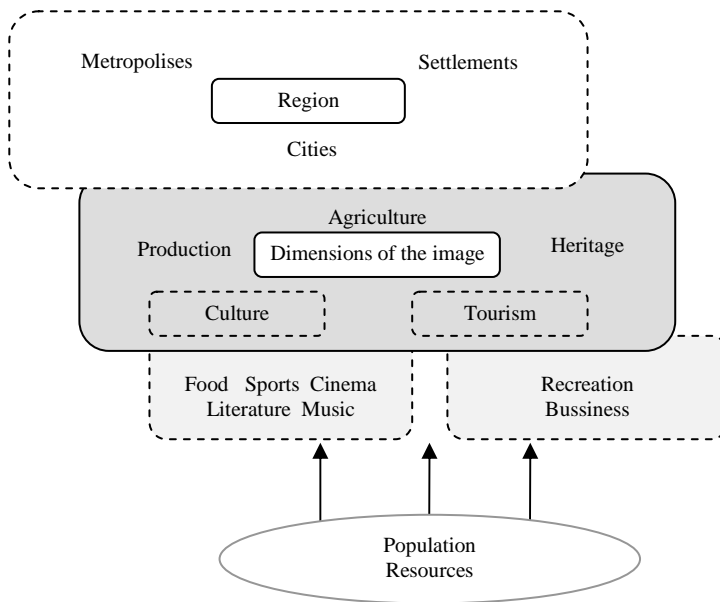
Different networking solutions, trans-border cooperation and common place development projects become more and more popular (Rainisto, 2003). The dynamics of regional development in Europe changes, and, in the course of time the region of the Baltic countries could become a powerful market player in the North-eastern part of the Europe. Successful regions all over the world obviously prove that specialization creates a real wealth, producing products with high added value. The development of economics is a market challenge, where nations compete among themselves trying to develop primary sources of competitive benefits (Porter, 1998). The existence of some things or places in a region, for example, production infrastructure, is not sufficient to make the place successful and flourishing, it is essential to convey the message about it to potential customers.

5 factors (Petrova, 2007) characterizing modern Europe and identifying the place of a region on the market may be marked – Gaining advantage, Divergence and convergence, Marketing necessity, Integration of technologies and Administration of communications.

The author thinks that the global market development pushes every territory to evaluate its individuality. Regions are forced to increase the level of education and training system, to make efforts to increase the export power and create attractiveness to seriously face the global challenge.

The image of a region or a country is made of its geographic location, history, proclaiming, art and music, well-known people and other features (see Figure 5.1).

Images of regions or countries or the scope of knowledge about a specific place usually is an information perception framework for decision-making. People are lazy to collect information; in particular, regarding things they are not involved in and not directly influenced by. Likewise, people more willingly pay attention to the information justifying their hopes. Therefore, it is difficult to change the image of a region in the course of time. However, regional marketing specialists may change the situation speaking to inhabitants and changing their ideas about a specific place (Kotler, Gertner, 2002).

Source: Author's design

Figure 5.1. **Factors influencing Regional Image**

In the East and in the West new lines of economics are developing, which significantly change existing economic notions, the way of thinking and existing economics.

New cooperation relations appeared between the local government and the merchant, where national government, local government and merchants work as partners. It is clearly demonstrated by the analysis of strategic and regulatory documents of regional policy performed in Chapter 2. New relations between companies, regions and countries appear, where an economic unit is no more a separate company, but a region has a decisive role and only a strong region is able to compete on the market to make its way in global relations of the world.

The author emphasizes that in the time when the irreversible reduction of product consumption occurs, directly affecting both producing and service-providing companies, it is important to be aware that correct strategic decisions are made on the government level allowing to preserve competitiveness of a region and make possible growth in the future.

5.3. The Possible Development Scenarios of the Baltic Countries

Choosing a development scenario for a country the author emphasizes that the economic attitude to the future and the course of development of

different processes and events may be passive or active. We may passively wait what will happen, or also to create the future or at least prepare for it in due course, but to prepare we need to understand the situation, to visualize the near and far future. Thus, forecasting future development, several scenarios are usually offered.

The method of scenarios perceives the uncertainty of the future as an advantage. It is the uncertainty of the future which provides for our freedom of action to create the future we wish. The future cannot be foreseen, therefore, there are several possible futures today.

Scenarios are stories about possible futures. The aim of scenarios is not to forecast how the thing will be, but more likely to sketch the framework of future development. Those are constructed by way of analyzing the interrelation of social, political, economic and environmental processes.

To create a scenario of sustainable development of the Baltic countries the author used contrast scenario approach, trying to sketch four equally possible versions of future development and to evaluate benefits related to them.

Scenario 1 – The development of Estonia, Latvia and Lithuania, when each country determines its priority directions and implements independent policies.

Scenario 2 – The unitary development of the Baltic countries, determining common developmental perspectives and mutually agreeing on the priority directions in each country, developing strong competence centres and industry clusters on the whole.

Scenario 3 – The development of the Baltic Sea Region for the facilitation of more rapid development of the Baltic countries.

Scenario 4 – Creative economy with the main emphasis on the establishment and development of knowledge-based economy.

A consistently implemented structural policy will stimulate the regeneration of economics of Estonia, Latvia and Lithuania, which will be the basis for the increase of the standard of living of inhabitants. A successful development and economic growth of Latvia will be determined not only by the work of state institutions, but also by a personal initiative of every person in conditions of mutual understanding and dialog.

To choose the most appropriate development scenario for all the three Baltic countries the author considers the decision-making to be the final, as well as the most significant, stage of the study of the system.

The decision-making algorithm is adapted to the evaluation of regional competitiveness in the Baltic countries.

For the higher target (**first level**) the topic was chosen - "Regional Competitiveness".

Second level offers three groups of criteria:

- economic structures: CAPITAL;
- human resources: LABOUR FORCE ;
- location and environment: ACCESSIBILITY.

On the third level there are regional competitiveness factors, grouped by groups of criteria. The selection of criteria is to a great extent determined by considerations of the theoretical discussion reflected in Part 1, as well as the analysis of indicators of competitiveness indices, worked out and calculated by competent international organizations, which is reviewed in Part 4:

Economic structures: CAPITAL

- governance capacity (state and local, professionalism level, efficiency);
- institutions (public, private, NGOs, networks and connectivity);
- technological infrastructure (information/ communication infrastructure, telecom, internet) ;
- knowledge infrastructure (universities, research institutions, social networks);
- innovation (patent applications, activities with high value added);
- entrepreneurship (culture) (foreign and domestic capital, investors, barriers to entry, risk taking culture, taxes, finance accessibility);
- markets (domestic and global, export, internationalization);
- sectoral concentration (dependency, traditions);

Human resources: LABOUR FORCE

- sustainable communities (population, population aging, diversity, computer usage);
- labour force with high skills (productivity and flexibility, education, vocational and service training);
- migration (migration of skilled labour force);

Location and environment: ACCESSIBILITY

- technical infrastructure (highways, airline, railway, harbour);
- quality and accessibility of location (highways, accommodations, security);
- environment balance (natural environment, sustainability, culture properties).

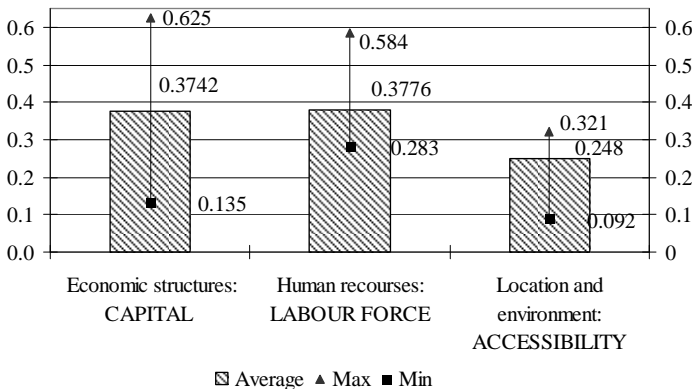
Fourth level analysis was subjected to the following scenarios:

- *Baltic separate*: development of Estonia, Latvia and Lithuania;
- *Baltic joint*: common development of three Baltic countries;
- *Baltic Sea Region*: Development of Baltic Sea Region;
- *Creative economy*: Creative economic development priority in promoting the process of planning.

Web-HIPRE software created in the Helsinki University is used in the research, in which several multi-criteria analysis methods may be used simultaneously to make a decision. To make a decision about the selection of the best development scenario for the Baltic countries, SMARTER (Simple Multi-Attribute Rating Technique Extended to Ranking) and AHP (Analytic Hierarchy Process) methods were used in the research.

When summarizing the assessments, given by the experts, on the criteria groups for the evaluation of the regional competitiveness of the Baltic countries, it was obtained that the highest mean assessment has the group of criteria “Human resources” – 0.3776 (Figure 5.2). It is followed by “Economic structures”, which has obtained the assessment of close value (0.3742 respectively), and the last group of criteria is "Location and Environment" with the 0.248 point rating.

As we can see, the smallest range between the minimum and maximum coordinate of priority vector has the group of criteria “Human resources” (coefficient of variation – 21%), but the highest – “Economic structures” (coefficient of variation – 46%). Then the experts had to compare the criteria for the evaluation of regional competitiveness of the Baltic countries within each group of criteria. In the group “Economic structures” the mean highest assessment was obtained by the criterion “Knowledge infrastructure”. It was followed by the criterion “Entrepreneurship”, then – by the criterion “Markets”, and by “Innovations”. It is interesting that such division was maintained, when evaluating also the smallest values.

Source: Author's calculations and design

Figure 5.2. Assessment given by Experts on the Development of Regional Competitiveness of the Baltic Countries according to the Groups of Criteria

In the group of criteria “Human resources” the highest assessment was obtained by the criterion “Labour force with high skills”, then, according to the experts’ assessment, the next criterion is “Sustainable Communities” and “Migration”.

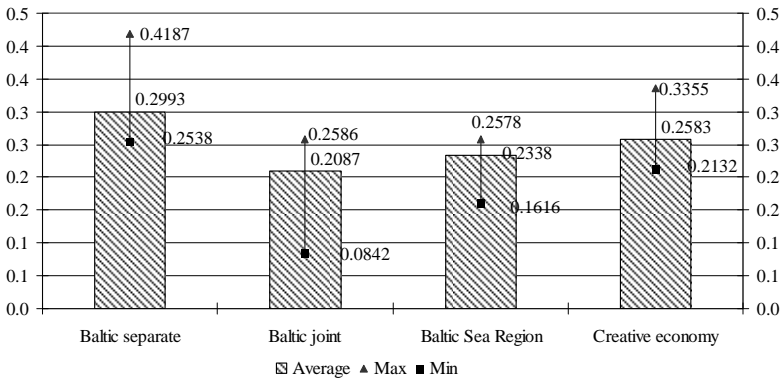
The highest rating between the criteria of criteria group “Location and Environment” was obtained by criterion “Quality and Accessibility of Location”, then slightly below is criterion “Technical Infrastructure”, followed by “Environment Balance”.

After evaluating the criteria, the experts evaluated 4 alternative Baltic regional competitive scenarios with each of the 14 criteria.

After the first set of criteria the highest average rating is obtained by scenario “Baltic separate”, the average value of the priority vector coordinates was 0.3095. It should be noted a large dispersion around the average expert ratings.

Also from the other sets of criteria “Human Resources” and “Location and Environment” the highest rating obtained a scenario of “Baltic separate”, with the average values of the priority vector coordinates 0.2876 and 0.3009.

And finally, the total score for all 3 sets of criteria groups is as follows (Figure 5.3.).

Source: Author’s calculations and design

Figure 5.3. Assessment given by Experts on the Development Scenarios of the Regional Competitiveness of the Baltic Countries

Faster growth in the Baltic countries could be achieved using the proposed development scenario “Baltic Separately”, with particular emphasis on marketing strategies, leading to the “Knowledge Infrastructure” development, which experts believe has the potential for growth.

Initiatives initiated by the Baltic countries with the aim to regulate development processes are the basis of the growth of countries. Reforms were started and decision of authorities will stimulate faster development of countries.

Knowledge and competence of inhabitants play an essential role in the development planning, therefore, authorities should try to promote knowledge-based economic development. Products and services created by knowledge will promote the development of innovations and technologies in the Baltic countries, multiplying the added value of countries.

STATEMENTS

1. The work tasks, defined for the research carried out within the framework of Ph.D. thesis, have been fulfilled, the aim of the research has been achieved and the set hypothesis has been proved.
2. The research, performed by the author, is theoretically and practically significant. The obtained results are significant contributively and developmental aspects of the theoretical basis of regional economy — there have been profoundly considered every point of the evolution of the concept of regional competitiveness. The author has summarized detailed information on the instruments of regional development, available for the Baltic countries.
3. The theoretical basis of regional economy is supplemented with the model of regional competitiveness, developed by the author.
4. The social and economic situation of the Baltic countries is viewed and evaluated not only at the state, but also at the regional level.
5. The comparative analysis of the regions of the Baltic countries was performed, applying the methods of factor analysis and cluster analysis.
6. When making the decision regarding the most appropriate developmental scenario for the Baltic countries, the author has applied and suggested the methods for the determination of multi-factorial values and hierarchical analysis.
7. There have been developed the proposals for the facilitation of the competitiveness of the Baltic countries and the improvement of life quality.

MAIN CONCLUSIONS

1. Alongside with the development of economic theory, there is an increase of the evaluation of economic processes and their influence, simultaneously affecting the evolution of the concept of competitiveness. The evaluation of competitiveness in the 18th century comprised only the analysis of resources. In the 19th and the 20th

centuries it was viewed also from the social and psychological aspects, but later there were also evaluated the technological progress and innovations. In the 21st century there has emerged a new dimension in the evaluation of competitiveness — in different international studies on the facilitation of competitiveness, the additional emphasis is laid on the sustainable development.

2. Emphasizing that the aim of the country's economic development is not the achievement of certain macroeconomic indicators, the economic development shall be analyzed within the process, where the significant role is attributed not only to the macroeconomic stability, but also to such closely interconnected factors as:
 - a) quality of administration,
 - b) society's capacity to develop its intellectual and technological abilities,
 - c) modern types of competition,
 - d) the provision of continuous increase of benefit to the country's population, ensuring the balanced increase of welfare in all social groups.
3. On the basis of the developmental priorities of the Baltic countries, defined in the documents of long-term strategic planning, the development of a country is possible by:
 - a) supporting education and science,
 - b) facilitating the development of entrepreneurship, based on innovations,
 - c) being aware of the peculiarities of cultural environment, which comprises traditions, historical heritage and modern developmental tendencies.
4. The facilitation of different types of co-operation between countries and regions becomes more and more significant at the global scale. Thus it is possible to improve and harmonize the speed of economic development, as well as to ensure more efficient and competitive development of an economic system, the elaboration of national scientific and social policies. Alongside with the increase of economic scale and diversity, it is possible to solve several developmental problems by means of the automatization of society, the development of information and communication and other technologies.
5. The competitive developmental policy of the Baltic countries shall solve several problems and face challenges:
 - a) in economy: it is possible to observe relatively low income in the Baltic countries in comparison to the average level in the EU, as well as aging labour force and higher dependence from the primary sector;

- b) in the social sphere: higher level of unemployment, reduction of social tension, low density of population and the decrease of number of population as a result of natural and mechanic movement. It may increase the emergence of risks regarding such problems as inaccessibility of basic services, social isolation and narrower spectrum of employment choice.
6. The evaluation of the Baltic countries' competitiveness indices is characterizing by:
- a) common advantages regarding the number of secondary school pupils, students and those willing to study; the availability of internet at schools is ensured at the sufficient level in order to facilitate the regional development; it is relatively easy to start business in the Baltic countries and there are no many or complex procedures to achieve this goal,
 - b) at the same time considerable disadvantages, indicated in the reports on competitiveness, are the scantiness of public funding and useless utilization of funding for the administrative needs, population's distrust to the public structures, insufficient quality of educational system, lack of scientists and engineers, lack of connection between the science development and entrepreneurship, as well as the entrepreneurs allocate relatively insignificant amounts of funds to research and development, which explains the insufficient development of production clusters.
7. The improvement of business environment is one of the most significant factors of competitiveness facilitation. In the report on the global competitiveness in 2008-2009, the entrepreneurs found inflation to be the most topical problem. With reference to the report of 2009-2010, the entrepreneurs from the Baltic countries, evaluating the situation in their countries, emphasize that the governments should more seriously consider:
- a) the accessibility of funding for the facilitation of entrepreneurship,
 - b) the eliminating of bureaucracy and training of skilled labour force,
 - c) aligning of taxation laws, thus reducing the thread of corruption and improving the national infrastructure.
8. The choice of regional marketing strategy has a particular role for the facilitation of regional competitiveness. As a result of successful marketing measures, the state and the region have an opportunity to attract investments and create favourable environment for the present and potential inhabitants. Foreign experience shows that the well-considered investments increase the financial flow and the development on the whole in a large territory.

9. In conformity with the evaluation of developmental scenarios, it is possible to achieve more rapid increase of each of the Baltic country's competitiveness by implementing different national strategy, particularly emphasizing the development of knowledge infrastructure as the marketing strategy, which, according to the experts' views, forms the basis for the growth potential.
10. Population's knowledge and competence have a significant role in the facilitation of sustainable and balanced economic growth. The products and services, created by knowledge, will facilitate the development of innovations and technologies for the arranging and introduction of infrastructure and production objects in the Baltic countries, thus increasing the countries' added value and ensuring the increase of the skilled labour force.

MAIN PROBLEMS AND THEIR POSSIBLE SOLUTIONS

Problem No.1.

In order to achieve the economic growth, it is necessary to implement close mutual co-operation, therefore the Baltic Region cannot develop its potential at full value, while its countries and regions function separately.

Possible solutions are to:

- Ensure the co-operation and partnership between the state and regional administration, which go beyond the institutional borders between the participants of economic development and continue the integration of the Baltic countries and its separate administrative territories into the networks of international co-operation, at the same time facilitating the formation of a unitary identity of Northern Europe.
- Strengthen the co-operation regarding the elaboration, introduction and spatial planning of the developmental strategy of countries and their regions, using for this purpose the opportunities of neighbouring policies, cross-border and transnational co-operation.
- Develop the uniform cohesion policy, which would help to replace the traditional industrial approaches with a local approach, thus developing more the local advantages and potential, investing into the infrastructure, education and training, innovations and entrepreneurship, as well as into the environmental protection and risk prevention.

Problem No.2.

Competitiveness is not sufficiently supported at the state and regional level. The heads of different levels and institutions do not have an insight into or knowledge about the issues and measures of the facilitation of

competitiveness — this factor hinders the uniform development of the state and regions.

Possible solutions are to:

- Pay special attention at the state level to the development of small and medium enterprises, regional transportation and logistics, science parks and industrial clusters, business environment and labour market, developing different assistance programmes.
- Implement wide use of information and communication technologies in the public administration, entrepreneurship and households to facilitate the accessibility to work and knowledge, services of public and private sectors and information, thus promoting the significant increase of economic growth and competitiveness.
- Ensure at the regional level the awareness and increase of cultural heritage and the social and economic processes of modern cultural environment, which is a precondition for the sustainable development and competitiveness of a territory.

Problem No.3.

One of the main problems, hindering the development of entrepreneurship in the Baltic countries and thus decreasing their competitiveness, particularly in Latvia, is the unfavourable environment for the entrepreneurship. This environment considerably depends on the fact, how competitive is the country's taxation policy, how efficient is the capital market, infrastructure, educational system and state support, how aligned and stable is the legislation concerning the entrepreneurship.

Possible solutions are to:

- Ensure, at the level of state and local governments, the investment concentration in the production sector, which is mainly related to the manufacturing of competitive products.
- Ensure uniform and efficient support for the start of entrepreneurship; increase the availability of financial resources and eliminate the administrative obstacles at the national and local level for the start of entrepreneurship.
- Strengthen and increase the administrative capacity of public and non-governmental organizations for the development and implementation of policy, facilitating the entrepreneurship. This may be achieved by developing state support programmes.
- Facilitate, by educational establishments and state administration, the interest of society members, including pupils and the youth, concerning the development of their own enterprises and becoming entrepreneurs. Such facilitation could be achieved through the

implementation of motivation programmes, training and counselling for the start of entrepreneurship, as well as by increasing the prestige of entrepreneurship. It is particularly important to facilitate the development of enterprises in the regions of Latvia, including the development of new innovative enterprises in the traditional industries.

- Elaborate, by the ministries, the programmes for the development of industries, at the same time developing also marketing strategies, indicating the potential directions of activities and taking the strategically selected marketing measures — thus strengthening and increasing the welfare and opportunities for the state, its regions and population.

Problem No.4.

The speed of development and growth in the regions of the Baltic countries are different and uneven. As a result, the local inhabitants are rendered different public services of different quality, which, in its turn, influences the natural and mechanical movement of population.

Possible solutions are to:

- Elaborate and apply, by government and heads of local authorities, the territorially differentiated instruments for the support of regional development, developing the favourable preconditions and ensuring their mutual complementarities.
- Ensure, by the institutions of state administration, reasonable administration of the funds of the European Union, facilitating the developmental processes in the regions and municipalities of the Baltic countries, at the same time ensuring the implementation of the programmes of cross-border co-operation, which would assist the local governments to create the attractive life environment sooner.
- Determine the long-term vision for each municipality, taking into consideration its specific strengths and weaknesses. It is important for small and medium municipalities to focus on their efficiency and thus gaining profit for themselves, because they cannot dominate in all fields of competition. The best and quickest way is specialization, finding a free niche, and the best instrument to develop a qualitative developmental strategy is an intensive transfer of knowledge.
- Develop the family-friendly infrastructure in the municipalities, which, alike a qualitative cultural offer, influences life quality in the municipality and attracts skilled labour force.

Problem No.5.

The development of the regions of the Baltic countries is not analyzed or evaluated within the studies of public procurement, denying the governments of the countries to adopt the best practice of neighbouring territories, which have similar social and economic, and natural conditions.

Possible solutions are to:

- Announce the tender by the responsible ministries in collaboration with the Latvian Council of Sciences, ensuring the corresponding funding.
- Ensure closer co-operation between the statistical bureaus of the Baltic countries, providing the comparability and succession of published statistical data, thus creating the preconditions for the researchers and scientists in order they could analyze the developmental processes and tendencies of the Baltic countries, because the unified evaluation of the Baltic countries or the countries of the Baltic Sea Region would provide opportunities for solving the economic and social problems sooner — this would create more certainty about the country's ability to adjust to the changing market economy and would increase the entrepreneurs' confidence in the governmental decisions.
- Adopt, by the Central Statistical Bureau of the Republic of Latvia, the best practice of Estonia and Lithuania, ensuring free access to the latest databases of statistical indicators and to the statistical publications.